

OHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNİK

/1988 3

91



49098900592,1

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

COBISS

1 geografski obzornik

leto 1988

letnik XXXV

geografski obzornik

časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo



GEOGRAFSKI OBZORNIK, časopis za geografsko vzgojo in izobraževanje. Izhaja štirikrat letno.

Izdaja Zveza geografskih društev Slovenije, Komisija za geografsko vzgojo in izobraževanje, Ljubljana, A škerčeva 12.

Uredniški odbor: dr Božo Kert, mag. Marija Košak, dr Franci Lovrenčak, Cita Marjetič, mag. Metka Špeš, Maja Umek

Glavni in odgovorni urednik: mag. Slavko Brinovec

Upravnik: Cita Marjetič Lektor: Miha Mohor

Cena posamezne številke: za člane ZGDS

3000 din, za študente 1800 din, za nečlane in ustanove 3600 din, za inozemstvo 2400 din.

Plačujte na naslov: Zveza geografskih društev Slovenije, 61000 Ljubljana, A škerčeva 12

Žiro račun: 50100-678-44109

Za vsebino člankov so odgovorni avtorji sami.

GO izhaja s finančno pomočjo Izobraževalne skupnosti Slovenije

Tisk: Veroljub Čpaković

GEOGRAFSKI OBZORNIK
leto 1988

YU ISSN 0016-7274
letnik XXXV/1

✓ DIDAKTIČNA PROBLEMATIKA GEOGRAFIJE
✓ Marija Košak: OBRAVNAVA GEOGRAFSKIH
POJMOV 3

✓ Slavko Brinovec: UČITELJEVA PRIPRAVA
NA POUK 9

IZ PEDAGOŠKE PRAKSE

✓ Stanislava Borovšak: SOVJETSKA ZVEZA
- PODNEBJE, RASTJE, RASTLINSKI
PASOVI 15

✓ Marjan Veber: PLANETARNO KROŽENJE
ZRAKA 18

GEOGRAFSKA PROUČEVANJA IN REGIONALNO

GEOGRAFSKA PROBLEMATIKA

✓ Mirko Pak: NEKATERI EKONOMSKO-GEO-
GRAFSKI PROBLEMI V JUGOSLAVIJI 21

✓ Janja Turk: GEOGRAFSKE PERIODIČNE
PUBLIKACIJE - SRHRVATSKA 37

GEOGRAFSKA RAZISKOVANJA MLADIH

Metka Špes: POROČILO O PRISPEVKU

MLADIH RAZISKOVALCEV - GEOGrafoV

NA XXII. SREČANJU MLADIH RAZISKO-
VALCEV IN INOVATORJEV SLOVENIJE 42

Prevalnik, Aristovnik, Beškovnik, Pikel:
EKOLOGIJA IN ODPEPELJEVANJE 49

Jojić, Pintarič, Sagadin, Schmirmaul,
Skok, Vičar: URBANIZACIJA OBČINE
MARIBOR-TA BOR 58

DROBNE NOVICE

PRIDELAVA ŽITARIC (Brinovec) 67

DRUŠTVENE IN DRUGE VESTI

DRŽAVNA ODLIKOVANJA SLOVENSKIM
GEOGRAFOM 75

ILEŠIČEVI DNEVI 1988 (Kunaver) 82

OCENE IN POROČILA

SEZNAM DIPLOMANTOV 86

ZAPISNIK SKUPŠČINE ZVEZE

GEOGRAFSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE 87

POROČILO O DELU KOMISIJE ZA

GEOGRAFSKO VZGOJO IN IZOBRAŽE-
VANJE 91

POROČILO O DELU KOMISIJE ZA

ZNANSTVENO DELO 92

POROČILO KOMISIJE ZA TISK 93

POROČILO KOMISIJE ZA PRIZNANJA

IN KADROVSKE ZADEVE 94

POROČILO O KNJIGOVODSKEM IN

RAČUNOVODSKEM POSLOVANJU 96

geografski opozornik
časopis za geografsko vzgojo in izobraževanje



1988-592

didaktična problematika geografije

UDK 911.3:161.1 = 863

UDC 911.3:161.1 = 20

OBRAVNAVA GEOGRAFSKIH POJMOV

Marija Košak*

Obravnava osnovnih naravnogeografskih pojmov

Naravnogeografske teme obravnavajo elemente in dejavnike narave, njune komponente geografskega prostora. Osnovni naravnogeografski pojmi so potrebni za razumevanje značilnosti geografskega okolja. So zapleteni, imajo pa to prednost, da je njihovo oblikovanje možno z neposrednim opazovanjem in uporabo didaktičnega gradiva.

Temeljito razumevanje naravnogeografske tematike, pojavov in procesov je porok oblikovanja znanstvenega pogleda na svet. Vsi geografski pojmi nimajo enakega pomena in jih avtorji glede na pomen različno razvrščajo. Jovičič (1971) postavlja na prvo mesto podnebje in šele na to vode, relief in druge naravnogeografske pojme. Postavlja pa trditev, da moramo vedno ugotoviti odnose obravnavanega pojma do drugih pojmov. Dorn (1973) se ne odloča za diktiranje pomena pojma, ampak meni, da mora obravnavati pojmov in njihova razvrstitve izhajati iz obravnavanega okolja.

Če se odločimo za rangiranje pri obravnavi naravnogeografskih pojmov po Jovičiču, se moramo zavedati, da obravnavi pojma podnebje zahteva upoštevanje dejstva, da so vsi pojmi v neposredni povezavi s samim pojmom konkretni, da pa je sam pojem podnebje zapleten in težak.

Pojem podnebja je definiran tako: poprečni vremenski pogoji v takem kraju in posebnosti njihovih časovnih sprememb, določenih na temelju večletnih opazovanj (Leksikon, CZ, 1977). Če analiziramo to definicijo, vidimo, da gre za abstrakten pojem, v katerem se kažejo zapleteni odnosi. Ker gre za poprečne vremenske pogoje, je prav, da najprej ugotovimo, kaj je vreme. Definicija vremena je naslednja: trenutno stanje in dogajanja v troposferi na kakem kraju in v določenem času (Leksikon, CZ, 1977). Pri ugotavljanju

* mag., geog., višja predavateljica, Pedagoška akademija, 61000 Ljubljana, Kardeljeva ploščad, glej izvleček na koncu Obzornika

tega trenutnega stanja se naslonimo na konkretno stanje elementov. To so temperature, vlažnost zraka, zračni pritisk. Ta stanja registriramo s čutili, natančno pa z inštrumenti. Zaradi širšega pojmovnega pomena (fizični, kemični) ne moremo teh elementov obravnavati brez predhodnega znanja iz fizike in kemije (sestava atmosfere, njena delitev, velikost, temperature itd.).

Zaradi spreminjanja odnosov med elementi vremena se spreminja vreme. Če upoštevamo daljše poprečno stanje teh odnosov, se oblikuje določeno podnebje, za katerega moramo poznati še vrsto dejavnikov, ki vplivajo na specifičnost podnebja. Ta prikaz nam kaže, kako zapleten pojem je podnebje in tako tudi njegovo osvajanje v osnovni šoli.

Že v predšolski dobi otroci oblikujejo pojme: dež, sneg, veter, mraz, toplo ipd. Bistvene značilnosti teh pojmov registrirajo s čutili. Vsi ti pojmi se poglobljajo na nižji stopnji osnovne šole, ko z neposrednim (bolj sistematičnim) opazovanjem ugotavljajo spremembe vremenskega dogajanja. Takrat nastaja koledar vremena (slikovni, opisni) še brez uporabe pripomočkov in obrazložitve pojava z dokumentacijo. V 4. in 5. razredu so posamezni pojmi že podkrepjeni s podatki, ki izražajo konkretne vrednosti. Z ugotavljanjem določenih odnosov med vremenskimi pojavi se v določenem obdobju oblikujejo pojmi podnebja - podnebnih tipov, ki so značilni za domače pokrajine (v Sloveniji in v SFRJ), vendar gre še vedno za bolj poenostavljeno uporabo besede, kot je možno, da bi z analizo, sintezo in posplošitvijo bil pojem osvojen. V 6. razredu so s spoznavanjem zapletenih matematičnih osnov (revolucija, rotacija, geografska lega) in s povezovanjem že poznanih podnebnih elementov dani pogoji za oblikovanje pojma podnebja. Učenci že obvladujejo tudi matematične operacije - izračunavanje poprečij, odčitavanje podatkov z inštrumentov in povezovanje ugotovitev z občutki.

Pri obravnavanju različnih tipov podnebij (6., 7., 8. razred) moramo že poiskati vzroke za njihovo oblikovanje in ugotoviti razlike med podnebjem doma in v obravnavani pokrajini. Upoštevati moramo tudi dejstvo, da so podnebni pojavi tesno in vsestransko povezani med seboj in z drugimi pojavi (biološkimi, hidrološkimi, morfološki, ekonomskimi, prometnimi, turističnimi idr.).

Primer obravnave oceanskega podnebja v 6. razredu (Zahodna Evropa)

Podnebje Zahodne Evrope obravnavamo z vplivi severnoatlantskega toka. V učbeniku za 6. razred, str. 134 in 135, so navedene značilnosti oceanskega podnebja. Nujna je analiza klimogramov, ne samo za kraje, ki imajo oceansko podnebje, ampak tudi za kraje v drugih predelih Francije, kjer se zaradi lege in morfoloških vplivov oblikuje tudi drugačno podnebje. Po analizi klimogramov za Galway in padavinske karte (str. 161) učenci pridejo do posplošitve, da je v oceanskem podnebj obilo padavin, mile zime in mila, ne preveč vroča poletja. Ob zaključku 6. razreda je pri učni enoti Naravnozemlje-

pisne značilnosti medmorske Evrope s primerjavo posameznih podnebnih tipov mogoča potrditev posplošenega znanja o oceanskem podnebju. Učenci imajo možnost pri obravnavi drugih regij v 7. razredu poglobiti pojem oceansko podnebje in tako lahko pridejo do ugotovitve, da se ob zahodnih obalah kontinentov, v geografskih širinah okrog 40° do 60° , oblikuje tip podnebja (oceansko podnebje), ki vpliva na rastje in na kmetijsko usmerjenost v teh pokrajinah.

Drugi bistveni element v okolju predstavljajo vode. Tu ne gre za kemično pojmovanje (brezbarvna, tekočina brez okusa in vonja), ampak za njeno razširjenost v različnih oblikah.

Hidrogeografski pojmi so konkretni. Pri njihovem osvajanju pa naletimo pogosto na težave. Upoštevati namreč moramo dejstvo, da so hidrogeografski objekti težko dostopni, nekateri celo nedostopni, ali so zelo redki ali zelo oddaljeni. Nekatera merjenja so zapletena ali celo nevarna. Zato je njihovo osvajanje pogosto vezano na slike, skice, filme in le nekateri so spoznani na ekskurzijah in na naravoslovnem dnevu.

Pri pouku geografije v 6., 7. in 8. razredu je malo hidrogeografskih pojmov, s katerimi se učenci prvič srečajo. Predvsem gre za uporabo in poglobljanje pojmov, ki so osvojeni pri spoznavanju narave in družbe ter spoznavanju družbe (npr. razsežnosti oceanov, povodij, rečij itd.). V učbenikih so pojmi: izvir, studenec, stoječa voda, tekoča voda, talna voda, jezero, mlaka, morje - in ti so uporabljeni pri navajanju dejstev. Ni razčlenitve teh pojmov, ne primerjave in posplošitve (učbenik za 3. razred: Voda kroži v naravi ... Pod zemljo je veliko vode, pravimo ji talna voda ... Suha zemlja vpija vodo itd.). Po obravnavi v 3. razredu kasneje ni več uporabe teh pojmov. To nas opozarja na slabo povezovanje osvojenih pojmov z novimi učnimi vsebinami.

Pri pouku spoznavanja družbe in pri pouku zemljepisa so analize hidrogeografskih pojmov, posplošitve v obliki definicije ni.

Primer obravnave rečnih režimov v 8. razredu (str. 42, 46)

Izhodiščna naloga je, da učenci poiščejo izvire rek Save, Soče in Drave in ugotovijo, v kakšnih legah so. Ne glede na to, da so izviri v relativno nizkih legah, so te reke pomembne za izrabo vodne sile, posebno Drava. Zakaj? Tu se prvič pojavi pojem rečni režim, ki ga učenci oblikujejo z analizo vodnih razmer tekom leta. S pomočjo ugotovitve, da poprečna količina zaradi različnih vzrokov niha v posameznih mesecih pri posameznih krajih, pridejo do sklepa, da je poprečno letno kolebanje vodne gladine na reki njen režim. Vsaka reka ima svoj rečni režim, ki igra pomembno vlogo pri kakršnem koli družbeno-gospodarskem planiranju njene izrabe.

Pri spoznavanju reliefa so pojmi konkretnjši, razen kadar gre za procese in teorije. Z neposrednim opazovanjem se osvajajo pojmi o določenih reliefnih oblikah, kar olajšuje tudi dožemanje drugih morfoloških pojmov, ki imajo nekatere podobne značilnosti (npr. v našem neposrednem okolju učenci spoznajo "ravnino". To bo olajšalo pridobivanje pojma "visoka ravan" itd.). Odlična oblika dela za pridobivanje in poglobljanje pojmov v določenih reliefnih oblikah so ekskurzije. Tu igrajo pomembno vlogo čutila. Učenci prehodijo določene razdalje po ravnem svetu, merijo naklonski kot pobočij, rišejo opazovane reliefne oblike, opisujejo opažene značilnosti. Posebno pri spoznavanju narave in družbe je priporočljivo izdelovanje maket, modelov (3. in 4. razred), risanje oblikovanosti površja (3., 4. in 5. razred), risanje profilov (6., 7. in 8. razred) in blokdiagramov (8. razred).

Pri oblikovanju pojmov o reliefu je na nižji stopnji pomembno, da se izpostavijo osnovni elementi. Na primer: pojem vzpetina obsega vznožje, pobočje, vrh, višino. Ti elementi so pri vsaki vzpetini. Pri tem pa ni nič pomembno, ali je pobočje bolj ali manj nagnjeno, golo ali poraščeno, iz kakšnih kamnin je itd. Enako velja za obliko vrha oziroma njegovo poraščenost. Razlika med vzpetinami nastane s spremembo višine in oblikujejo se novi pojmi: grič, hrib, gora. Razumevanje nadrejenih pojmov kategorij zahteva spoznavanje nižjih kategorij.

Pojem vzpetina učenci spoznajo že v tretjem razredu osnovne šole, njegovo dokončno bistvo pa šele s spoznanjem množice podrejenih in nadrejenih pojmovnih razredov (gubanje, notranji pritiski, zunanje sile, geološka zgradba itd.) pri pouku zemljepisa.

Proces oblikovanja novih reliefnih pojmov pri spoznavanju narave in družbe in pri spoznavanju družbe se zavestno nadaljuje, pogloblja, ponekod hitreje, ponekod globlje. Po zahtevah učnega načrta in regionalnem vidiku se obravnavajo določeni pojmi v izbrani regiji. Primer pri obravnavanju reliefa: v 6. razredu učenci spoznajo Alpe - primer mladonagubanega gorovja. Tu spoznajo odnose med zunanjimi in notranjimi silami, odnos do geološke in kameninske zgradbe ter pomen reliefa za gospodarstvo. Relief ne obravnavamo kot statičen pojav (erozija, vulkansko delovanje, potresi itd.), čeprav je v primerjavi s podnebjem oziroma z vremenom bolj konstanten. Pri proučevanju ugotovimo genezo in preoblikovanje (proces) ter součinkovanje reliefa pri oblikovanju drugih pojavov (npr. orografske padavine, višinski rastlinski pasovi, razporeditev naselij, prometnic itd.).

Kljub velikemu pomenu se posveča malo pozornosti obravnavi konkretnega pojma "prst". Poznavanje prsti zahteva predhodno poznavanje vrste elementov (součinkovanje zraka, vode, kameninske osnove, rastja in živalstva). Pojem prst je najbolje spoznati v naravnem okolju. Ker pa to vedno ni mogoče, so koristni vzorci prsti in v 8. razredu pedološka karta.

Nenavadno je, da v osnovni šoli nimamo enotnega termina za pojem prst. V nižjih razredih uporabljajo tla (ponekod celo zemlja), od 4. razreda dalje pa se v učbenikih dosledno uporablja termin prst. To je posledica neenotne rabe v strokovni literaturi pa tudi v ljudski govorici.

V neposredni odvisnosti od prsti in veliko soodvisnostjo od reliefa, vode in človeka sta rastje in živalstvo, izrazita elementa v geografskem okolju. Z vegetacijo človek spreminja podobo okolja (preprečuje poplave, erozijo, ustvarja pogoje za življenje). Že na nižji stopnji je množica pojmov rastja in živalstva, na višji stopnji pa je le obravnava posebnosti oziroma poglabljanje že osvojenih pojmov. Obravnava teh pojmov se vse premalo povezuje z znanjem iz spoznavanja narave in biologije. Ravno pri tem pojmu je včasih problem, ali sodi pojem še h geografiji ali ne. Mogoče se vse premalo čuti iz vsebin v učbenikih, ki te pojme obravnavajo, da gre pri geografiji predvsem za razširjenost rastja in živalstva v določenih geografskih enotah. Ta problem je posebno prisoten pri spoznavanju narave in družbe in spoznavanju družbe. Za pridobivanje teh pojmov so izredno pomembni organizirano terensko delo, filmi ter slike in karte, ki se medsebojno dopolnjujejo.

Naravnogeografske pojme učenci osvajajo pri spoznavanju narave in družbe pri učnih enotah, ki vključujejo domače okolje in je veliko možnosti za neposredno opazovanje. Pri spoznavanju družbe in pri geografiji v 6., 7. in 8. razredu se vsi naravnogeografski pojmi kot nujne komponente geografskega okolja obravnavajo v določenih regijah z didaktičnimi pripomočki.

Pri vseh pojmihi je poudarek na medsebojni odvisnosti od osnovnih elementov. S spreminjanjem enega elementa nastaja sprememba celega pojma in s tem tudi njegove vloge v naravnem okolju.

Študij, ki bi pokazale, kdaj je najprimernejša starost za osvajanje naravnogeografskih pojmov, ni veliko. Graves (1975) navaja, da je značilno stalno naraščanje v razumevanju določenih pojmov iz fizične geografije od osmega do petnajstega leta. Vendar ugotavlja, da je nemogoče na podlagi podatkov, ki jih je imel na razpolago, predlagati, katera je najprimernejša starost za oblikovanje pojmov iz fizične geografije.

Tudi pri sestavljanju naših učnih načrtov je nenehno vprašanje, kdaj vključiti pojme iz splošne, fizične geografije, ki se ne vežejo na določeno regijo. Ne glede na to, da smo v SR Sloveniji pomaknili čas osvajanja izbranih splošnogeografskih tem v 6. razred, za razliko od drugih republik, ki obravnavajo to tematiko že v 5. razredu, učitelji ugotavljajo, da je to zaradi obilice novih zahtevnih pojmov, katerih osvajanje povzroča učencem velike težave, najbolj zahtevna vsebina.

* mag. geod., Brdarska šola pedagoške, računalniške in naravoslovske matematične kompetence, 64000 Kranj, Koroška cesta 13, glej izvodček na koncu Obzornice

Literatura

1. Jovičić Živadin: Metodika nastave geografije, Naučna knjiga, Beograd 1971
2. Dorn Wolfgang, John Walter: Formiranje predodžbi i pojmova u nastavi geografije (prevod), Školska knjiga, Zagreb 1973
3. Leksikon Cankarjeve založbe: Geografija, CZ, Ljubljana 1977
4. Učbeniki za Spoznavanje narave in družbe, Spoznavanje družbe in zemljepisa v osnovnih šolah Slovenije

UDK 91:371.12:371.3:(075.5) = 863

UDC 91:371.12:371.3:(075.5) = 20

UČITELJEVA PRIPRAVA NA POUK

Slavko Brinovec *

1. Pomen pripravljanja na pouk

Vsaka človekova dejavnost ima svoj cilj. Če hočemo te cilje doseči, jih moramo načrtovati. Pouk geografije ima svoje cilje in naloge, zato moramo realizacijo teh ciljev in nalog tudi planirati. Programiranje vzgojnoizobraževalnega dela predstavlja osnovo za uspešno realizacijo nalog. Programiranje pomeni postaviti didaktično osnovo učnega procesa in storiti vse, kar je neobhodno potrebno, da ta proces teče sistematično in organizirano, izhajajoč iz načel pravilnosti in zakonitosti, ki jih ima geografija v svojem obsegu dela.

Pouk je zapletena družbena dejavnost pri vzgoji in izobraževanju mladega človeka v času njegove rasti. Uspeh tega dela je v mnogočem odvisen od načina in kakovosti učiteljevega pripravljanja na pouk. Pripravljanje na pouk geografije je permanenten proces, ki ga izvajamo hkrati z delom v razredu in je v bistvu njegov sestavni del. Učitelj se prične pripravljati na pouk že takrat, ko se usmeri v študij geografije. Ko nastopi službo, s pripravami nadaljuje, vključuje vanje novosti na področju stroke. Tako pripravljanje traja toliko časa, dokler učitelj dela v svojem poklicu (1-182). Zaradi izjemnega pomena za vzgojnoizobraževalno delo morajo biti priprave stalna skrb strokovnih organov šole in vsakega učitelja posebej (2-178).

Pripravljanje na pouk za prihodnje leto sega v počitnice. Takrat učitelj pripravi načrt za letno pripravo, ki je osnova za pripravljanje na posamezne tematske sklope. Iz tega izhaja pripravljanje na posamezno učno uro. Med poletnimi počitnicami učitelj temeljito prouči vse sestavine načrtovanja, s katerimi bo poskušal doseči najboljše rezultate pri vzgojnoizobraževalnem delu.

Učitelji z dolgoletnimi izkušnjami in solidnim strokovnim znanjem ne potrebujejo temeljnega strokovnega in metodičnega pripravljanja. Zadosti je, da sledijo razvoju stroke in novostim na področju strokovnega dela. Mladi učitelji pa morajo poleg tega stalno in resno proučevati strokovno znanje, spremljati odgovarjajoče vsebine v literaturi in širiti splošno obzorje. Brez

* mag. geog., Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve, 64000 Kranj, Koroška cesta 13, glej izvleček na koncu Obzornika

načrtovanja pouka bi bilo učiteljevo delo in delo učencev manj uspešno, manj učinkovito in težje (3-75). Za dobro učiteljevo delo v didaktični literaturi in praksi poznamo tri vrste pripravljanja. Letno pripravljanje - v njem učitelj opredeli temeljne vsebine, ki jih bo obravnaval med šolskim letom. Priprava na posamezno učno temo obsega tisti del učnega kompleksa, ki ga učitelj podrobno razdeli na več učnih enot. Tretji, najpomembnejši del, pa je priprava na posamezno učno uro. Gre za pripravo na iste vsebine, ki jih učitelj obdela v eni učni uri (4-17).

2. Letno pripravljanje

Pripravljanje na pouk je širok pojem, ki vsebuje več elementov: od spoznavanja učnega načrta, strokovne in metodične literature ter poljudno znanstvene literature za učence do poznavanja učil, s katerimi razpolaga šola, in okolja, v katerem je šola.

V okviru splošnega pripravljanja učitelja zavzema vidno mesto študij učnega načrta. To je temeljni dokument, ki ga sprejme organ, ki je zadolžen za sistem izobraževanja. V njem so temeljne vsebine za posamezno predmetno področje. Učni načrt vsebuje štiri dele. Najprej so našteti smotri, zaradi katerih je geografija vključena v program posamezne šole. Temeljni smotri, ki jih zasledujemo pri pouku geografije, so, da učenci spoznajo vlogo geografskih dejavnikov v naravnih in družbenogeografskih pojavih in procesih, da razvijajo uporabo virov in proučevalnih geografskih metod, razvijajo sposobnost za samostojno delo, spoznajo nujnost načrtnega gospodarjenja z naravnimi viri in okoljem, spoznajo značilnosti sveta in njegove probleme ter iščejo načine za njihovo reševanje. Ugotovijo in vrednotijo sodelovanje posameznih držav ter spoznajo vlogo in položaj Jugoslavije v svetu.

Drugi del učnega načrta geografije opredeljuje vsebine vzgojnoizobraževalnega dela. Te vsebine so drugačne za osnovne in drugačne za srednje šole. V osnovni šoli se geografija pojavi v šestem razredu s proučevanjem občegeografskih pojmov in Evrope, v sedmem razredu s proučevanjem ostalih kontinentov in v osmem razredu Jugoslavije. V srednji šoli pa se geografija pojavi najprej kot splošnoizobraževalni predmet v vseh programih izobraževanja. Temeljna vsebina je obča geografija in nekatere temeljne vsebinske vloge in položaj Jugoslavije.

V nekaterih drugih bolj zahtevnih programih se geografija pojavi kot strokovni predmet. V drugem tematskem sklopu je opredeljena vloga držav v razvoju in razvitih držav, v tretjem tematskem sklopu je proučevanje domače regije in Slovenije, v četrtem pa Jugoslavije. Učne vsebine se v vzgojnoizobraževalnih programih razlikujejo in so v različnem obsegu z različno zahtevnostjo.

V tretjem delu učnega načrta so navodila, kako naj učitelj obravnava določene vsebine, da bo dosegel smote, s katerimi so bile posamezne vsebine

vključene v vzgojnoizobraževalni program. Za osnovno šolo navodila zahtevajo od učitelja obravnavo vsebin predvsem na informativni ravni; medtem ko za srednjo šolo učitelj te vsebine razloži na višji spoznavni ravni. Vloga posameznih naravno in družbenogeografskih dejavnikov ne samo opredeljuje, ampak jih tudi vrednoti. Na ta način naj bi učenci razvili celotno geografsko mišljenje. V tem je tudi velika razlika med obravnavo geografije v osnovni in srednji šoli. V srednji šoli naj geografija omogoča razumevanje sodobnih geografskih procesov. Na spoznavanju vseh teh procesov je grajena vsa družbena geografija od prebivalstva do razumevanja potrošnje. Geografija ima tudi svojo vzgojno funkcijo. Pouk naj bo problemski, kar pomeni, da je naloga učitelja, da posamezna tematska jedra postavlja v obliki problemov, ki jih učenci poskušajo reševati. Velik poudarek je tudi na samostojnem delu učencev. Zato so v osnovno šolo uvedeni delovni listi, v srednjo šolo pa delovni zvezki. Omogočajo naj samostojnejše in aktivnejše delo učencev. Veliko vlogo imajo nekatere druge oblike poglobljanja znanja, predvsem ekskurzija, terensko delo in še mnoge dejavnosti, ki se uveljavljajo ob pouku geografije.

Da bi lahko realizirali učni načrt, mora učitelj spoznati in pripraviti izbor strokovne literature in virov. To dela zaradi lastnega izpopolnjevanja in aktualizacije učnih vsebin. Ko spoznava literaturo, se sam odloči, kaj od tega je namenjeno njemu, kaj pa učencem, kaj bodo učenci sami spoznali, kaj česa bodo črpali še dodatna spoznanja. To je zlasti pomembno za tiste učence, ki imajo poseben interes za geografijo. Izbor literature opravi učitelj v obliki izpisa najpomembnejših in najaktualnejših vsebin za posamezno učno uro. Nato preveri, kaj ima na razpolago v šolski strokovni in dijaški knjižnici. Če je potrebno, da pobudo za nakup geografske literature, ki jo bodo v novem šolskem letu še posebej potrebovali.

Iz tega izvirajo tudi prizadevanja, da bi se vsi učitelji včlanili v zvezo geografskih društev Slovenije in se hkrati naročili tudi na Geografski vestnik in Geografski obzornik. Tako bi bili lahko na tekočem z novostmi v geografiji in na področju metodike in didaktike njenega pouka.

Učitelj se mora temeljito seznaniti z učbenikom in celotnim didaktičnim kompletom. Na ta način vidi, kje so v posameznih vsebinah težji deli, kje bo potreboval dodatne vsebine, kako bo uporabljal učbenik ter kakšne aktivnosti bodo z njim v zvezi. Večina geografskih učbenikov je koncipirana kot delovni učbenik. V njih je vsebina opredeljena na več načinov. Poseben tisk imajo temeljne vsebine. S posebnimi znaki so opredeljene informativne vsebine. Posebej so označene tiste vsebine, ki so namenjene učencem, ki imajo interes za geografijo. Večina učbenikov uvaža učence v delovne naloge z atlasom in karto. Zahtevajo tudi, da učenci zbirajo podatke ali opravijo določene analize.

Za vse to delo učitelj potrebuje ustrezno izobraževalno tehnologijo. Prva skrb mu je pripraviti učilnico tako, da bo lahko uporabljal v njej vsa učna

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100%

sredstva, ki jih ima na razpolago. Pozanimati se mora, ali so v razredu tiste stenske karte, ki jih bo pri pouku geografije potreboval. Pregledati mora, ali je med učenci zadostno število atlasov. Prekontrolirati mora, ali ima učna sredstva od diaprojektorja, grafoskopa do televizije. Če teh sredstev ni, je njegova dolžnost, da zaprosi organe šole, da mu pomagajo pri opremljanju učilnice. Hkrati mora pregledati vsa učila, ki so na razpolago v geografskem kabinetu. Videti mora diapozitive, seznaniti se mora z vsebino posameznih posnetkov. Pregledati mora prosojnice, proučiti način njihove uporabe. Spoznati mora diateko, videoteko in napraviti seznam kart, ki jih bo pri svojem delu potreboval.

Za nekatere programe so vsi ti elementi že sestavni del didaktičnega kompleta. Tega ni potrebno pregledovati posebej.

Podrobna seznanitev z vsemi učnimi sredstvi in učili služi kot program nabav in nakupov novih učnih sredstev in učil. Sistematično nakupovanje didaktičnega materiala mu omogoča, da bo v nekaj letih opremil geografsko učilnico tako, da bo lažje dosegel smotre, ki jih postavlja učni načrt za pouk geografije.

Izdelavo učnega načrta začnemo z določitvijo ur za posamezne vsebine. Najprej določimo število ur za posamezne tematske sklope. Na tej osnovi razvrstimo učne teme v logične enote. Za učno temo določimo število ur, hkrati pa za vse tudi posamezne viře znanja. Večina šol je vpeljala za izdelavo letnega učnega načrta obrazec. V njem so poleg zaporedne številke učne ure opredeljene učne teme in učne enote. Za vsako učno enoto opredelimo temeljne učne smotre, določimo učilo in opredelimo pojme. V zadnji prostor pišemo opombe, kako smo posamezne učne enote realizirali. Na tej osnovi lahko za prihodnje šolsko leto pripravimo letni delovni načrt.

Časovna razporeditev učne snovi

Program	Razred
Predmet	Izdelal
Učbeniki	

Mesec	Ura	Učni kompleks in tema	Učna enota	Učni smotri	Učila	Pojmi	Opombe

Pedagoški svetovalci pripravijo vzorec za časovno opredelitev učne snovi. Ti

vzorci ne morejo veljati za letni delovni načrt učiteljevega dela, ker ne upoštevajo posebnosti tistih, katerim so namenjeni.

Taki načrti ne upoštevajo predznanja različnih profilov učencev, ki se bodo po tem načrtu vzgajali in izobraževali, ne njihovih različnih izkušenj in posebnosti. Centralni vzorec časovne razporeditve je lahko samo izhodišče, na podlagi katerega izdelata učitelj na začetku šolskega leta svoj letni delovni načrt.

V letnem delovnem načrtu učitelj posveča posebno pozornost času, ki je potreben za uvajanje in pripravljajanje učencev, času za uvajanje novih učnih vsebin in predvidi čas za urjenje in preverjanje. Tako naj bi se izognil kampanjskemu preverjanju ob koncu redovalnega obdobja. Raziskave kažejo, da na začetku šolskega leta ali novega ocenjevalnega obdobja prevladujejo učne ure z obravnavo novih vsebin, na koncu redovalnega obdobja pa ure spraševanja in preverjanja. Tak sistem bi morali odpraviti, zavedajoč se, da bi morali približno 10% vseh ur uporabiti za uvajanje, 40% na osvajanje novih vsebin, 34% na urjenje, 10% na ponavljanje in 6% na preverjanje. Čas za posamezne učne etape je predviden le približno. Uskladiti ga je potrebno s potrebami učenja, vendar ne tako, da posamezne etape zanemarimo.

Pri izdelavi letnega načrta moramo doseči večje sodelovanje učiteljev geografije, da bi učni načrt uskladili. Hkrati pa se je potrebno povezati z ostalimi predmetnimi področji, da odpravimo dnevno šolsko preobremenjenost učencev. Na mnogih šolah se učitelji skupaj pripravljajo na šolsko leto. Taka praksa je koristna le, če so ustrezno strokovno vodeni in organizirani.

Učna praksa zelo redko zajema vse temeljne stopnje v eno učno uro. Zaporedje strukturnih komponent se od ure do ure spreminja, da se izognemo monotonosti. Strukturo učne ure narekuje tudi uporaba didaktičnih oblik. V sistemu neposrednega poučevanja zajamemo več komponent kot pri samostojnem delu učencev. Število, zaporedje, trajanje in medsebojno usklajevanje didaktičnih komponent kaže grafikon (po Tomičevi):

Uvajanje	Osvajanje učne vsebine	Urjenje	Ponavljjanje
Ponavljjanje	Osvajanje učne vsebine	Ponavljjanje in urjenje	
Uvajanje	Osvajanje učne vsebine	Ponavljjanje	Preverjanje
Uvajanje	Preverjanje in ocenjevanje		
Uvajanje	Samostojno delo učencev	Preverjanje samostojnega dela	

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100%

Letne delovne načrte je potrebno predstaviti tudi učencem, da jih pritegne-
mo k delu. Učenci bi lahko sodelovali s predlogi o kraju pouka. Predlagajo
lahko, kaj bodo pripravili kot seminarsko nalogo, ali kaj bo s skupinskimi
projekti. Na ta način učence motiviramo za delo in dosežemo večji interes
za njihovo soudeležbo pri izobraževanju.

3. Tematska priprava

Časovna razporeditev učne snovi je osnova za pripravo na pouk med šolskim
letom. V letnem delovnem načrtu ni nujno, da so posamezne učne teme raz-
členjene na učne enote. To delo lahko opravi učitelj med šolskim letom ne-
posredno pred tem, ko jih obravnava z učenci. Pri tem mora biti učitelju
jasno, katere vzgojne in izobraževalne naloge izvirajo iz učne teme. Zato
je ob vsaki učni temi treba določiti globalne ali tematske smotre, ki opre-
deljujejo vsebino učne teme. Ni pa nujno, da učitelj te smotre določi tako
podrobno, da bi jih lahko imenovali operativne. Iz teh smotrov bodo v vsaki
učni enoti izpeljani konkretni smotri. Od vsega začetka mora biti učitelju
jasno, kaj hoče doseči s poukom, na kaj bo potrebno paziti in čemu se bo
izogibal.

Tematska priprava je podrobnejša in natančnejša od letne. Zaradi hitrega
razvoja znanosti je potrebno vnašati v učne vsebine nove elemente, poprav-
ljati zastarele podatke, konkretizirati vsebine učne ure z novimi primeri.
Ne gre za to, da bi k starim vsebinam dodajali nova spoznanja, temveč da
bi nove vsebine nadomeščale stare, ki niso več aktualne. Pri tematskem
pripravljanju mora učitelj misliti tudi na učence, zlasti na individualizaci-
jo pouka, pripraviti mora naloge za učence s posebnimi interesi, ki hočejo
poglobiti učne vsebine. Ob tako razčlenjenih vsebinah učitelj predvidi obli-
ke in metode dela ter opredeli delež med posameznimi učnimi oblikami.
Načrtovanje tega dela pa narekuje učna vsebina.

Določiti je potrebno tudi čas za preverjanje uspešnosti dela. Ob obsežnejših
učnih temah je potrebno navesti tudi vire in uporabo izobraževalnih sredstev.
Ob tem delu učitelj načrtuje ekskurzije, oblike terenskega dela in različne
dejavnosti učencev.

Uvajanje	Osvajanje učne vsebine	Učenje
Ponavljanje	Osvajanje učne vsebine	Ponavljanje in utrjevanje
Uvajanje	Osvajanje učne vsebine	Ponavljanje
Uvajanje	Ponavljanje in ocenjevanje	Preverjanje
Uvajanje	Samostojno delo učencev	Preverjanje samostojnega

(Se nadaljuje)

iz pedagoške prakse

UDK 911.2:551.581 + 581.9/47+57/ = 863

UDC 911.2:551.581 + 581.9/47+57/ = 20

SOVJETSKA ZVEZA - PODNEBJE, RASTJE, RASTLINSKI PASOVI - Podrobna učna priprava

Stanislava Borovšak*

Za skupinski pouk z diferenciranimi nalogami sem se odločila, da bi dosegla večjo aktivnost učencev. Učenci imajo radi dobro organizirano in dinamično delo, radi pa se tudi uveljavljajo, kar jim je s takim načinom dela omogočeno. Uporaba grafoskopskih prosojnic, listanje po učbeniku in dodatni literaturi, prospekuih in člankih, ki so jih prinesli učenci v šolo, pisanje in risanje na tablo, zaposluje učence. Tema "Podnebje in rastje SZ" se mi je zdela za izbrano obliko dela primerna, ker so učenci že v 6. razredu pri temi "Podnebni in rastlinski pasovi" pridobili osnovno znanje in pri pridobivanju novega znanja niso imeli težav.

Učna ura je bila uspešna, smotre je večina učencev osvojila. Naloge so uspešno rešili in rezultate izvirno prikazali ostalim skupinam. Npr. 1. naloge - učenci skupine so zahtevali, da vsi učenci odprejo učbenik (str. 14) in razložijo klimograme.

Podrobna učna priprava

Predmet: Zemljepis

Razred: 7

Učna tema: Sovjetska zveza

Učna enota: Podnebje, rastje - rastlinski pasovi

Vzgojnoizobraževalni smotri:

- s pomočjo zemljevida določijo, v kateri podnebni pas spada največji del SZ;
- z branjem klimogramov ugotovijo temperature in količino padavin v posameznih območjih SZ ter sklepajo o tipih podnebja;
- na tematski karti določijo obsežnost rastlinskih pasov in sklepajo o njihovi gospodarski izrabi.

Učne metode: razlaga, razgovor, demonstracija, delo s tekstom, metoda grafičnih izdelkov

Učne oblike: skupinska

* pr., geog., Osnovna šola Anton Aškerc, 63320 Titovo Velenje, Jenkova 2, glej izvleček na koncu Obzornika

Učila in učni pripomočki: grafoskopske prosojnice (GE 11, Almqvist Wiksell, Švedska) Sovjetska zveza
zemljevid A zije, učbenik Zemljepis 7.razred, atlas

Viri: 1. Geografija - sodobna ilustrirana enciklopedija
2. Zemljepis 7. razred (Kranjec, Oblak, Zgonik) .

Potek dela

- I. Grafoskopska prosojnica: "Zimska in poletna povprečna temperatura SZ" (prosojnico sem izdelala sama s pomočjo (1). Učenci iz skice na prosojnici razberejo poletne in zimske temperature v posameznih naravozemljepisnih enotah SZ.
Sledi napoved smotrov in navodila za delo po skupinah.
Naloge so diferencirane, učenci jih rešujejo usno, pripravijo se za poročanje in naredijo predlog za miselni vzorec. Vsaka skupina reši le eno nalogo, rešujejo jo 15 minut.
- II. Podnebje, rastje - rastlinski pasovi: delo po skupinah

1. Podnebje v SZ

"A"

- S pomočjo U str. 14, 15 in A str. 152 ugotovite, v katerem podnebnem pasu leži največji del SZ.
- S pomočjo skice in klimogramov v U naštejite in opišite podnebne tipe v SZ.
- Razložite klimograme in poiščite te kraje na zemljevidu.

2. Rastlinski pasovi v SZ

"A"

- S pomočjo priložene grafoskopske prosojnice in U str. 15, 16, 17 ugotovite, kateri rastlinski pasovi se razprostirajo v posameznih podnebnih območjih SZ.
- Poiščite jih na tematski karti A str. 153 in na zemljevidu A zije.

3. Tundra

"C"

S pomočjo U str. 15 in priloženega slikovnega materiala opišite tundro. Pokažite na zemljevidu, kje se razprostira (poglejte v tematsko karto A).

4. Tajga

"C"

S pomočjo U str. 16, 17 in slikovne prosojnice opišite tajgo. Pokažite na zemljevidu, kje se razprostira. Označite gospodarski pomen tajge za SZ.

5. Stepe

"B"

S pomočjo U str. 17, 18 ter slikovne prosojnice opišite stepe.

Zakaj je ta rastlinski pas za kmetijstvo SZ pomemben?

Pokažite na zemljevidu, kje se stepe razprostirajo.

6. Pustinje

"B"

- S pomočjo U str. 18 in slikovne prosojnice ugotovite, kje se razprostirajo puščave in polpuščave.
- Kako se imenujejo puščave južno od Aralskega jezera?
- Kje so namakalna področja?
- Zakaj so gospodarsko pomembna?

7. Subtropski pas

"B"

- S pomočjo U str. 18 in slikovne prosojnice ugotovite, kje se razprostira subtropski pas.
- Katere rastline uspevajo v tem pasu?
- Poiščite to področje na zemljevidu.

A - težka

B - srednje težka

C - lažja naloga

III. Poročila skupin

Poročajo vsi učenci, pri tem projicirajo prosojnice in oblikujejo miselni vzorec. Poročila dopolnijo s teksti in slikovnim materialom.

IV. Zaključek

Ob fotografijah v učbeniku preverim pridobljene smotre.

UDK 911.2:551.58:371.333 = 863

UDC 911.2:551.58:371.333 = 20

PLANETARNO KROŽENJE ZRAKA – Podrobna učna priprava

Marjan Veber*

Na seminarju o uporabi videorekorderja v učilnici smo se pogovarjali tudi o tem, da bi posneli uro geografije. Ta ura naj bi bila čim bolj optimalna, dobro pripravljena in izvedena, z uporabo avdiovizualnih sredstev itd. V dogovoru s svetovalcem za geografijo prof. Godnovom sva se odločila za temo o planetarnem kroženju zraka. Tema je namreč takšna, da omogoča uporabo videorekorderja, grafoskopa, zahteva pa tudi veliko angažiranost učencev.

Uro smo posneli z dvema kamerama, in sicer tako, da je ena kamera spremljala delo oz. aktivnosti učencev, druga pa učitelja. Ob tej priliki se mag. Brinovcu in prof. Klavori iskreno zahvaljujem. Ura sama je potekala brez večjih problemov, rezultat pa je videokaseta, ki jo lahko naročite pri prof. Godnovu na Zavodu za šolstvo v Ljubljani. Veseli bomo tudi vaših pripomb o uri sami, saj bomo le tako izboljšali kvaliteto raven pouka geografije.

Učna priprava

Program: Naravoslovno-matematični, pedagoški, Razred: 1. letnik
računalniški

Predmet: Geografija

Učna

enota: Podnebje

Učna

tema: Planetarno kroženje zraka

Operativni vzgojnoizobraževalni smotri: – učenci poznajo premike zračnih mas in vzroke za njih; učenci spoznajo nove pojme, ki so naštetih spodaj; učenci pobarvajo in tako spoznajo področja z visokim in nizkim pritiskom; učenci znajo razložiti vremensko karto.

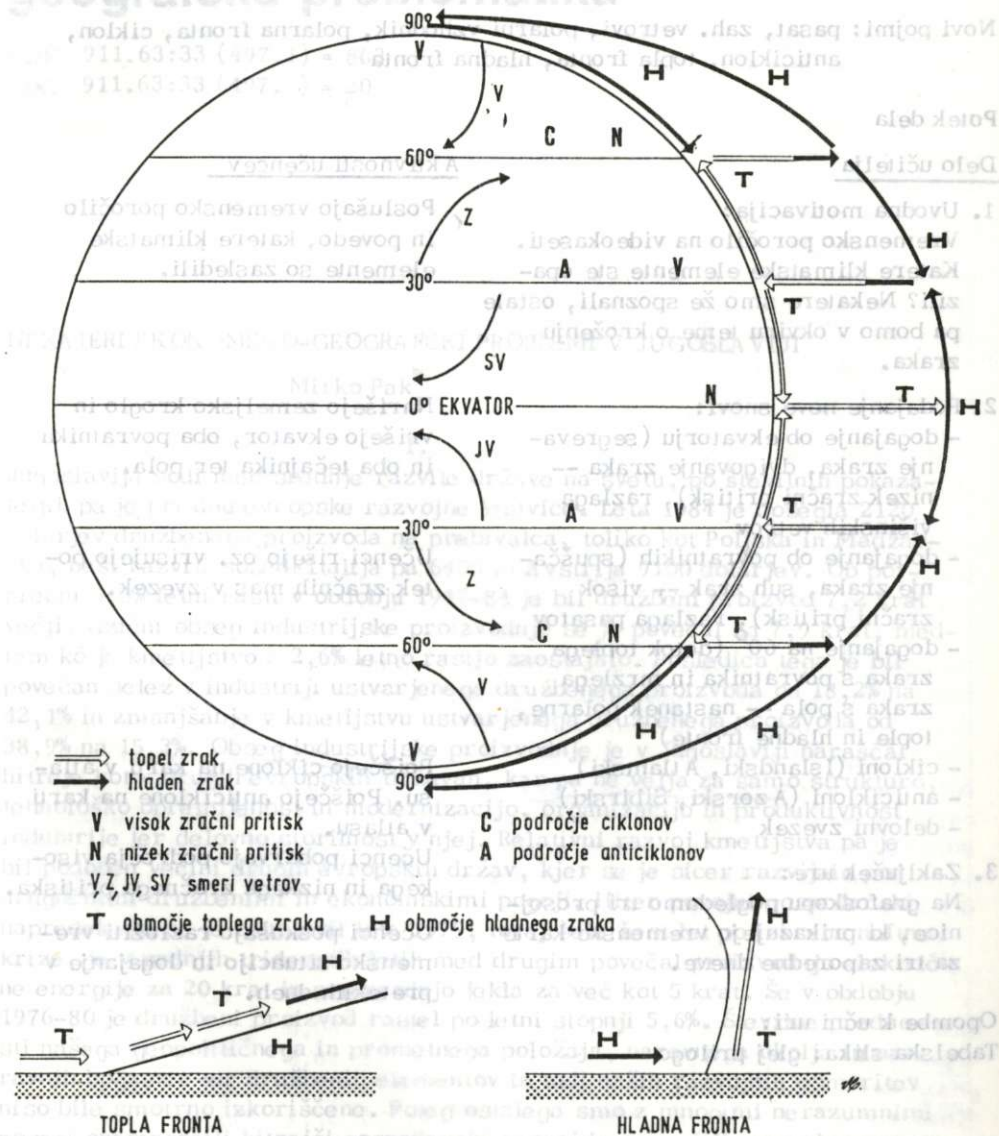
Učne

oblike: frontalna

Učne

metode: razlaga, dialog, demonstracija

* dipl. geog., Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve, 64000 Kranj, Koroška cesta 13, glej izvleček na koncu Obzornika



Učna sredstva in učila: Učbenik Geografija - str. 30-31, delovni zvezek str. 17-19, karta sveta, televizor, videorekorder, grafoskop, atlas - str. 146-147.

Novi pojmi: pasat, zah. vetrovi, polarni vzhodnik, polarna fronta, ciklon, anticiklon, topla fronta, hladna fronta

Potek dela

Delo učitelja

Aktivnosti učencev

1. Uvodna motivacija:
Vremensko poročilo na videokaseti.
Katere klimatske elemente ste opazili? Nekateri smo že spoznali, ostale pa bomo v okviru teme o kroženju zraka.
 2. Podajanje nove snovi:
 - dogajanje ob ekvatorju (segrevanje zraka, dvigovanje zraka -- nizak zračni pritisk), razlaga višinskih vetrov
 - dogajanje ob povratnikih (spuščanje zraka, suh zrak -- visok zračni pritisk), razlaga pasatov
 - dogajanje na 60° (dotok toplega zraka s povratnika in mrzlega zraka s pola -- nastanek polarne, tople in hladne fronte)
 - cikloni (Islandski, Atlantski)
 - anticikloni (Azorski, Sibirski)
 - delovni zvezek
 3. Zaključek ure:
Na grafoskopu pogledamo tri prosojnice, ki prikazujejo vremenske karte za tri zaporedne dneve.
- Opombe k učni uri:
Tabelska slika: glej prilogo

Poslušajo vremensko poročilo in povedo, katere klimatske elemente so zasledili.

Narišejo zemeljsko kroglo in vrišejo ekvator, oba povratnika in oba tečajnika ter pola.

Učenci rišejo oz. vrisujejo potek zračnih mas v zvezek.

Poiščejo ciklone na karti v atlasu. Poiščejo anticiklone na karti v atlasu.

Učenci pobarvajo področja visokega in nizkega zračnega pritiska.

Učenci poskušajo razložiti vremensko situacijo in dogajanje v preteklih dneh.

metode: razlaga, dialog, demonstracija

* dipl. geog., Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovne matematične usmeritve, 1000 Kranj, Koroska cesta 13, glej izvešček na koncu Obsornika

geografska proučevanja in regionalno geografska problematika

UDK 911.63:33 (497.1) = 863

UDC 911.63:33 (497.1) = 20

NEKATERI EKONOMSKO-GEOGRAFSKI PROBLEMI V JUGOSLAVIJI

Mirko Pak*

I.

Jugoslavija sodi med srednje razvite države na svetu, po številnih pokazateljih pa je pri dnu evropske razvojne lestvice. Leta 1984 je dosegla 2120 dolarjev družbenega proizvoda na prebivalca, toliko kot Poljska in Madžarska, naši razviti sosedi Italija pa 6400 in Avstrija 9100 dolarjev. Ob povprečni 5,3% letni rasti v obdobju 1947-84 je bil družbeni proizvod 7,2 krat večji, fizični obseg industrijske proizvodnje se je povečal za 7,9 krat, medtem ko je kmetijstvo z 2,6% letno rastjo zaostajalo. Posledica tega je bil povečan delež v industriji ustvarjenega družbenega proizvoda od 18,2% na 42,1% in zmanjšanje v kmetijstvu ustvarjenega družbenega proizvoda od 38,9% na 15,3%. Obseg industrijske proizvodnje je v Jugoslaviji naraščal hitreje kot v drugih evropskih državah, kar pa ne velja za samo strukturo, tehnološko opremljenost in modernizacijo, organizacijo in produktivnost industrije ter delovno storilnost v njej. Relativni razvoj kmetijstva pa je bil podoben večini drugih evropskih držav, kjer se je sicer razvijalo pod drugačnimi družbenimi in ekonomskimi pogoji. Hiter povojni gospodarski napredek, ki se je zaustavil leta 1979, torej šele šest let po izbruhu nafne krize, je v zadnjih tridesetih letih med drugim povečal proizvodnjo električne energije za 20 krat in proizvodnjo jekla za več kot 5 krat. Še v obdobju 1976-80 je družbeni proizvod rasel po letni stopnji 5,6%. Številne prednosti našega geopolitičnega in prometnega položaja, naravnega okolja in naravnih bogastev ter družbenih elementov in tudi naših razvojnih usmeritev niso bile smotno izkoriščene. Poleg ostalega smo z mnogimi nerazumnimi posegi onemogočili hitrejši gospodarski razvoj in pospešili neugodne gospodarske in na tem sloneče regionalne procese, s tem pa hkrati nadvse močno razvojno polarizacijo.

* dr. geog., izredni prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, A škerčeva 12, glej izvleček na koncu Obzornika

Ob ekonomskem zastoju po letu 1979 govorimo zato o sistemskih vzrokih krize. Med drugim je realni osebni dohodek porasel za 2,7% letno, produktivnost dela pa le za 2,4%. Realno so se investicije zmanjšale za 10% letno, spremenila pa se je tudi njihova struktura, saj je prehajala iz gospodarske v negospodarsko. Sredstva iz gospodarske v negospodarsko sfero ali potrošnja so se pretakala s hitro rastjo družbene infrastrukture (stanovanjska gradnja, šolstvo, zdravstvo, kultura itd.). 40% investicij je imelo podlago v tujem kapitalu, to pa so bila tuja posojila, katerih del je šel tudi v negospodarske namene ali ni dal končnih rezultatov. Takšni primeri so propadle investicije po vsej Jugoslaviji (rafinerija nafte v Lendavi, kemična industrija v Titovem Velenju, Obrovac, Feni, Ferofinkel in številni drugi primeri) ali nedokončani, oziroma sila počasi uresničujoči projekti v kmetijstvu, vodnem gospodarstvu, energetiki in drugod (hidromelioracijski sistem Ibar-Lepenac itd.). S tovrstnimi investicijami se je gospodarstvo znašlo pred novimi problemi. Letna rast družbenega proizvoda se je tako v obdobju 1981-85 gibala po stopnji 0,6%. Industrijska proizvodnja je rasla letno za 2,7%, kmetijstvo pa le za 0,2%.

Sistemski vzroki krize so pripeljali do številnih gospodarskih težav, kot na primer dezorganizirana decentralizacija našega železniškega gospodarstva, zaradi česar je za prevoz premoga iz Banovičev do Beograda potrebna menjava štirih lokomotiv. Naša največja reka Sava teče po Sloveniji, Hrvaški, Bosni, Srbiji in Vojvodini, pa zato še po skoraj celem letu niso uspeli uresničiti sklepa o preprečevanju njenega onesnaževanja (Djurić, 1987).

Najnovejša gospodarska gibanja vplivajo na poglobljanje regionalnih razlik, kar vpliva na neugodne gospodarske in prostorske procese. K zmanjšanju razlik med našimi republikami in pokrajinama naj bi pripomogel 1965 ustanovljen fond za kreditiranje hitrejšega razvoja nerazvitih republik in SAP Kosova, v katerega se v osnovi steka 1,8% družbenega proizvoda preostalih republik in SAP Vojvodine (50% z združevanjem dela in sredstev organizacij združenega dela in 50% z obveznim posojilom gospodarskih organizacij). Na ta način so bila v dvajsetih letih razdeljena naslednja sredstva (v milijon din leta 1984) (Djurić, 1988):

	1966-70		1970-75		1975-80		1980-84	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
BiH	72,6	30,7	103,6	32,4	144,6	30,5	91,0	27,9
Črna gora	31,0	13,1	36,4	11,4	51,2	10,8	30,2	9,2
Makedonija	61,9	26,2	73,2	22,9	102,4	21,6	65,7	20,1
Kosovo	70,9	30,0	106,4	33,3	175,9	37,1	139,7	42,8
	236,4		319,6		474,1		326,6	

Gospodarski in regionalni razvoj v navedenih štirih republikah pa je kljub temu močno nazadoval, tem širim se približujejo tudi nekatere druge, ki že razpravljajo o stopnji lastne (ne)razvitosti. To je vidno tudi iz gibanja

Legend:

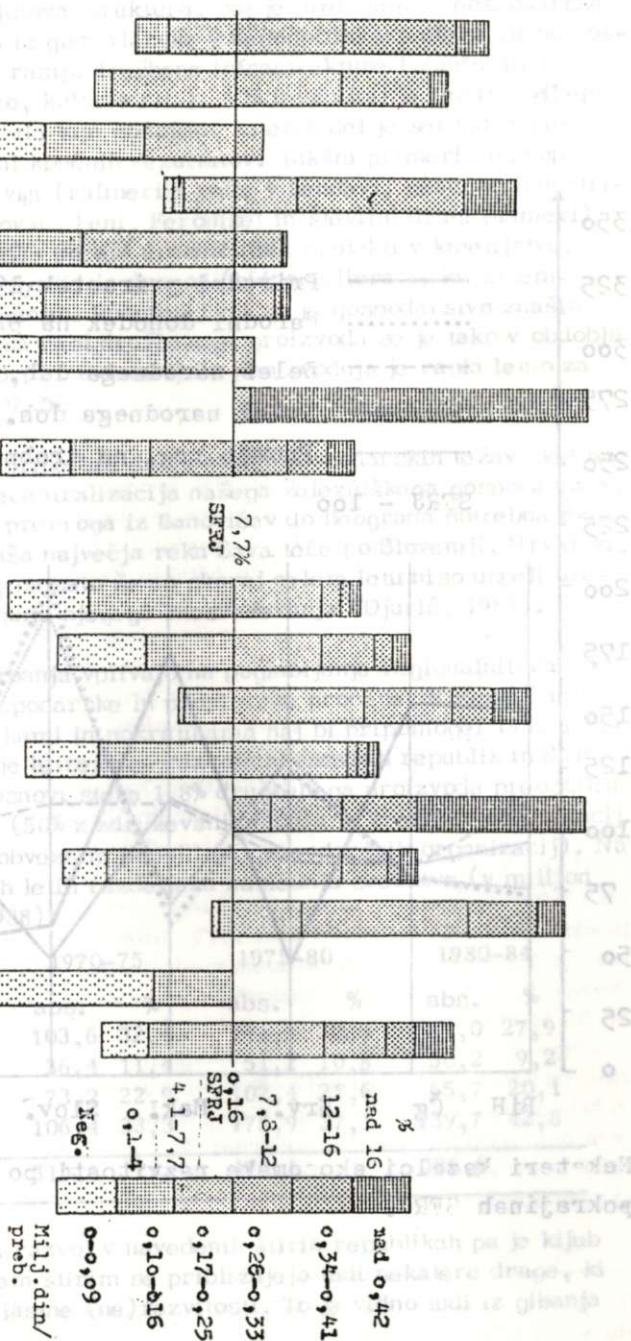
- Prirodni prirastek 1982
- Narodni dohodek na preb. 1984
- Delež narodnega doh. iz ind. 1984
- Delež narodnega doh. iz kmet. 1984
- Promet trg. na drobno na preb. 1985
- SFRJ - 100

Indikator	1984	1985
Prirodni prirastek 1982	124,8	28,04
Narodni dohodek na preb. 1984	127,6	9,37
Delež narodnega doh. iz ind. 1984	124,8	28,04
Delež narodnega doh. iz kmet. 1984	127,6	9,37
Promet trg. na drobno na preb. 1985	124,8	28,04

Nekateri kazalci ekonomske razvitosti po republikah in pokrajinah SFRJ.

BiH ČG Hrv. Mak. Sl. Srb. Vo. Ko. SFRJ
 Opštine po naravnem prirastku prebivalstva
 1983

BiH ČG Hrv. Mak. Sl. Sr. Vo. Kos. SFRJ
 Opštine po narodnem dohodku na prebivalca
 1984



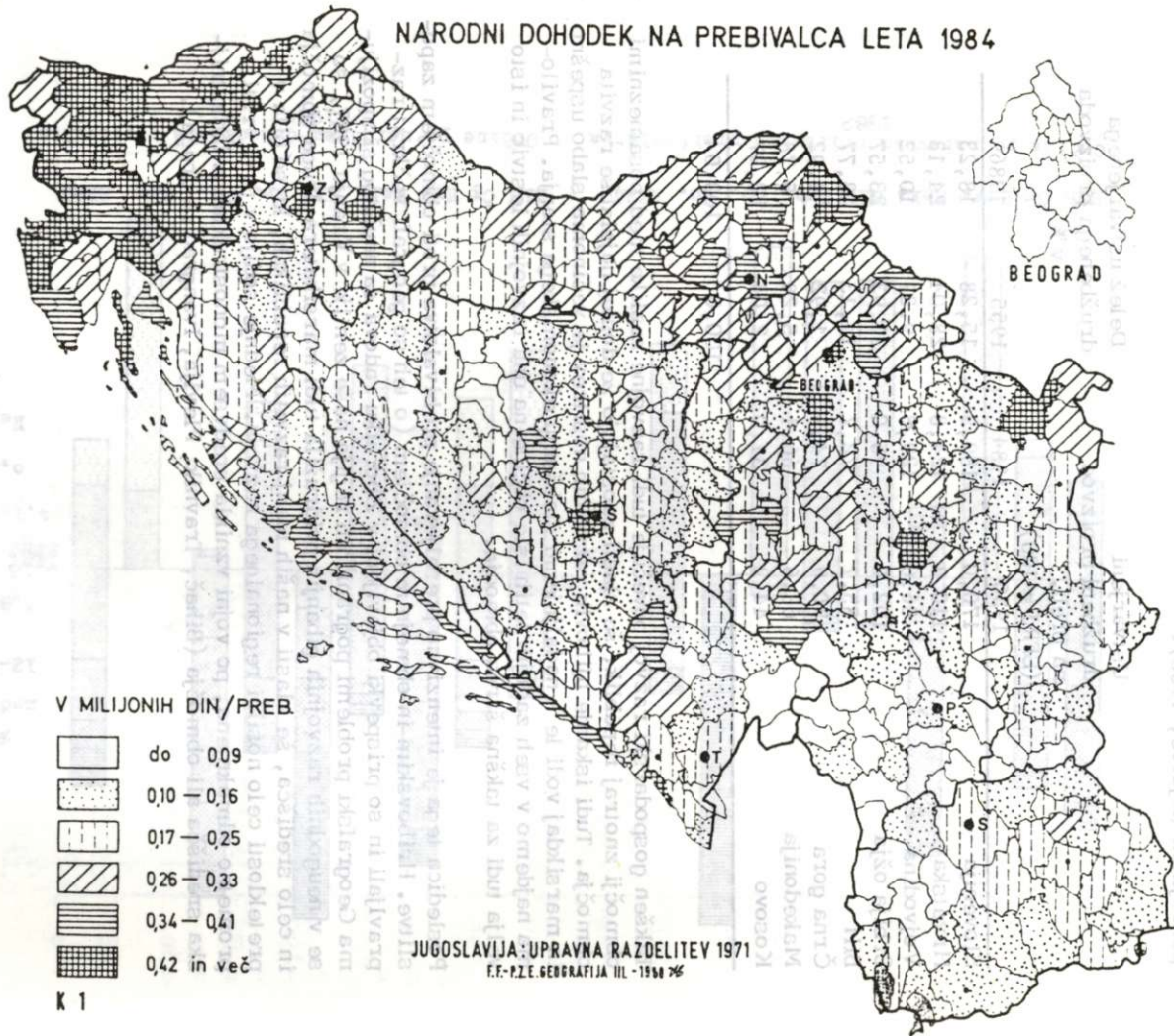
družbenega proizvoda na prebivalca ter njegovega deleža po republikah in pokrajinah (Djurić, 1988).

	Ustvarjeni družbeni proizvod na preb. (SFRJ = 100)		Delež ustvarjenega družbenega proizvoda v %	
	1950	1984	1955	1986
Slovenija	170,0	189,9	15,28	18,23
Hrvatska	110,8	124,8	28,04	24,13
Vojvodina	86,6	129,8	9,37	10,52
Srbija ožja	102,0	95,0	23,93	23,57
BiH	85,7	72,7	14,13	13,77
Črna gora	70,9	74,9	1,92	1,92
Makedonija	68,6	66,1	5,29	5,78
Kosovo	44,2	31,0	2,04	2,27
			100,0	100,0

Takšen gospodarski razvoj povečuje tudi razvojne razlike med posameznimi območji znotraj republik, še zlasti zaostajajo že doslej najslabše razvita območja. Tudi iskanje njihovih razvojnih nosilcev je večinoma slabo uspešno in marsikdaj vodi le k nadaljnjemu slabšanju ekonomskega stanja. Praviloma najdemo v vseh zadnjih letih iste občine na dnu razvojnih lestvic in isto velja tudi za takšna širša območja.

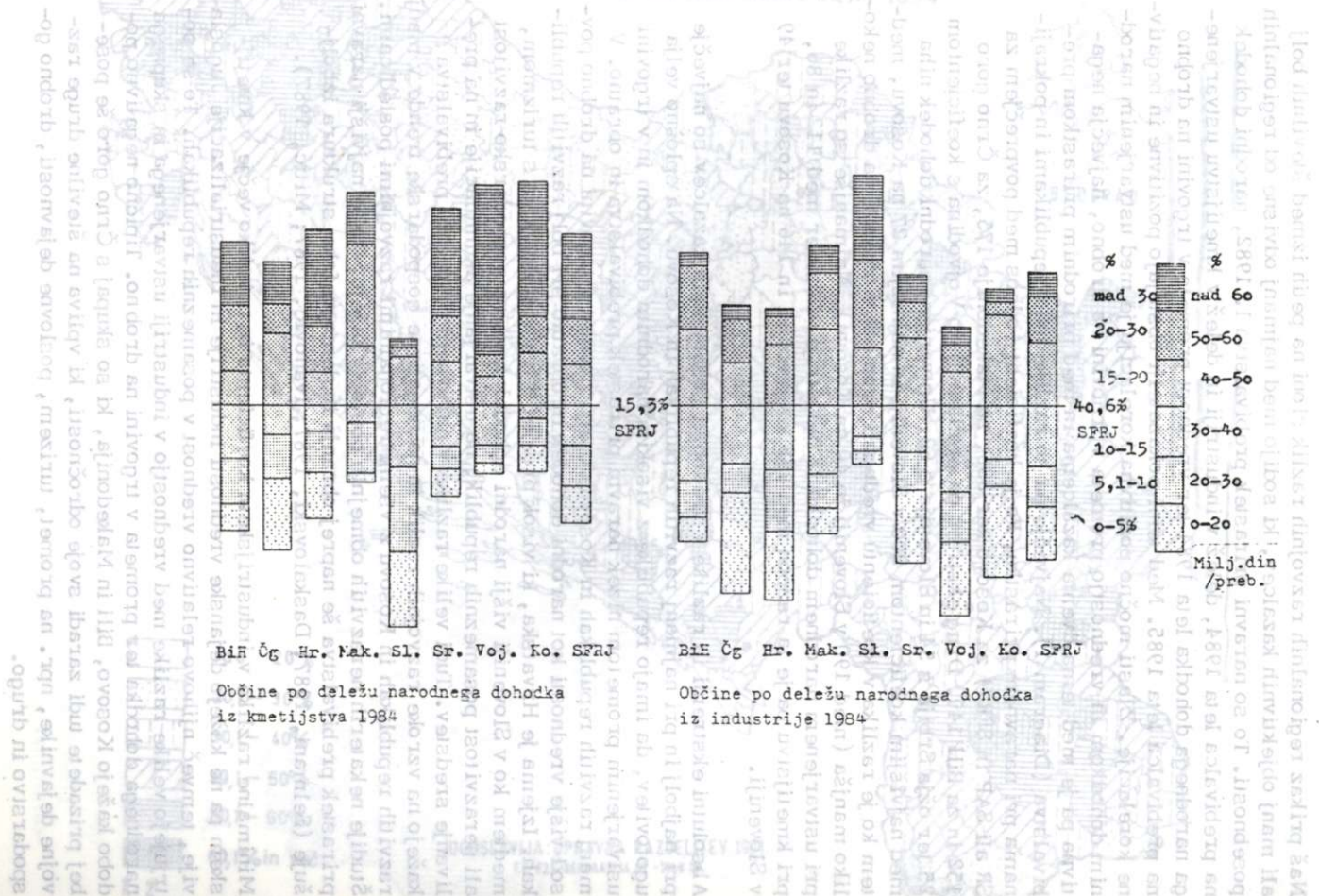
Posledica tega je intenzivno preseljevanje prebivalstva proti območjem zaposlitve. Hribovskim in obmejnim območjem (o teh so geografi večkrat razpravljali in so prispevki objavljeni v Zborniku radova sa naučnog simpozijuma Geografski problemi pograničnih regija naše zemlje v Vranju 1987) so se v neugodnih razvojnih gibanjih pridružila tudi marsikatera druga območja in celo središča, še zlasti v naših manj razvitih republikah, ki so bila v preteklosti celo nosilci regionalnega razvoja. Mednje sodijo v prvi vrsti prometno odmaknjena, po vojni vznikla predvsem monostrukturna industrijska središča ali območja (Bihač, Travnik, Plevlja, Ivangrad in druga).

NARODNI DOHODEK NA PREBIVALCA LETA 1984



K 1

DELEŽ V INDUSTRIJI USTVARJENEGA NARODNEGA DOHODKA LETA 1984



II.

Naš prikaz regionalnih razvojnih razlik sloni na petih izmed številnih bolj ali manj objektivnih kazalcev, ki sodijo med najmanj odvisne od regionalnih posebnosti. To so naravni prirastek prebivalstva l. 1982, narodni dohodek na prebivalca leta 1984, delež v industriji in delež v kmetijstvu ustvarjenega narodnega dohodka leta 1984 ter vrednost prometa v trgovini na drobno na prebivalca leta 1985. Med temi pokazatelji obstajajo pozitivne in negativne korelacije. Zlasti močno pozitivna korelacija je med ustvarjenim narodnim dohodkom in vrednostjo prometa v trgovini na drobno, največja negativna pa je med tema dvema kazalcema in med prirodnim prirastkom prebivalstva (Diagram 1). Največje pa so razlike med republikami in pokrajinama pri naravnem prirastku, ko je koeficient (odnos med povprečjem za SR ali SAP in SFRJ) za Kosovo kar 336, za Makedonijo 175, za Črno goro 152 in za BiH 149. Drug ekstrem pa predstavljajo Vojvodina s koeficientom 25 ter ožja Srbija s 54 in Slovenija s 62. Ustvarjeni narodni dohodek niha med najvišjim koeficientom 200 v Sloveniji in najnižjim 27 na Kosovu, medtem ko je razlika v koeficientu vrednosti prometa v trgovini na drobno nekoliko manjša (med 190 v Sloveniji in 40 na Kosovu). Najmanjše so razlike pri ustvarjenem narodnem dohodku iz industrije, in sicer med 112 in 86, pri kmetijstvu pa je ta razpon med 178 v Vojvodini in 146 na Kosovu ter 49 v Sloveniji.

Absolutni ekstremi in razlike v vrednosti posameznih kazalcev so največje pri najbolj in pri najmanj razvitih republikah in Kosovu. Na splošno velja ugotovitev, da imajo republike z visokim narodnim dohodkom in v trgovini ustvarjenim prometom nizek naravni prirastek prebivalstva in obratno. V manj razvitih republikah in Kosovu dožega promet v trgovini na drobno povsod višje vrednosti kot narodni dohodek in obratno pri bolj razvitih republikah. Izjema je Hrvatska, ki visok promet v trgovini ustvarja s turizmom, medtem ko v Sloveniji višji narodni dohodek kaže na gospodarsko razvitost ali nerazvitost posameznih republik, na ustvarjanje akumulacije in na prelivanje sredstev. Tudi velike razlike v naravnem prirastku prebivalstva kažejo na vzroke razvojnih razlik in na negativne gospodarske trende v manj razvitih republikah in Kosovu z vsemi regionalnimi razvojnimi posledicami. Študije nekaterih nerazvitih obmejnih območij kažejo, da se najvišji naravni prirastek prebivalstva še naprej ohranja in demografska struktura izboljšuje (Selmani, 1987; Daskalovski, 1987; Ivanović, 1987; Mitić, 1987).

Minimalne razlike v industrijskem koeficientu in nekoliko večje v kmetijstvu pa ne kažejo dejanske vrednosti industrije in industrializacije Jugoslavije, temveč njihovo relativno vrednost v posameznih republikah. To še potrjujejo velike razlike med vrednostjo v industriji ustvarjenega in skupnega narodnega dohodka ter prometa v trgovini na drobno. Tipično negativno podobo kažejo Kosovo, BiH in Makedonija, ki so skupaj s Črno goro še posebej prizadete tudi zaradi svoje odročnosti, ki vpliva na številne druge razvojne dejavnike, npr. na promet, turizem, poslovne dejavnosti, drobno gospodarstvo in drugo.

DELEŽ V INDUSTRIJI USTVARJENEGA
NARODNEGA DOHODKA LETA 1984

JUGOSLAVIJA: UPRAVNA RAZDELITEV 1971
R.F. B.Z.E. BEOGRAD ILL. 1988 78

do 20%
20,1 – 30%
30,1 – 40%
40,1 – 50%
50,1 – 60%
60,1% in več

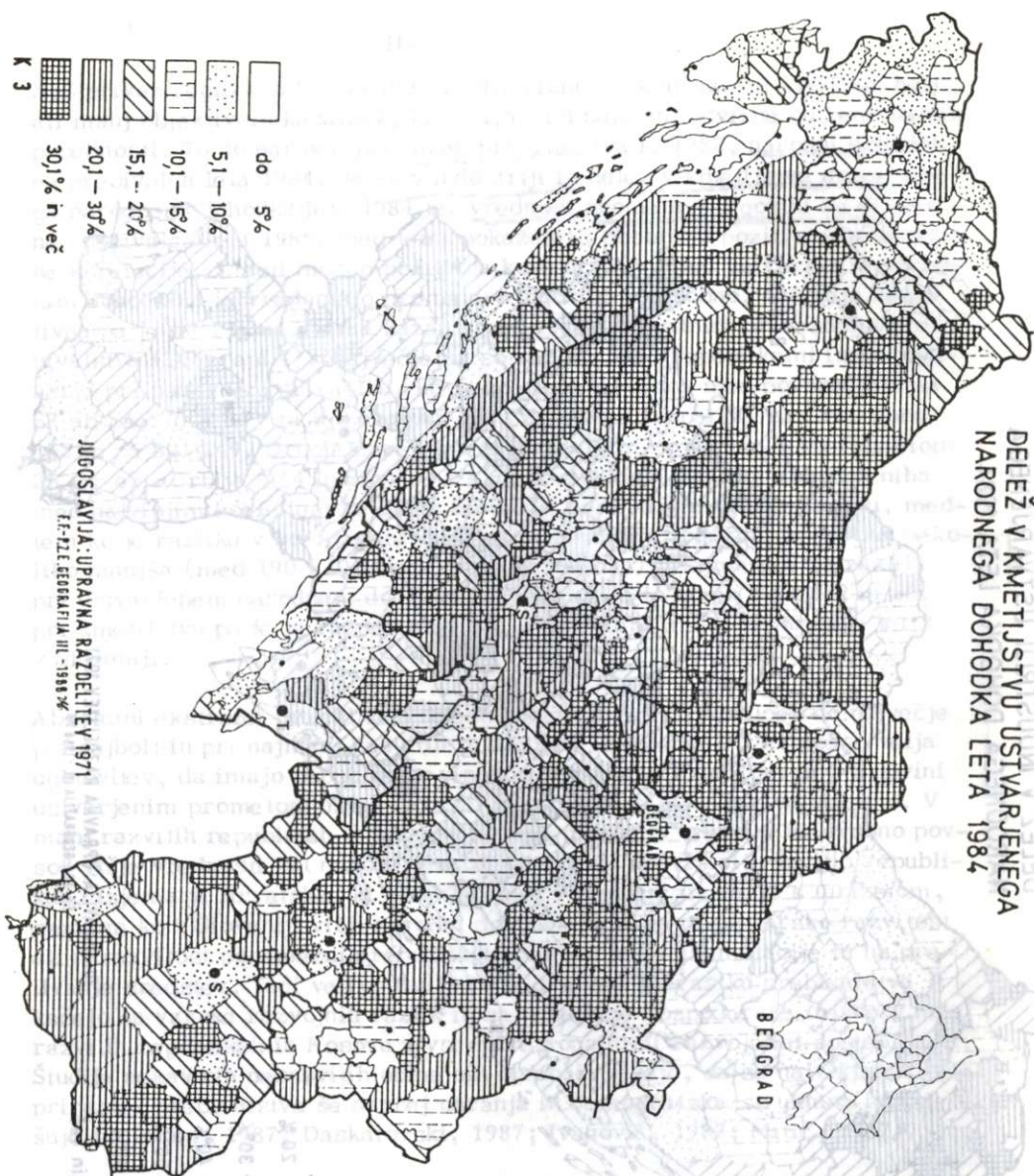
K 2

JUGOSLAVIJA: UPRAVNA RAZDELITEV 1971

FF-PZE.GEOGRAFIJA III - 1990 №

X 2

DELEŽ V KMETIJSTVU USTVARJENEGA NARODNEGA DOHODKA LETA 1984



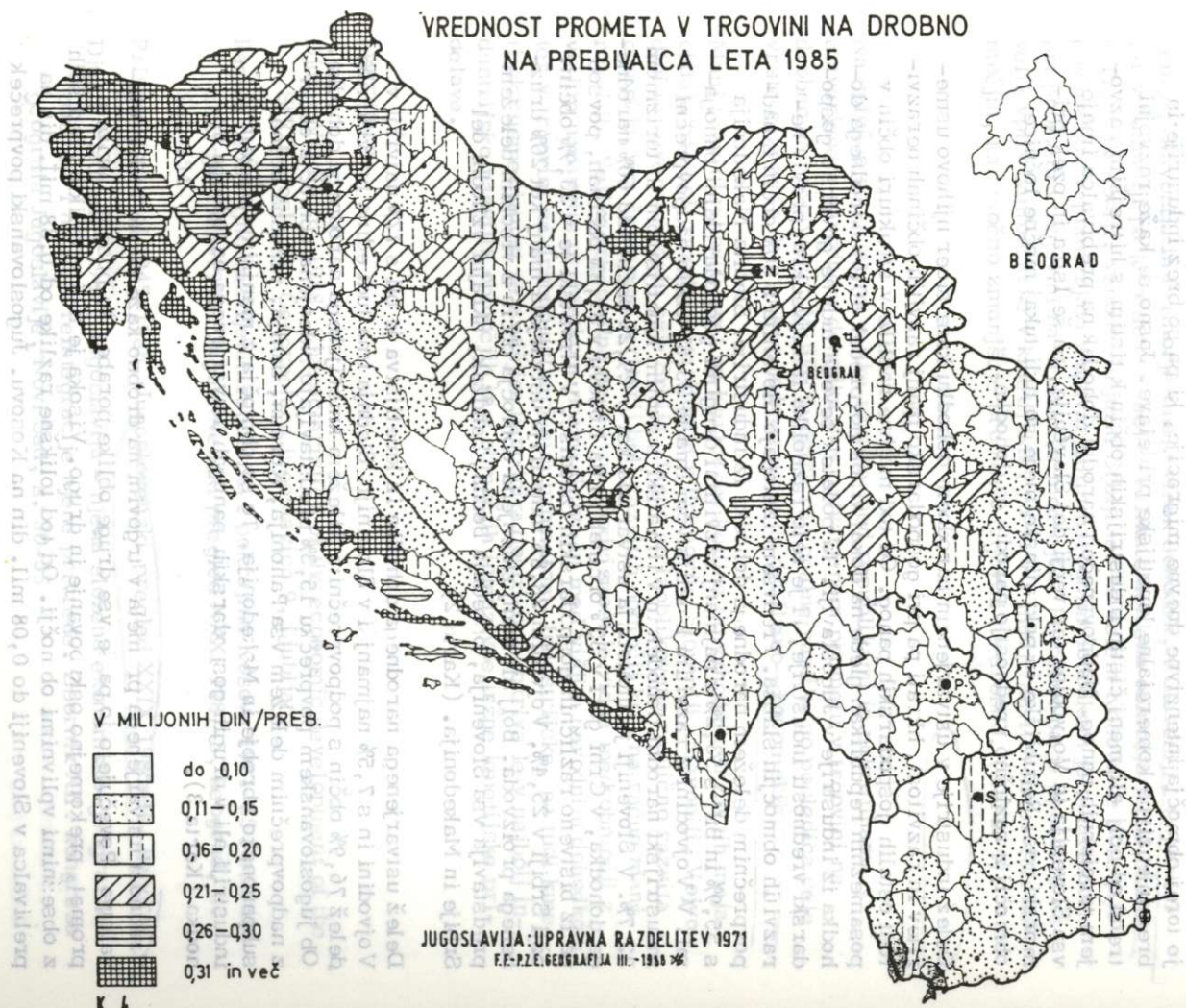
Že omenjene velike regionalne razvojne razlike znotraj republik z njihovo nerazvitostjo naraščajo. Ni visoko samo število nerazvitih občin, ampak so tudi razvojne razlike najgloblje. V sedanji gospodarski situaciji se te le še poglobljajo. Kljub finančni pomoči nerazvitim območjem je še niz drugih negativnih dejavnikov. Podobno kot Kosovo v celoti, se tudi druga manj razvita območja soočajo s pomanjkanjem infrastrukture, ustreznih razvojnih projektov, visokokvalificirane in druge ustrezne delovne sile ter z vsem tistim, kar bi jim omogočilo finančna sredstva spremeniti v uspešne gospodarske naložbe. Temu se pridružuje še neustrezno razvito omrežje centralnih naselij, ki številna območja puščajo na različni stopnji obrobnosti.

Naravni prirastek, ki se je leta 1982 gibal od 25,9% na Kosovu do 1,9% v Vojvodini in se je leta 1986 zmanjšal v SFRJ na 6,3%, v BiH na 9,4%, Črni gori na 10,1%, Hrvaški na 1,8%, Makedoniji na 11,8%, Sloveniji na 3,5%, ožji Srbiji na 2,6%, v Vojvodini na 0,1% in na Kosovu na 24,6%, kaže v regionalnem pregledu največje razlike (Diagram 2). Povpreček, ki presega jugoslovanskega, so imele vse občine Kosova, pa tudi 71,5% občin v BiH ter okrog 60% občin v Črni gori in Makedoniji. Mnogo višji je bil delež občin s podpovprečnim naravnim prirastkom v ostalih republikah, Hrvaški in Vojvodini okrog 95% ter v Sloveniji in ožji Srbiji okrog 85%. Kar 38% občin v Hrvaški, 29,8% v ožji Srbiji in 39,2% v Vojvodini je bilo celo brez naravnega prirastka. Na diagramu deleža občin po naravnem prirastku prebivalstva je lepo vidna močna polarizacija med širimi nerazvitimi in ostalimi republikami. Oblikovala so se tri območja z visokim naravnim prirastkom na celotnem Kosovu ter skoraj sklenjeno v BiH in Makedoniji. Druga kategorija občin z negativnim naravnim prirastkom obsega predvsem gorski svet Hrvaške, Karlovaško kotlino, skoraj vso Podravino, severni del Bačke in velik del Banata ter bolj ali manj sklenjeno območje v goratem delu vzhodne Srbije.

Velik del območij, ki sodijo v obe zgornji kategoriji, še zlasti hribovska območja, so tudi slabo gospodarsko razvita, v Panonskem svetu pa so to pretežno kmetijska območja. Tretja kategorija občin s povprečnim ali podpovprečnim naravnim prirastkom prebivalstva pa obsega predvsem Slovenijo, Srem in južno Bačko, zahodni del Srbije, Istro in Dalmacijo. Slednja območja se močno približujejo regionalnemu modelu gospodarsko najbolj razvitega dela Jugoslavije. Pomen republiških in pokrajinskih meja je v regionalnih razlikah naravnega prirastka prebivalstva nadpovprečno velik kot posledica tradicionalnih razvojnih in številnih drugih dejavnikov.

Povprečen narodni dohodek, ki je leta 1984 za Jugoslavijo znašal 0,15 mil. din na prebivalca, je preseglo 62,4% občin (Diagram 3). Med te so sodile vse občine v Sloveniji, na Hrvaškem 84,1% občin, v Vojvodini 94,1% in v ožji Srbiji 51,7%. Obratno so bile vse kosovske občine pod zveznim povprečkom, kar 77,3% jih je spadalo celo v najnižji razred z največ 0,08 mil. din narodnega dohodka na prebivalca. Med 20 in 25% takšnih občin je v BiH, Črni gori in Makedoniji. Sklenjen pas občin s podpovprečnim narodnim do-

Delež občin po prometu v trgovini na drobno na prebivalca
leto 1985



hodkom se vleče od Karlovške kotline proti vzhodu, vključuje gorsko Hrvatsko, BiH, severno Črno goro, južni del vzhodne gorate Srbije ter velik del vzhodne in zahodne Makedonije (Karta 1). Tudi ta kategorija zajema predvsem gorska, posebno obrobna, kmetijsko manj ali neprimerna, deagrari-zacijska in depopulacijska območja. Zanimivo pa je, da takšne občine, oziroma območja, mejijo celo na mestne občine Zagreba in Beograda. Obsegajo torej območja intenzivne dnevne migracije, ki pa so brez industrije in brez intenzivne komercialne kmetijske pridelave. Jasno se kaže razvojni trend od bolj ali manj čistih industrijskih občin k tistim s hitrejšim razvojem terciarnih panog. Nadpovprečen narodni dohodek na prebivalca imajo vsa Slovenija in Vojvodina ter večji del Slavonije, pa še Istra in ozek primorski pas. Republiške in pokrajinske meje so tudi tukaj močne ločnice območij z različno vrednostjo narodnega dohodka.

Delež industrije v ustvarjenem narodnem dohodku kaže sicer njihovo usmeritev in razvitost, hkrati pa pri gospodarsko manj razvitih občinah nerazvitost ostalih gospodarskih panog. Od tod majhne razlike v strukturi občin v posameznih republikah glede na dokaj visok povpreček 40,6% narodnega dohodka iz industrije v Jugoslaviji. Ta podatek seveda tudi ne govori o gospodarski vrednosti industrije, ki je zelo raznolika in največkrat prav v nerazvitih območjih slabša. Predvsem izstopajo Slovenija z 80% občin z nadpovprečnim deležem narodnega dohodka iz industrije. Sledita Makedonija s 55,9% in BiH s 53,2% z najmanj razvitimi drugimi gospodarskimi panogami. V Vojvodini z razvitim kmetijstvom ima le 25,5% občin nadpovprečni industrijski narodni dohodek in v Hrvaški s svojim kmetijstvom in turizmom 32,7%. V Sloveniji je industrija ustvarjala kar v 29,2% občin nad 60% narodnega dohodka, v Črni gori v 35% občinah in na Kosovu v 31,8% občinah, povsod pa iz bistveno različnih gospodarskih izhodišč. V Hrvaški je v 23,9% občin, ožji Srbiji v 25,4%, Vojvodini 28,8% industrija ustvarjala manj kot 20% družbenega proizvoda. Bolj ali manj sklenjena območja občin z visokim deležem predstavlja vsa Slovenija, osrednja Bosna, Sandžak, skrajni vzhodni del Srbije in Makedonija. (Karta 2)

Delež ustvarjenega narodnega dohodka iz kmetijstva je bil s 77% najvišji v Vojvodini in s 7,5% najmanjši v Sloveniji. Slednja ima tudi edina prevladujoč delež 76,9% občin s podpovprečnim deležem kmetijskega narodnega dohodka. Ob jugoslovanskem povprečku 15,3% predstavljajo sklenjena območja občin z nadpovprečnim deležem vsa Panonija, Kordun, Banija, vzhodna Bosna, subpanonsko obrobje in Makedonija. To so območja z manjšim deležem v industriji ali v drugih gospodarskih panogah ustvarjenega narodnega dohodka (Karta 3).

Vrednost ustvarjenega pr meta v trgovini na drobno kaže kupno moč prebivalstva. Povečujejo jo pa še vse druge oblike porabe, še posebej turizem, promet, prekomerno oskrbovanje in drugo. Visoka je tudi v velikih središčih z obsejnimi vplivnimi območji. Od tod tolikšne razlike od 0,38 mil. din na prebivalca v Sloveniji do 0,08 mil. din na Kosovu. Jugoslovanski povpreček

znaša 0,20 mil. din na prebivalca in samo Slovenija ter Hrvatska imata več občin z nadpovprečnim prometom, prva kar 87,8% in druga 54%. Povsod drugod močno prevladujejo občine s podpovprečnim prometom, v Vojvodini jih je 62,8%, drugod še veliko več, na Kosovu celo 100%. Občin z najnižjo vrednostjo do 0,10 mil. din je na Kosovu kar 90%, v BiH 28,4%, v Makedoniji 23,5% in v Srbiji 31,6%. Prostorska zdiferenciranost je zelo jasna. Slovenija, Slavonija in Primorje imajo visok dohodek, v Slavoniji, Vojvodini ter v Šumadiji pa je pestrost večja. Velika sklenjena območja v BiH, Črni gori, Makedoniji, vzhodni in južni Srbiji ter na celem Kosovu ne dosegajo povprečja. V primerjavi z ustvarjenim narodnim dohodkom je polarizacija pri prometu v trgovini na drobno še močnejša. Potrebno pa je opozoriti na velik vpliv samooskrbe v kmetijskih, pa tudi v manj razvitih hribovitih območjih, kar močno zmanjšuje promet v trgovini na drobno. (Karta 4).

III.

Na splošno so značilne velike razlike med republikami in pokrajinama v ustvarjenem narodnem dohodku in v ustvarjenem prometu v trgovini na drobno na prebivalca. Velike in ostre regionalne razlike so posledica cele vrste razvojnih dejavnikov, od naravnih do družbeno-ekonomskih.

Manj razvit hriboviti svet od Karlovške kotline do vzhodnih državnih meja obdaja pas bolj razvitega teritorija v Primorju, Sloveniji, Slavoniji, Vojvodini in severnem delu ožje Srbije. Jasno so izoblikovana različno razvita območja, pri čemer se teritorij bolj razvitih območij krči na račun manj razvitih. Velika regionalna negativna soodvisnost je vidna med območji z višjim naravnim prirastkom prebivalstva in med višjim narodnim dohodkom ter v trgovini na drobno ustvarjenim prometom. Industrijska, pa tudi kmetijska usmerjenost se z višjim narodnim dohodkom pokriva le v najbolj industrijsko razvitih območjih in v območjih intenzivne tržne kmetijske pridelave.

Literatura

Djurić Vladimir, 1988, Characteristics of the economic development of the SFR Yugoslavia. Geographica Iugoslavica 9, Ljubljana

Razvoj nedovoljno razvitih republik i pokrajina Kosova 1981-85 i politika razvoja 1986-1990. Jugoslovenski pregled XXXI 1987-5, Beograd, s. 241-254

Privredni razvoj 1945-1985. Jugoslovenski pregled XXIX 1985-10, Beograd

Djurić Vladimir, 1987, Jugoslavija - njena složena ekonomsko-geografska pozicija i nužnost reintegracije njene privrede. Zbornik XII. kongresa geografa Jugoslavije, Novi Sad, s. 30-35

Statistički godišnjak Jugoslavije XXXIII 1986, Beograd 1986

Zbornik radova sa naučnog simpozijuma Geografski problemi pograničnih regija naše zemlje. Vranje 1987:

- Selimani A slan, Demografski karakteristike na pograničnite opštini na zapadnot del na SR Makedonija. s. 241-249
- Daskalovski Vasil, Razvojot na naselenieto vo pograničnata zona na SR Makedonija. s. 251-258
- Mitić Slobodan, Promene gustine naseljenosti u pograničnom delu severoistočne Makedonije. s. 293-299
- Ivanović Zdravko, Geografski aspekti prigraničnog područja na prostoru titogradske opštine. s. 285-291

UDK 911(497.1) (05) = 863

UDC 911(497.1) (05) = 20

GEOGRAFSKE PERIODIČNE PUBLIKACIJE

II. GEOGRAFSKE PERIODIČNE PUBLIKACIJE - SR HRVATSKA

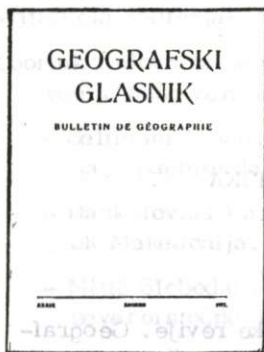
Janja Turk*

V socialistični republiki Hrvatski izhajajo štiri geografske revije. Geografski glasnik in Geografski horizont izdaja Savez geografskih društev Hrvatske. Geografski odjel Prirodno-matematičnega fakulteta Sveučilišta v Zagrebu pa je izdajatelj revij Radovi in Geographical papers.

Revije izhajajo redno vsako leto, izjema je le Geographical papers, ki izhaja občasno.

Strokovni prispevki v revijah, z izjemo Geografskega horizonta, imajo zaključke prevedene v enega od svetovnih jezikov in UDK vrstilce.

* dipl. geog., bibliotekarka, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, glej izvleček na koncu Obzornika



1. GEOGRAFSKI GLASNIK
2. -
3. Savez geografskih društava Hrvatske
41000 Zagreb, Marulićev trg 19/II
4. 1929
5. Enkrat letno

Geografski glasnik je hrvatska geografska revija z najdaljšo tradicijo. Kot Hrvatski geografski glasnik je pričela izhajati leta 1929. Pod tem naslovom je izhajala vse do leta 1950, ko se je Hrvatski geografski glasnik preimenoval v Geografski glasnik. Do leta 1987 je izšlo že 49 letnikov, od tega pred vojno deset, tekoče vsakoletno izhajanje pa je steklo po letu 1950.

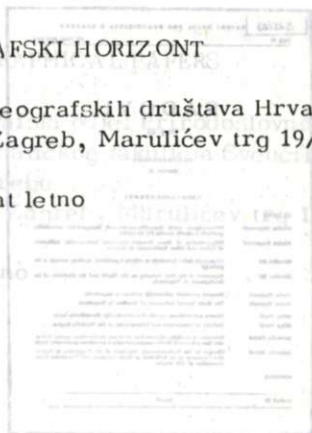
Geografski glasnik izdaja Zveza geografskih društev Hrvatske. Izide enkrat letno v hrvatskem jeziku. Povzetki razprav so v angleškem, francoskem ali nemškem jeziku. V nekaterih letnikih Geografskega glasnika so v angleškem jeziku tudi naslovi kartografskih prilog k posameznim strokovnim razpravam. Strokovne razprave so opremljene z UDK vrstilci.

V Geografskem glasniku so objavljene strokovne razprave hrvatskih geografov, ki na ta način seznanjajo domače in tuje bralce strokovnih geografskih revij z geografskimi raziskavami na področju SR Hrvatske. Razprave so tematsko raznolike – fizična in družbena geografija kot tudi regionalna geografija Hrvatske. Pogosti so tudi prispevki o teoretičnih in metodoloških vprašanjih posameznih geografskih tematik.

V poglavju Prikazi so objavljeni krajši geografski prispevki. Sledijo prispevki v rubriki Obletnice z informacijami o življenjskih jubilejih hrvatskih kot tudi priznanih geografov iz Jugoslavije in sveta. V posebnem poglavju Geografski glasnik bralce seznani z novostmi na področju domače in tuje geografske literature. V zadnjem delu Geografskega glasnika "Savez geografskih društev Hrvatske" so zbrane novice o delovanju SGD, strokovnih srečanjih in simpozijih ter delovanju posameznih društev SGD.

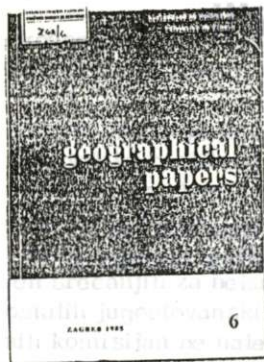


1. GEOGRAFSKI HORIZONT
2. -
3. Savez geografskih društava Hrvatske
41000 Zagreb, Marulićev trg 19/II
4. 1955
5. Štirikrat letno



Geografski horizont je ena izmed redkih geografskih revij v Jugoslaviji, ki so namenjene kot strokovna pomoč učencem in učiteljem pri pouku geografije. Prišel je izhajati leta 1955. Savez geografskih društev Jugoslavije je bil deset let izdajatelj Geografskega horizonta. Objektivne težave so narekovale spremembo; Savez geografskih društev Hrvatske je prevzel vso skrb nad rednim izhajanjem te revije. Geografski horizont izide običajno štirikrat letno. Zadnja leta pa pomanjkanje denarnih sredstev omogoča izid le enkrat ali dvakrat letno v obliki dvojnih številk.

Geografski horizont je revija z izredno pestro geografsko tematiko. Poleg bogate izbire različnih prispevkov jo odlikujejo še privlačna grafična oprema, kartografske priloge in črno-bele fotografije, ki so razmeroma redke v geografskih periodičnih publikacijah. Vsebina revije je razdeljena na več rubrik, npr.: pomembni geografi, strokovni članki, aktualne teme iz geografije Jugoslavije in sveta, iz pedagoške prakse, geografska enciklopedija in novosti iz geografske literature. Učitelji lahko v Geografskem horizontu najdejo dovolj strokovnih prispevkov, s katerimi popestrijo in dopolnijo učni snov iz učbenikov, ki tekoče ne morejo slediti novim dognanjem geografske stroke. Iz vsebine zadnjih števil naj omenim le nekatere teme: razvoj mesta Korčule, rezultati popisa prebivalstva v Italiji leta 1981, hidroelektrarne na Dravi in varstvo okolja, prostorska razporeditev surovin na svetu, onesnaževanje reke Save ... Uporabni in koristni pa so tudi prispevki iz metodike in didaktike geografskega pouka, npr. primer o geografskih ekskurzijah, o novostih na področju izdajanja geografskih učbenikov, o atlasih ... pa bralci izvedo v poglavju "nove izdaje".



1. GEOGRAPHICAL PAPERS
2. -
3. Geografski odjel Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
41000 Zagreb, Marulićev trg 19/II
4. 1970
5. Občasno

Geografsko revijo Geographical papers izdaja Geografski odjel Prirodno-matematičkog fakulteta iz Zagreba. Izhaja občasno, prva številka je izšla leta 1970, leta 1985 pa je bila izdana šesta, zadnja dosedaj izdana številka. Prispevki v reviji so tiskani v angleškem ali nemškem jeziku, povzetki pa v hrvatskem jeziku. Revija ima značaj zbornika z objavljenimi prispevki z geografskih strokovnih srečanj hrvatskih in tujih geografov, npr.: prvi hrvatsko-madžarski geografski kolokvij v Koprivnici 1981. leta, prvi mednarodni simpozij iz socialne geografije v Omišu leta 1969, geografski simpozij o socialno-geografskih procesih SR Hrvatske in Bavarske v Koprivnici leta 1981.

V drugih številkah pa so objavljene tematske razprave, npr.: regionalna geografija Jugoslavije, prebivalstvo SR Hrvatske, centralna naselja SR Hrvatske...

geografska raziskovanja mladih

UDK 911:167:373:54 = 863

UDC 911:167:373:54 = 20

POROČILO O PRISPEVKU MLADIH RAZISKOVALCEV - GEOGRAFOV NA
XXII. SREČANJU MLADIH RAZISKOVALCEV IN INOVATORJEV SLOVENIJE

Metka Špes*

Na srečanju so mladi raziskovalci (dijaki srednjih šol) predstavili 16 novih geografskih tem. V celoti gledano lahko zaključimo, da so bile naloge dobre tako po vsebini in uporabljenih metodah raziskovanja, kot zanimive po izbranih temah in po dobljenih rezultatih. V glavnem je odpravljena tudi velika pomanjkljivost iz prejšnjih let, saj so mladi korektno citirali uporabljeno literaturo in vire, boljša pa je bila tudi jezikovna in stilistična plat nalog.

Razveseljuje pa predvsem velika pestrost obdelanih tem; od vse bolj aktualnih ekoloških (mnenje prebivalcev o gradnji jedrskih elektrarn in odlagališč odpadkov, problematika ekološke sanacije v termoelektrarnah) do preobrazbe naselij oziroma urbanizacije mestnih delov. Popestritev pa pomenijo tudi teme, o katerih na dosedanjih srečanjih še nismo govorili: uporaba fotorobota pri oblikovanju prostora, računalniški programi za klimatograme, šota na Ljubljanskem barju, naročniki na Geografski obzornik in možnosti za povečanje naklade, ponovno pa so mladi pokazali zanimanje za turistično geografijo.

Zaradi aktualnosti pa tudi velike kritičnosti mladih raziskovalcev oziroma dobrega poznavanja obravnavane tematike je komisija (Mitja Bricelj, mag. Andrej Černe, Drago Kladnik, Vladimir Drozg, dr. Franc Lovrenčak, dr. Dušan Plut, Irena Rejec-Brancelj, Peter Repolusk, Maja Umek in mag. Metka Špes) predlagala, da so mlade geografe zastopali na zveznem srečanju Zdenka Kores, Marjana Jus in Darja Petrovič iz SŠC Ptuj z nalogo Mnenje občanov Ptuja o jedrskih elektrarnah in njihovem vplivu na človekovo okolje ter Stanko Prevalnik, Miran Beškovnik, Jože Pikel in Peter Aristovnik iz CSŠ Titovo Velenje z nalogo Ekologija in odpepeljevanje. Poleg omenjenih dveh nalog pa smo za predstavitev v Geografskem obzorniku predlagali še temo Urbanizacija občine Maribor-Tabor, ki so jo obdelali dijaki Srednje

* mag. geog., Inštitut za geografijo, Univerza Edvarda Kardelja,
61000 Ljubljana, Trg francoske revolucije 7, glej izvleček na koncu Obzornika

ekonomske šole iz Maribora Dejan Jović, Mateja Pintarič, Bernarda Sagadin, Ivanka Schmirmaul, Valter Skok in Božidar Vičar.

Zvezno srečanje je bilo letos v Peči na Kosovem, kjer so se ponovno pokazale velike razlike v kakovosti raziskovalnih nalog. Naloge slovenskih srednješolcev so skoraj brez izjeme vse rezultat samostojnega raziskovalnega dela in najboljše, torej tiste, ki jih pošljemo na zvezno srečanje, ne zastajajo za seminarскими nalogami študentov geografije in so praviloma na teh srečanjih za nekaj stopenj boljše od nalog, ki jih predstavijo dijaki iz ostalih jugoslovanskih šol. Opazimo pa tudi, da naši dijaki večkrat pri zveznih komisijah ne naletijo na primeren odziv, vzrok za to pa je v nerazumevanju slovenščine, poleg tega pa se člani komisij prvič srečajo z raziskovalno nalogo šele na predstavitvi, kar pomeni, da je predhodno niso niti pregledali in si o njej ustvarili mnenja. Zadrega so še posebno očitne na tistih področjih, kjer nimamo članov komisije iz naše republike. Kljub ne-nehnim prizadevanjem, da bi zvezna srečanja dobila drugačno podobo, da bi nudila mladim raziskovalcem in inovatorjem možnost medsebojne izmenjave delovnih, predvsem raziskovalnih izkušenj, kar bi se nedvomno koristno odražalo tudi pri njihovem nadaljnjem razvoju in delu ter razumevanju mladit iz drugih okolij, pa se bojim, da bodo zakoreninjene, morda tudi za organizatorje enostavnejše oblike zveznih srečanj, ostale nespremenjene še naprej. Velika škoda in slaba naložba za bodočnost je, da se mladi tudi na takšnih srečanjih seznanjajo z našo neorganiziranostjo, neresnim odnosom do raziskovalnega dela in kaj slaba tolažba je, da naaj potovanja na zvezna srečanja jemljejo kot nagrado za prizadevno izvenšolsko dejavnost, strokovnost in oceno njihovega raziskovalnega dela pa naj zanemarijo.

Dobro in predvsem izvirno raziskavo so opravile dijakinje SŠC s Ptuja Zdenka Kores, Marjana Jus in Darja Petrovič, ki so s pomočjo mentorice Darje Lukman zbrale mnenja občanov Ptuja o jedrskih elektrarnah in njihovem vplivu na človeka in okolje. Aktualnost naloge potencira še dejstvo, da je nastala neposredno po konfliktu krajanov Žetah (v ptujski občini) s predstavniki občinskih institucij in izvajalci raziskovalnih del o lokaciji deponije. Jedro naloge predstavlja analiza obsežne in smiselno sestavljene ankete, ki so jo dijakinje opravile v Žetalah, na Hajdini in v KS Jožeta Potrča na Ptuju. Analiza nudi tudi dober pregled starostne in izobrazbene strukture anketiranih in opozarja na razlike v njihovem gledanju na omenjene aktualne probleme, loteva pa se celo politične organiziranosti, ki ima pri lokaciji jedrskih objektov prav gotovo svoj pomen. Zaključki raziskave so zreli ter odgovorni in nedvomno lahko bogato dopolnijo podobo o javnem mnenju občanov Ptuja do obravnavane problematike.

Stanko Prevalnik, Miran Beškovnik, Jože Pikel in Peter Aristovnik, dijaki Srednje rudarske šole iz Titovega Velenja so ob pomoči mentorja Borisa Salobirja proučevali nastanek pepela, njegovo odlaganje in vpliv na okolje ter možnosti uporabe le-tega. Celovito zasnovana naloga analizira enega izmed najbolj perečih prostorsko-ekoloških problemov rudarsko in energetsko

usmerjene Šaleške doline: odlaganje pepela, ki nastaja pri obratovanju TE Šoštanj. Zaradi velikih količin elektrofilterskega pepela in njegovega odlaganja v rudniško območje (antropogena jezera) se zaostrejuje degradacijske razmere. S pomočjo kvantitativnih in medsebojno primerljivih podatkov so prikazane osnovne poteze jezer Šaleške doline in njihovo stanje po končanem odkopavanju. Prikazane so osnovne lastnosti pepela (splošne, fizikalne, kemične ter mineraloška sestava pepela) in njegov nastanek ter osnovne značilnosti sistema odpepeljevanja in uporaba pepela. Z ekološkega vidika je zanimivo poglavje o poskusih biotizacije pepelišča. Mladi raziskovalci so spoznanja iz literature smiselno dopolnjevali z lastnimi analizami premoga, vode in pepela.

Učenci Srednje ekonomske šole iz Maribora: Dejan Jovič, Mateja Pintarič, Bernarda Sagadin, Ivanka Schmirmaul, Valter Skok in Božidar Vičar so s pomočjo mentorice Marjane Pauko in Rozalije Klasinc proučevali proces urbanizacije v občini Maribor-Tabor. V nalogi so prikazane prirodne in družbeno-ekonomske značilnosti občine Maribor-Tabor, prostorski razvoj tega dela mesta, konflikti ob pozidavi kvalitetnih kmetijskih zemljišč (anketa z nekdanjimi lastniki zemljišč, ki so danes pozidana) ter perspektive prostorskega razvoja mesta. Pri nalogi z jasnimi izhodišči in metodološkimi pristopi izstopa po izvirnosti predvsem poglavje, ki opisuje konflikte med lastniki kmetijskih zemljišč in urbanistično politiko. Reakcije prizadelih krajanov so opisane dovolj kritično in objektivno, prav tako tudi argumenti nasprotne strani.

Šoto na Ljubljanskem barju je raziskoval Miha Rus, dijak Srednje šole za družboslovje iz Ljubljane. Mentorica je bila Silva Ažman. Osrednje naloge predstavljajo poglavja o izkoriščanju šote, kar je avtorjevo izvirno delo, saj je z anketo zbral vrsto podatkov o izrabi šote, ki jo je na Ljubljanskem barju vedno manj. Podrobneje je orisal skoraj 200-letno zgodovino kopanja in rezanja šote ter njihovo uporabo ter z njo povezano kolonizacijo Barja v drugi polovici 19. stoletja. V nalogi je podrobneje prikazan način rezanja šote, pripomočki, ki so jih pri tem uporabljali in način njenega sušenja. Posebno pozornost je namenil tudi izrazom, ki so jih pri tem uporabljali. Pet še aktivnih šotišč je avtor podrobneje opisal (po imenu, tipu, površini) ter kartografsko ponazoril, prikazal pa je tudi delovni dan šotarjev, ki so rezali šoto pri Bevkah. Vse je smiselno dopolnil tudi s slikovnim gradivom. Naloga vsekakor pomeni prispevek k ohranitvi spomina na dejavnost, ki je že skoraj izumrla in vabi k nadaljnjemu proučevanju Ljubljanskega barja tudi iz drugih zornih kotov.

Raziskovalno nalogo Odlagališča trdnih odpadkov v KS Moste, Komenda, Podgorje, Tunjice, Godič, Nevlje, Kamnik, Vranja peč, Potok, Šmarca in Križ so predstavile Polona Mušič, Špela Mušič in Simona Oblak, dijakinje Srednje ekonomske in naravoslovne šole iz Kamnika. Pri nalogi jim je pomagala mentorica Željka Zabrič. Z raziskavo so posegle na področje, ki je sicer v pristojnosti občinske komunalne službe in sanitarne inšpekcije, ter z geograf-

skim pristopom nadgradile do sedaj tehnicistično obravnavo te problematike. Po Plutovi metodi zbiranja podatkov o smetiščih so na terenu evidentirale 45 odlagališč odpadkov in na centralni deponiji na Duplici opravile tudi enostavne meritve radioaktivnosti. Skratka, izdelale so kataster odlagališč odpadkov v občini Kamnik, ki upošteva tudi sestavo tal in družbene razsežnosti tega pojava. Avtorice so dodale še poizkus ovrednotenja degradacijske vloge industrije v občini, ki pomeni logično nadaljevanje izbrane teme, kar daje nalogi še večjo težo in je tudi uporabna za ustrezne občinske službe.

Učenec Franci Vovk iz CSS Titovo Velenje je ob pomoči mentorja Borisa Salobirja prispeval raziskavo Mala hidroelektrarna na reki Paka v Doliču. V nalogi je upravičeno poudarjena prednost pridobivanja električne energije iz malih hidroelektrarn in iz obnovljenih energetskih virov. Avtor opozarja na neupravičeno podcenjevanje tega načina pridobivanja energije, saj gre s strani širše družbene skupnosti v glavnem le za moralno podporo, ki pa zaradi visoke cene gradnje ne zadošča. Osrednji del naloge je namenjen prikazu male HE na reki Paki, predvsem na osnovi obsežne dokumentacije, ki jo je bilo potrebno zbrati in pripraviti pred gradnjo. Prikazani so tudi splošni ekološki in ekonomski vplivi male HE, pogrešamo pa splošne karakteristike delovanja obravnavane male HE in koristi njenega obratovanja.

Regionalno razmestitev naročnikov Geografskega obzornika in možnosti za povečanje naklade sta obdelovali Vesna Boštar in Irma Potočnik, dijakinji Srednje šole pedagoške, računalniške in naravoslovno-matematične usmeritve iz Kranja, mentor pa je bil mag. Slavko Brinovec. Avtorici sta analizirali listo naročnikov po občinah ter strukturi (šole, inštitucije) in podatke tudi grafično ponazorili. Zanimiv del naloge predstavlja prikaz rezultatov ankete, kjer so bralci Geografskega obzornika iz šestih naključno izbranih šol (osnovnih in srednjih) ocenjevali to publikacijo. Avtorici sta pri delu pokazali veliko natančnost in doslednost, tekst in tabele ter grafične priloge se smiselno dopolnjujejo, rezultati raziskave pa bodo nedvomno koristna informacija za uredniški odbor Geografskega obzornika pri nadaljnjih prizadevanjih za dvig kakovosti ter uporabne vrednosti te revije.

Po večletnem premoru so se nam ponovno oglasili tudi mladi raziskovalci iz Novega mesta. Dijakinji Martina Hosta in Andreja Radovan sta z mentorsko pomočjo Cvetke Vodnik izdelali študijo Socialno-geografska preobrazba vasi Javorovica. V nalogi sta obravnavali procese v hribovskem naselju pod Gorjanci, katerega osnovna značilnost je zmanjševanje števila prebivalstva, staranje ter z njima povezano opuščanje primarne rabe prostora. Avtorici sta skušali povezovati družbeno-ekonomske procese z naravno-geografskimi pogoji.

Podrobno sta prikazali položaj vasi skozi zgodovinski razvoj ter fiziognomijo naselja v povezavi z njeno demografsko in socialno strukturo. Pravilno sta ocenjevali razmere v kmetijski proizvodnji, ki niso odvisne le od neugodne demografske in socialne strukture, temveč tudi od naravnih in še

posebej posestnih razmer. Ker se delež zaposlenih v neagrarnih dejavnostih povečuje, se standard avtohtonomu prebivalstvu kljub vsemu postopno izboljšuje. Dnevni migranti so tudi nosilci večine aktivnosti v naselju. Prav njim in pa ugodnim naravnim pogojem za zimsko rekreacijo avtorici pripisujeta velik pomen in možnosti za ohranitev vasi.

Že nekaj let opazamo, da so mladi raziskovalci iz mariborskih srednjih šol najbolj vešči pri uporabi računalnikov za geografske obdelave. Tudi Matej Breznik in Marko Žerdin iz Srednje naravoslovne šole Milan Zidanšek sta s pomočjo mentorice Vere Mačajnar predstavila zanimivo nalogo. Nekatere grafične in numerične metode za proučevanje klime. Avtorja sta se lotila izdelave računalniškega programa za klimatologijo, kar je ob pomanjkanju tovrstnih programov nadvse hvalevreden prispevek. Primerna je tudi izbira področja, saj se ravno v klimatologiji srečujemo z vrsto podatkov, ki jih je potrebno primerjati, razlagati in pri tem so nam grafična ponazorila in izračuni v veliko pomoč. Žal sta se avtorja v nalogi premalo posvetila klimatogeografski vsebini, ki jima služi bolj kot sredstvo, da sta lahko naredila program. Ne glede na te pomanjkljivosti, pa ima program nedvomno veliko uporabno vrednost kot dopolnilo pri obravnavanju večjega števila klimatografskih podatkov pri pouku geografije in pri krožkih.

Ljudsko mnenje o jedrskih elektrarnah in odlagališčih sta proučevali tudi Lavra Munda in Andreja Špendl, dijakini Srednje ekonomske šole iz Maribora, mentorica je bila Danila Žuraj. Jedro naloge predstavlja analiza rezultatov anketiranja, ki sta ga avtorici opravili v Titovem Velenju, Dobrni in Mariboru. Z anketo sta želeli predstaviti del javnega mnenja prebivalcev omenjenih krajev, ki niso bili izbrani naključno (v okolici Velenja in Dobrne naj bi bila po eni varianti potencialna območja za odlagališče odpadkov iz JE Krško, Maribor pa kot vzorčno območje). Rezultati so predstavljeni pregledno: tabelarično in grafično. Anketa je bila preprosta, avtorici nista ugotavljali starostne niti izobrazbene strukture vprašanih, temveč le njihov odnos do jedrske energije. Ker časovne omejitve niso dopuščale globlje raziskave, je komisija predlagala, da bi v naslednjem letu to zelo dobro zasnovano študijo še dopolnili.

Nada Valant in Donald Beguš iz Srednje družboslovne, ekonomske in naravoslovno-matematične šole s Ptuja sta s pomočjo mentorja Borisa Zmazka določevala trdoto vode v odvisnosti od sestave tal (v ptujski občini). Osrednji, eksperimentalni del naloge, obsega opis postopka določanja trdote vode; rezultati pa so zelo pregledno in nazorno podani v kartografski in grafični obliki. Pohvalna so prizadevanja za širšo zastavljeno interpretacijo rezultatov, upravičeno je v ospredju iskanje korelacij med sestavo prsti in trdoto vode, pogrešamo pa primerjavo s splošnimi vrednostmi za trdoto voda v Sloveniji, v uvodu pa tudi opredelitve splošnih pokrajinskih potez ptujske občine.

Dijakinja Srednje šole za trgovinsko dejavnost iz Ljubljane Katarina Majerhold je s pomočjo mentorice dr. Tatjane Ferjan na primeru širih kmetij proučevala značilnosti kmečkega turizma v Zg. Savinjski dolini. Avtorica je v svojo zelo aktualno raziskavo vložila veliko truda, saj je zbrala obilico informacij o stanju kmečkega turizma na posameznih kmetijah. Pogrešamo pa medsebojno primerjavo in morebitno vrednotenje. Pohvaliti velja sistematičen pristop, ki kaže na doslednost izpeljave zastavljene delovnega načrta, vrsta enostavnih kvantitativnih pokazateljev (npr. dolžina bivanja gostov, število nočitev na posteljo) pa bi nalogi dala še večjo uporabno vrednost, zato je komisija predlagala, da bi dijakinja z raziskavo nadaljevala, morda v okviru manjše skupine, saj bi s teamskim delom nedvomno lahko zbrali še več potrebnih podatkov.

Mariborsko letališče je skušala prikazati dijakinja Srednje družboslovne šole iz Maribora Sendy Svetličič, mentorja sta bila Borut Drobnjak in Srečko Zorko. V vsebinskem smislu predstavlja naloga povzetke študij o nastanku in razvoju mariborskega letališča. Žal raziskava nima jasnih in enotnih metodoloških in delovnih izhodišč, pogrešamo pa tudi geografsko predstavitev letališča in njegovega pomena za Maribor in okolico kakor tudi za širše območje. Poleg večkrat nerazumljivega strokovnega teksta, ki je povzet po nedosledno citiranih virih, motijo tudi tvegani in neargumentirani zaključki, posebno tisti, ki se navezujejo na anketo. Komisija pa je mnenja, da je izbrana tematika zanimiv izziv za geografsko interpretacijo, zato bi kazalo raziskavo dopolniti in odpraviti nepotrebne pomanjkljivosti.

Ocena mladinskega turizma v Mariboru je naloga, ki so jo prispevali Cvetka Mravljak, Mateja Namestnik, Irena Šteinbacher, Marjan Vedlin, Olga Zver, dijaki Srednje ekonomske šole iz Maribora. Mentor je bil dr. Franjo Štefanec. Mladi raziskovalci so obdelali probleme mladinskega turizma, ki vključuje v glavnem dijake in študente, ter možnosti za kvalitativno in kvantitativno razširitev te dejavnosti. Podrobneje so pretresli obstoječe možnosti za športno rekreativni, zdravstveni in kulturno prosvetni turizem. Pri delu so naleli na velike težave zaradi pomanjkanja potrebnih podatkov, slabih in nepopolnih evidenc in mačehovskega odnosa družbe do tovrstnih dejavnosti mladih. Žal pa geografska komisija ni mogla v celoti oceniti te raziskave, ker bi po svoji vsebini, izbrani tematiki pa tudi metodološkem pristopu bolj sodila na področje ekonomije oziroma bi zahtevala interdisciplinarno ovrednotenje. Vsekakor pa predstavlja raziskava korekten in dober prispevek pri osvetljevanju problemov mladinskega turizma, ne le v Mariboru, ampak tudi širše v naši družbi.

Dijak Srednje šole za računalništvo iz Šentvida (Ljubljana) Andrej Pogačnik je z mentorsko pomočjo mag. Antona Prosena pripravil statistično analizo rezultatov ankete o odnosu do oblikovanja prostora. Raziskava pomeni vsebinsko popestritev geografskih srečanj, saj je dijak osvetlil temo, ki se je geografi v dosedanjih raziskavah nismo lotevali oziroma smo jih prepuščali gočetom. Omeniti je tudi potrebno, da je dijak svojo raziskavo pripravljal

UDK 504.054:662.613(497.12 "Šaleška dolina") = 863

UDC 504.054:662.613(497.12 "Šaleška dolina") = 20

Ekologija in odpepeljevanje

Stanko Prevalnik, Peter Aristovnik, Miran Beškovnik, Jože Pikič*

V nalogi, ki smo jo naslovlili Ekologija in odpepeljevanje, smo želeli raziskati vplive odlaganja pepela na okolje. Pepel je trden ostanek pri zgorevanju različnih vrst premoga, izhaja pa iz mineralov. Podrobneje smo se seznanili z elektrofilitrskim pepelom, saj prav ta nastaja pri zgorevanju lignita v termoelektrarni (lignit je najmlajši od premogov, s kalorično vrednostjo od 7400 do 12100 joulov na kilogram). Zaradi velikih količin je pepel postal problem za okolje, zato smo skušali poiskati možnosti za primerno skladiščenje, odstranitev ali koristno uporabo v industriji in kmetijstvu.

Šaleška dolina daje iz svojih nederij skoraj 5 milijonov ton lignita letno, ki ga pridobiva Rudnik lignita Velenje iz globine okrog 400 metrov. Površina se temu primerno ugreza. Poleg onesnaževanja zraka in vode – reke Pake, nastajajo ugrezninska jezera. Od lignita, ki ga porabijo v Termoelektrarni Šoštanj, pa ostane letno več kot 1 milijon ton pepela. Pepel odlagajo s pomočjo vode v ugrezninska jezera. Vpliv hidravličnega odplavljanja pepela na okolje je očiten po iztoku iz cevovoda na odlagališče.

Najbolj je prizadeto Velenjsko jezero, ki je zaradi posledic takšnega odlaganja mrtvo. Vrednost pH niha med 11 in 12,5, kar pomeni močno alkalnost, tako da za večino flore in favne življenje ni mogoče. V jezeru je mogoče le kdaj pa kdaj opaziti kakšno ribo, ki je prišla po kanalu iz sosednjega jezera, ki še ni mrtvo. Na površini jezera je kakšnih sto parov divjih rac in dva para labodov, ki imajo na pogrezajočih se otočkih svoja gnezdišča. Velike deponije odloženega pepela nam predstavljajo resen problem, saj onesnažujejo okolico s prahom, izgledom in zdravju škodljivimi vplivi. Pepela ni mogoče več odlagati v vodo, ker bi vrednost pH še narasla. Veča pa se tudi količina pepela v zraku. Izmerili smo jakost ionizirajočih sevanj na gladini jezera in ugotovili, da je primerljiva z aktivnostjo ozadja. Vrednosti, ki so bile izmerjene na več mestih suhega odlagališča elektrofilitrskega pepela, pa so kar desetkrat višje in znašajo od 30 do 40 impulzov v sekundi. Koncentracija urana v pepelu je 200 gramov na tono pepela, skupna množina urana v sedimentih jezera pa že presega 300 ton. Uran je k sreči v vodi zelo slabo topen.

* učenci Centra srednji šol Titovo Velenje, Rudarska tehnična šola, mentor: Boris Salobir, dipl.ing. rudarstva, Rudnik lignita Velenje

1. Ugrezninska jezera v Šaleški dolini

Zaradi odkopavanja lignita so v Šaleški dolini nastala štiri jezera s skupno površino 166,7 ha in 9,8 km obale. Jezera se še vedno spreminjajo, poglabljajo in večajo, imenujemo pa jih Velenjsko jezero, Škalsko jezero, Družmirsko jezero in Turistično jezero. Z nadaljevanjem odkopavanja pod mestom Šoštanj bo nastalo tudi Šoštanjsko jezero. Tako bo v končni fazi 520 ha ugreznin, napolnjenih z vodo, del tega pa bodo zasuli s pepelom.

Velenjsko jezero nastaja kot posledica odkopavanja v jami ah Pesje in Preloge ter je največje izmed nastalih jezer. Voda v njem je zaradi pepelne brozge onesnažena, zato v jezeru ni življenja, odteka pa se v reko Pako. V Šoštanju vodo iz Pake črpajo in uporabljajo za transport pepela iz Termoelektrarne Šoštanj v jezero.

Družmirsko jezero nastaja zaradi odkopavanja v jami Preloge - jug in bo v prihodnosti največje jezero. Voda v njem je živa in se uporablja kot tehnološka voda v TEŠ ter za gojenje rib. V prihodnosti se bo jezero širilo proti severu. Obstaja pa nevarnost združitve Velenjskega in Družmirskega jezera, ker se tudi Velenjsko jezero širi proti severu in zahodu. V prihodnjih letih bi se brez dodatnih posegov jezera združili, v Družmirsko jezero pa bi poleg mrtve vode iz Velenjskega jezera pritekala tudi pepelna brozga.

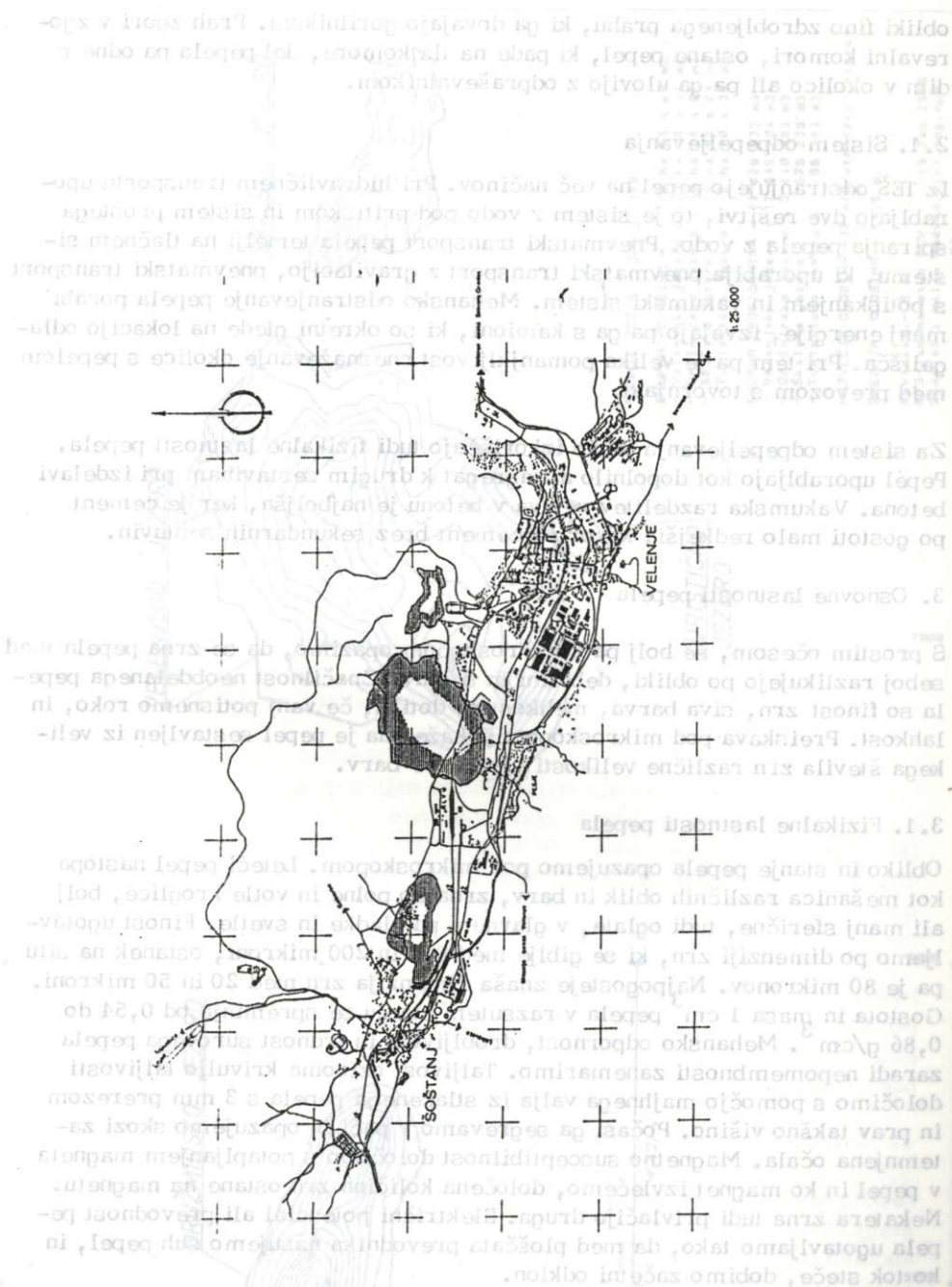
S prelitjem vode bi življenje v Družmírskem jezeru izumrlo, turizem ob jezeru bi prenehal, narasli pa bi tudi stroški čiščenja vode, ki jo uporablja TEŠ. Zato združitev jezer preprečujejo z izdelavo vmesnega nasipa.

Škalsko jezero nastaja zaradi odkopavanja v jami Škale in je najmanjše med jezera. Voda v njem je živa, o čemer pričajo številne ribe. Vendar se v naslednjih letih tudi to jezero lahko združi z Velenjskim, ker bi se gladini jezer, zaradi pogrezanja izenačili. Zaenkrat ima Škalsko okrog osem metrov višjo gladino. Tudi to prelitje skušajo preprečiti z nasipom. Jezero se ne bo večalo, grozi pa mu organsko onesnaženje zaradi pritoka fekalij iz naselja Hrastovec ter s smetišča na vzhodnem delu jezera.

Turistično jezero je nastalo s pregraditvijo Velenjskega jezera s štirimetrskim nasipom iz premogove jalovine. Voda v njem je živa. Jezero je namenjeno kopanju na lastno odgovornost, drsanju pozimi in sprehodom ob njem, za kar je tudi primerno urejeno. Jezero ima naravne dotoke, dotok meteoritnih vod in pritok jamske vode, ki jo črpajo iz rudnika. Gladina jezera je skoraj meter višje od globine Velenjskega jezera, iztok pa urejamo s kanalom in zapornico.

2. Nastanek pepela

Sodobni industrijski kotli na trda goriva uporabljajo za kurjenje premog v



obliki fino zdrobljenega prahu, ki ga dovajajo gorilnikom. Prahi zgori v zgovalni komori, ostane pepel, ki pade na tla komore, del pepela pa odnese dim v okolico ali pa ga ulovijo z odpraševalnikom.

2.1. Sistem odpepeljevanja

Iz TEŠ odstranjujejo pepel na več načinov. Pri hidravličnem transportu uporabljajo dve rešitvi, to je sistem z vodo pod pritiskom in sistem prostega spiranja pepela z vodo. Pnevmatški transport pepela temelji na tlačnem sistemu, ki uporablja pnevmatski transport z gravitacijo, pnevmatski transport s potiskanjem in vakumski sistem. Mehansko odstranjevanje pepela porabi manj energije, izvajajo pa ga s kamioni, ki so okretni glede na lokacijo odlagališča. Pri tem pa je velika pomanjkljivost onesnaževanje okolice s pepelom med prevozom s tovornjaki.

Za sistem odpepeljevanja lahko izkoriščajo tudi fizikalne lastnosti pepela. Pepel uporabljajo kot dopolnilo ali agregat k drugim sestavinam pri izdelavi betona. Vakumska razdelitev veziva v betonu je najboljša, ker je cement po gostoti malo redkejši, kakor pa cement brez sekundarnih sestavin.

3. Osnovne lastnosti pepela

S prostim očesom, še bolj pa z mikroskopom opazimo, da se zrna pepela med seboj razlikujejo po obliki, debelini in sestavi. Značilnost neobdelanega pepela so finost zrn, siva barva, mehkost ob dotiku, če vanj potisnemo roko, in lahkost. Preiskava pod mikroskopom pokaže, da je pepel sestavljen iz velikega števila zrn različne velikosti, oblik ter barv.

3.1. Fizikalne lastnosti pepela

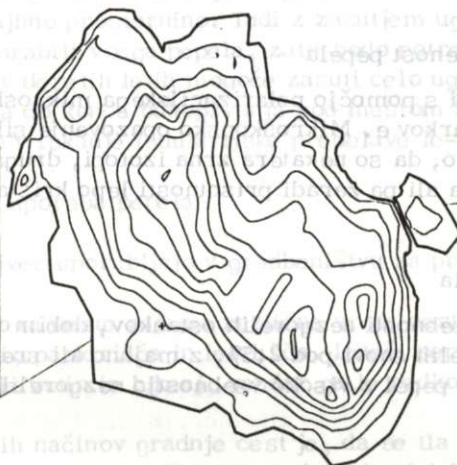
Obliko in stanje pepela opazujemo pod mikroskopom. Leteči pepel nastopa kot mešanica različnih oblik in barv, zrna so polne in votle kroglice, bolj ali manj sferične, tudi oglate, v glavnem pa gladke in svetle. Finost ugotovljamo po dimenziji zrn, ki se giblje med 0,5 in 200 mikroni, ostanek na situ pa je 80 mikronov. Najpogostejše znaša dimenzija zrn med 20 in 50 mikroni. Gostota in masa 1 cm³ pepela v razsutem stanju se spreminja od 0,54 do 0,86 g/cm³. Mehansko odpornost, drobljivost in trdnost surovega pepela zaradi nepomembnosti zanemarimo. Taljivost oziroma krivuljo taljivosti določimo s pomočjo majhnega valja iz stlačenega pepela s 3 mm prerezom in prav takšno višino. Počasi ga segrevamo v peči in opazujemo skozi zatemnjena očala. Magnetno susceptibilnost določimo s potapljanjem magneta v pepel in ko magnet izvlečemo, določena količina zrn ostane na magnetu. Nekatera zrna tudi privlačijo druga. Električni potencial ali prevodnost pepela ugotavljamo tako, da med ploščata prevodnika nasujemo suh pepel, in ko tok steče, dobimo začetni odklon.

Sodobni industrijski kotli na trda goriva uporabljajo za kurjenje premog v

DRUŽMIRSKO JEZERO



VELENJSKO JEZERO



ŠKALSKO JEZERO



TURISTIČNO JEZERO



STANJE JEZER - Junij 1989

SKUPNA POVRŠINA = 165 ha 65 a 10 m² :
 - Velenjsko Jezero : 110 ha 06 a 91 m²
 - Družmírske Jezero : 30 ha 98 a 62 m²
 - Škalsko Jezero : 15 ha 89 a 24 m²
 - Turistično Jezero : 2 ha 70 a 33 m²

SKUPNA PROSTORNINA = 23 828 235 m³ :
 - Velenjsko Jezero : 17 649 704 m³
 - Družmírske Jezero : 5 110 899 m³
 - Škalsko Jezero : 979 259 m³
 - Turistično Jezero : 88 383 m³

NAJVEČJA GLOBINA = 52 m (Družmírske Jezero)

SREDNJA GLOBINA = 14,5 m

Ekvidist. = 5 m
 RTS-Janomerstvo RLV 19 Jan 1989
 Obdelal : Milan Medved, dipl. ing. rpd

3.2. Kemične lastnosti pepela

Pri elementarni kemični sestavi pepela najdemo silicij in aluminij kot Al_2O_3 , železove okside, apno, magnezij kot MgO , natrij kot Na_2O , kalcij v obliki K_2O , nato pa še berilij, fosfor, žveplov anhidrid in redke kovine. Ogljik srečamo v obliki koksa zaradi nepopolnega zgorevanja premoga in v "carbon block" obliki, kar pomeni netopen grafitni prah, vzrok zanj pa je krekatura nje organskih hlapnih snovi v premogu. To spremlja najfinejša zrna premoga.

Kemične reakcije pepela pa ugotavljamo z mešanjem pepela v veliki količini vode. Po nekaj urah je spojeha vsa količina SO_3 in zemeljskih alkalij, ki nastopajo z njim.

3.3. Mineraloška sestavljenost pepela

To lastnost smo ugotavljali s pomočjo polarizacijskega mikroskopa in z difrakcijskim diagramom žarkov e. Mikroskopsko opazovanje silicijevo aluminijevega pepela je pokazalo, da so nekatera zrna izotopi, druga imajo rahlo dvolomnost zaradi kaljenja ali pa zaradi prisotnosti lepo kristaliziranih delcev v njihovi masi.

3.4. Druge lastnosti pepela

Če pepel razvrstimo po vsebnosti neizgorelih ostankov, dobimo pepel z zelo majhno vsebnostjo neizgorelih snovi pod 2,5%, z majhno ali srednjo vrednostjo neizgorelih snovi pod 5% in pepel z visoko vsebnostjo neizgorelih snovi od 6% do 12%.

Sposobnost mehčanja pepela opazujemo v pol oksidacijski in pol redukcijski atmosferi. Pričetek mehčanja pepela je med 900°C in 1160°C z bolj ali manj izrazitim raztezanjem med 1100°C in 1250°C ter popolnim taljenjem med 1250°C in 1400°C . V oksidacijski atmosferi nastopa zgorevanje neizgorelih snovi pri 600°C , prosto taljenje pa se začne šele pri 1380°C , razteznost je slaba, pepel pa ostane opečnato rdeč.

Pepel se zadržuje v tekočinah kot aluminijev silikat, to pomeni, da se sam po sebi ne veže z vodo, v njeni prisotnosti pa počasi reagira z apnom in daje hidravlično verigo. Sulfatno kalcijev lignitni pepel je sposoben, da se brez veziva veže z vodo.

4. Možnosti odlaganja pepela po letu 2010

Pepel, ki nastane pri proizvodnji električne energije v Termoelektrarni Šoštanj (TEŠ), delno uporabijo za injektiranje in zapolnjevanje starih del v Rudniku lignita Velenje, delno pa za izdelavo zidakov in malt. Preostalo količino pepela hidravlično transportirajo v Velenjsko jezero. Letno je treba zaplaviti kar okrog 800 000 m³ pepela.

Do leta 2010 bo porabljen ves pepel za izdelavo nasipa med Velenjskim in

Družmirskim jezerom, po tem obdobju pa morajo za odlaganje pepela zagotoviti druga odlagališča, za kar sta predvideni dve možnosti. Prva predvideva zasutje Škalskega jezera. To bi trajalo tri do štiri leta, ob istočasnem uporabi pepela za dograjevanje nasipa med Velenjskim in Družmirskim jezerom. Škalsko jezero pa ni dovolj veliko za ves pepel, ki ga morajo odložiti, zato je treba poiskati še dodatna odlagališča.

Druga možnost pa predvideva postopno zasipanje Šoštanjskega jezera, ki bo nastajalo ob nadaljnjem izkopavanju premoga. Do leta 2010 bo nastal zahodni del jezera, vendar bo mogoče brez večjih težav zasuti vse ugreznine na področju odkopavanja Jame Šoštanj. To jezero bo nastajalo počasi in bo imelo razmeroma majhno prostornino. Tudi z zasutjem ugreznin v Šoštanjskem jezeru ne bodo porabili vsega pepela, zato bodo potrebna dodatna odlagališča. Po letu 2010 bo desetih letih mogoče zasuti celo ugreznilo, čeprav bo ta še naprej nastajala do konca odkopavanja pod mestom Šoštanj. Večje količine pepela pa silijo v iskanje industrijske predelave le-tega.

5. Industrijska uporaba pepela

Pepel danes največ uporabljajo v gradbeništvu za pregrade, zgradbe in ceste.

Uporaba pepela za ceste zajema različne vrste cest, pločnike, avtoceste, sekundarne poti, parkirišča in letališča. Leteči pepel je predvsem primeren za zapolnjevanje vrtn in lukenj, vendar ga le redko uporabljajo v ta namen.

Eden od sodobnih načinov gradnje cest je, da se tla ali material v temeljih, ki sami po sebi nimajo dovolj velike trdnosti, obdelujejo z dodajanjem hidravličnega veziva, ki jim zagotovi mehansko trdnost. To imenujemo kemična stabilizacija, zanjo pa uporabljajo silicijevo aluminijeve pepele. Možna je tudi uporaba pepela naravnost iz kurišča za posipanje cest ob poledici, taljenje snega in izboljšanje trenja med kolesi in cestiščem.

Pepel v betonu uporabljajo kot cenen dodatek cementom, s tem pa se poveča občutljivost svežega betona na zmrzovanje in povečuje nevarnost dehidracije v zelo toplem vremenu.

Porozni beton imenujejo vrsto otrdele malte, ki vsebuje veliko zračnih ali plinastih mehurčkov. Gostota mase se s tem znatno zmanjša, strjeno vezivo pa mehurčke zapre. Material postane čvrst in hkrati lahek.

Beton iz lahkega agregata ali lahki beton nastane iz praženega elektrofiltskega pepela, imenujejo ga tudi polni beton. Njegova gostota je pod $1,9 \text{ t/m}^3$. Razlikujejo več vrst lahkih agregatov: za izolacije, zapolnjevanje, za izdelavo plošč, nosilnih blokov in lahkega betona v skeletih.

V kemični industriji uporabljajo pepel zaradi njegovih fizikalnih in kemičnih lastnosti predvsem za proizvodnjo žgane gline.

Keramična industrija uporablja pepel kot material za dodajanje ali poboljšanje glin, za podaljšanje življenjske dobe glinokopov, absorbiranje vode v prevlažni glini ter za zmanjšanje razpokanosti, razlitanju in nabrekanju preveč plastičnih glin.

Pepel je tudi surovina za izdelavo opeke, ognjestalne opeke, keramičnih odlitkov itd.

Pri rudarskih delih se pepel uporablja za polnjenje zapornih pregrad, proti eksplozijam premogovega prahu in jamskega plina, za zadrževanje jamskih ognjev in za zasipanje starih del.

Pepel lahko uporabljajo tudi za absorbcijo detergentov in organskih proizvodov, ki jih vsebujejo odpadne industrijske vode. V tem primeru škodljivo deluje na ribe. Uporabljajo ga še kot sušilno sredstvo za blato, kot polnilo v mavcu za gradnjo, polnilo v gumijastih izdelkih in kot polnilo v plastičnih snoveh.

6. Uporaba pepela v kmetijstvu - biotizaciji

Po sestavi je pepel izrazito alkalen in zato slab substrat za gnojenje kmetijskih rastlin. Tudi odlagališče pepela se začne zaraščati šele potem, ko je pepel dalj časa izpostavljen izpiranju z atmosfersko vodo, oziroma zorenju pod naravnimi pogoji. Ko dozoreva pod vplivom padavin, se na površini pojavlja neprepustna trda skorja, po kateri oteka atmosferska voda. Pod njo je pepel suh. Le v tej trdi skorji se počasi razvijejo korenine rastlin, ki se plitko zakoreninijo in prenesejo visoko alkalnost pepela (substrata).

Poskusi, ki jih je na odlagališču pepela opravil Hmeljarski inštitut iz Žalca, so pokazali, da so tla res zbita in neprepustna. Zato so prekopali zgornjo plast od 10 do 15 cm globoko in posejali semena različnih rastlin. Kalitev in začetna rast posevkov sta bili dovolj intenzivni, da so s poskusi nadaljevali. Na prekopanem in tudi na neprekopanem zemljišču je dobro zrasla detelja, predvsem tam, kjer je bila prekrita s plastično prevleko, ki je zadrževala vlago za kalitev in začetno rast. Regrat je slabo kalil, rastline so bile redke, rman, facelija in lan pa so dobro vzkli in se začeli vraščati v pepelni substrat. Poskus je pokazal, da je substrat za začetno rast primeren, težave pa nastanejo z nadaljnjo rastjo.

Drugi poskus je potekal tako, da so zemljo pognojili z različnimi količinami pepela. Pred žetvijo so si natančno ogledali pšenico in ugotovili, da je bila redka, tla pa revna in neprepustna, kar kaže na slabe pogoje rasti. Rastle so predvsem trave, manj pa je bilo detelje. Izrazite so bile površinske pleše, ki niso bile poraščene. Najbolj pa se je razvila šopasta pasja trava.

Poskusa sta pokazala, da je pepel učinkovito kalcifikacijsko sredstvo na kislih travniških in obdelanih zemljiščih.

Velike količine pepela je mogoče oziviti z nekaterimi rastlinami in tako

zmanjšati onesnaženje okolja, preprečiti prašenje in polepšati izgled odlagališča. Med rastlinami so najbolj primerne trave in detelje ter lan. Zaradi rast rastlin na elektrofiltrskem pepelu je omejevalni faktor visoka zbitost zgornje plasti in premajhno zadrževanje vode. Zato je za biotizacijo pepelišča potrebna globoka obdelava in dodajanje humoznega sloja tal.

Zaključek

S pospešeno uporabo pepela v industriji in kmetijstvu je mogoče močno zmanjšati njegove škodljive vplive na okolje, hkrati pa koristno uporabiti veliko količino zaenkrat brezplačne surovine. Mnogo je raziskanih in nakananih možnosti, sam problem odlaganja pepela pa zahteva takojšnje ukrepanje in skrb celotne slovenske družbe.

To je davek, ki ga plačuje Šaleška dolina za svoj premog. Energijo so porabile številne tovarne in družine daleč od teh "nepomembnih" krajev, nekaterih že ni več na zemljevidu, ker so jih pogoltnila jezera, pepel in onesnaženje pa ostajata tu.

Literarni viri

- Raziskava elektrofiltrskega pepela REK - RLV Titovo Velenje, Inštitut za pivovarstvo in hmeljarstvo Žalec, 1987
- Raziskava uvajanja novega načina odpepeljevanja iz TEŠ z vidika varstva okolja in racionalna uporaba pepela, REK Titovo Velenje 1988
- A. Jarrige: Pepel (leteči pepel) - lastnosti in industrijska uporaba

UDK 911:911.2:71 (497.12 "Maribor-Tabor") = 863

UDC 911:911.2:71 (497.12 "Maribor-Tabor") = 20

URBANIZACIJA OBČINE MARIBOR - TABOR

Dejan Jojić, Mateja Pintarič, Bernarda Sagadin,
Ivanka Schmirmaul, Valter Skok, Božidar Vičar*

Maribor - staro mesto ob Dravi je gospodarsko, prometno, kulturno in turistično središče severovzhodne Slovenije (2).

Leži na obeh bregovih Drave, kjer se na prehodu iz predalpskega v subpanonski svet ozka dolina Drave razširi v Dravsko polje, na severu prehaja s Kozjakom obmejno Podravsko hribovje v vinorodne Slovenske gorice in na jugu konča gozdni hrbet Pohorja (2, str. 7-12).

Njegov gospodarski razvoj se je začel že v sredini 19. stoletja. Mesto se je kaj kmalu začelo širiti tako, da so se priključila še predmestja (3, str. 11, 12).

Že takoj po osvoboditvi pa se je izgradnja mesta začela razvijati načrtno (2, str. 7-12).

Z izboljšanjem življenjskega standarda se je močno povečalo tudi število prebivalstva, katerega želja prebivati čim bližje zaposlitveni dejavnosti je privedla do koncentracije prebivalstva v mesnih središčih, ki začno preraščati stare okvire. Seveda temu pojavi ni ubežal niti Maribor, še posebej ne občina Tabor, kjer je sedaj pozidano mestno področje, pred tridesetimi leti pa je bil to še čisto kmetijski predel.

Občina Maribor - Tabor je ena od šestih mariborskih občin in se razprostira po območju mestnega jedra ob Dravi in zahodno od železniške proge Maribor - Ljubljana. Meri 42 km² in je najmanjša med mariborskimi občinami, združuje pa urbanizirane predele mesta Maribor in primestna naselja, ki zajemajo 40% površine občine, ter kmetijske predele v dolinah in gozdnate površine severovzhodnega Pohorja (5, str. 151-161).

Pozidan prostor v občini Tabor predstavlja največje sklenjeno območje stanovaljske zazidave v Mariboru (5, str. 151-161).

Še med obema vojnama je bil predel mesta na desnem bregu Drave v glavnem nepozidan. Obstajala so le posamezna opredeljena vaška naselja: Studenci, Pekre in Razvanje. Stanovanjska gradnja se je sprva širila okrog železničarske

* učenci Srednje ekonomske šole, 62000 Maribor, Trg Borisa Kidriča, mentorici prof. Marjana Pauko, prof. Rozalija Klasinc, glej izvleček na koncu Obzornika

kolonije in železniških delavnic (61). Večina stanovanj je zgrajenih v času od 1955 do danes, prevladujejo pa enodružinske hiše, vilska četrt pod Pohorjem in blokovni kompleks Maribor - Jug.

Območje Maribor - Jug je po urbanističnem načrtu sekundarno središče s približno 70 000 prebivalci, vendar pa vsa pričakovanja niso izpolnjena, saj se razen stanovanjske soseske obseg drugih funkcij bistveno ne širi. Tako ima ta soseska značilnosti spalnega naselja, manjkajo pa predvsem oskrbna in storitvena dejavnost ter športni in rekreacijski objekti. V zadnjem času se tu uvajajo poslovni prostori, delovni servisi in obrt (5, str. 151-161).

Poleg zazidalnih površin so tu tudi kmetijske, ki obsegajo eno četrtino površine kvalitete zemljišča med I. in II. kategorijo, od česar je 44% površine primerne za kmetijsko obdelavo. Kmetijske površine se širijo od urbaniziranega naselja Maribor proti Limbušu in Pekram, na jugu do obronkov Pohorja in so močan omejitveni dejavnik urbanizacije. Zaradi tega je konflikt med obdelovalnimi površinami in urbanizacijo eden od osnovnih prostorskih problemov v občini Tabor. Prav vznožje Pohorja s Pekrsko gorco je najbolj pod vplivom urbanizacije. Na stiku ravnine in hribovja so nastala vsa naselja, ki se danes širijo tudi na ravninski kmetijski prostor (5).

Na tem območju leži tudi projekt Maribor - Jug. Kvaliteta tega prostora je izredna, saj ima območje velike razvojne možnosti, je raven svet, ki omogoča gradbeno-tehnično enostavno gradnjo (11).

Prav to pa je bila osnova za novi urbanistični načrt, sprejet leta 1972, ki je predvideval pozidavo tega območja, vendar pa se je načrt leta 1978 spremenil predvsem zaradi novega načina vrednotenja kmetijskih zemljišč ter počasnejše rasti mesta, kot je bila sprva predvidena. Ta urbanistični načrt je predvideval policentrični razvoj Maribora - delovna mesta bi se naj selila v satelitska mesta, s tem pa bi se zmanjšal tudi delež kmetijskih površin, predvidenih za pozidavo. Leta 1984 so se kmetijska zemljišča pod zaščito še povečala, tako da so iz območja soseske Maribor - Jug izločili Betnavo, leta 1985 pa so začeli razmišljati tudi o tem, da bi zazidavo tega območja upočasnili s prvotno zapolnitvijo mestnega območja (3).

S tem bi dosegli tudi upočasnitev širjenja mesta na račun kmetijskih površin, se pravi da bi delno upočasnili tudi urbanizacijo.

Če pogledamo pojem urbanizacije na splošno, lahko rečemo, da proces urbanizacije vsebuje spremembe števila prebivalstva, razvoj novih gospodarskih, socialnih in političnih funkcij ter izgradnjo in ureditev prostorsko-fizičnih struktur nekega mesta (16, str. 11, 12).

Poleg tega pa sta z urbanizacijo povezani tudi deagrarizacija in industrializacija (14, str. 95).

Vendar lahko rečemo, da obstajajo možnosti za negativne pojave v urbanizaciji predvsem zaradi izredno hitre ekspanzije mest (16, str. 125-130).



Takšne negativne pojave lahko srečamo tudi že v Sloveniji, zaradi mogočnega razcveta industrije in mest lahko ponekod že govorimo o degradaciji okolja.

Negativne posledice tega so:

- stihijsko razlivanje naselij,
- splošna degradacija okolja,
- visoki prometni stroški,
- izgubljanje plodne zemlje (17, str. 45).

Prav slednje pa pomeni pereč problem sodobnega sveta. Kmetijska izraba zemlje zaradi vse večjega pomanjkanja hrane pridobiva na pomenu. Do nedavnega je bila kmetijska zemlja rezervoar za urbanizacijo. Industrializacija, modernizacija kmetijstva, izgradnja infrastrukture ..., pa so močno znižali delež kmečkega prebivalstva v širokih zaledjih mest. Prebivalstvo se je selilo v mesta in obmestna območja, ki jih imenujemo periurbane cone, kmetijsko izrabo zemljišč pa poseben tip periurbanega kmetijstva.

Za Slovenijo lahko rečemo, da ima skoraj v celoti značaj periurbane cone s periurbanimi značilnostmi izrabe kmetijske zemlje. V skoraj vseh območjih pa se prepleta z elementi urbanizacije (19). Tako vidimo, da je bilo v Sloveniji leta 1954 284 000 ha njivskih površin, danes pa jih imamo le 254 000 ha, torej 30 000 ha manj (20, str. 111-117).

Proces urbanizacije je nedvomno prisoten tudi v občini Maribor - Tabor. Vendar pa smo na tem področju naleteli še na en pojav, to je pojav suburbanizacije, ki se prepleta s samo urbanizacijo.

Za suburbanizacijo lahko rečemo, da je proces, kjer se intenzivna rast prebivalstva prenaša na zunanji rob mesta, medtem ko v centru upada. Posledica tega je hiter razvoj obstoječih ali celo nastanek novih naselij na mestnem robu, ki so ekonomsko bolj ali manj odvisna od osrednjega mesta, zato imajo lahko značaj spalnih naselij, kot so v našem primeru soseske 15, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 28 in 29; ali pa zelo raznovrstno funkcijsko strukturo, ki se v večini primerov še prepleta s kmetijsko dejavnostjo naselij, pri nas soseske 27, 30 in Pekre (24).

Do tega pojava prihaja zaradi vedno večjega deleža prebivalstva, ki želi živeti v enodružinski hiši z vrtom na robu mesta. Glede na dosedanji trend lahko v bodoče pričakujemo, da se bodo take težnje prebivalstva nadaljevale (24, str. 116).

Zaradi industrializacije so se predmestja spojila z mestnim jedrom, v širšem prehodnem pasu pa so nastala nova suburbana naselja z nizko gostoto poselitve, vendar z vse večjim prilivom mestnega prebivalstva (26, str. 31, 32).

Za ta naselja je značilna bolj ali manj strnjena poselitev enodružinskih hiš z vrtom. V našem primeru so to soseske 23, 25, 27, 28, 29 in področje Razvanja, Radvanja in Limbuša. Poleg tega pa je značilna še planska gradnja blokovnih kompleksov, v našem primeru projekt Maribor - Jug (26, str. 53-58).

V ta naselja pa se selijo tudi servisne dejavnosti, trgovina na drobno, nakupovalni centri, športni in kulturni objekti, gostinski lokali, obrt, šole ..., kar podira sliko o ekonomski odvisnosti suburbanega naselja od centra mesta (24, str. 34, 35).

Seveda pa se pri naši raziskovalni nalogi nismo omejili zgolj na proučevanje literature in ugotavljanje splošnih dejstev. Zanimali so nas konkretni primeri urbanizacije in suburbanizacije v občini Maribor - Tabor, zaradi česar smo morali opraviti veliko terenskega dela.

Predvsem nas je zanimala razlika med stanjem zazidave v preteklosti (leto 1955) in stanjem sedaj (leto 1988), hkrati pa smo se dotaknili tudi perečega problema, to je odkupa zemlje.

Sliko stanja leta 1988 smo dobili z vnašanjem dejanskih podatkov v karte Preglednega katastrskega načrta, merilo 1 : 5000, sliko stanja leta 1955 pa z anketiranjem ter delno s pomočjo karte stanja za leto 1955.

Primerjavo obeh kart nam je dala naslednje rezultate:

V celotni občini Maribor - Tabor se je močno povečal delež individualnih gradenj, začela se je razvijati tudi industrija, ki se poleg novo nastale industrijske cone v vzhodnem delu občine širila tudi v že obstoječih industrijskih conah. Zgradili so precej športno-rekreacijskih objektov (Športni park Tabor, športno-rekreacijski objekti na Pohorju), močno pa se je razmahnila tudi infrastruktura. S pomočjo MUV pa smo na posebni karti prikazali tudi potek pozidave po letih.

Posebno pozornost pa smo namenili soseski 29, v kateri zaradi nadaljnje gradnje projekta Maribor - Jug poteka odkup zemljišč. Kmetijska zemljišča v tem delu občine so zaradi intenzivnosti obdelovanja kakovostna in so do nedavnega predstavljala vir prehrambenih pridelkov za Maribor. Toda zaradi že prej omenjenih vzrokov je gradnja na teh zemljiščih ugodna in poceni, kar je privedlo do spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč v gradbene parcele. Zemljo, ki ni bila nacionalizirana, so kmetom odvzeli na podlagi odvzema lastninske pravice, nacionalizirano pa z zakonom o razglasitvi. Proces največjega odvzemanja zemljišč je potekal v letu 1986/87. Težave, ki so nastajale in še nastajajo pri tem, pa smo skušali raziskati s pomočjo ankete, ki smo jo opravili pri 25 gospodinjstvih, ki jim je bila zemlja odvzeta. Rezultati nakete so pokazali, da so lasniki zemlje, katerih poprečna starost za ženske je 57, za moške pa 58 let, zvečine upokojenici ali pa kmetje in jim je bila zemlja tako glavni vir dohodka.

Ugotovili smo, da so se kmetijske površine iz prvotnih 90 ha zmanjšale na 33,6 ha, oziroma če razčlenimo:

- njive: iz 37 ha na 2,3 ha,
- travniki: iz 11 ha na 2,3 ha,
- pašniki: iz 2,5 ha na 0 ha,
- gozd: iz 39 ha na 28,5 ha,

ostali del je ostal nespremenjen.



Seveda so lastniki zemlje za odvzeto zemljo dobili odškodnino. V dvajsetih primerih denarni znesek, nadomestno zemljo pa so dobili štirje anketiranci. Nekateri postopki so še v teku, predvsem zaradi tega, ker se kmetje ne strinjajo z višino odškodnine ali pa ker je bilo število odkupov zemlje ponekod večkratno.

Anketa, v kateri so anketiranci povedali svoje lastno mnenje, je pokazala, da ti v glavnem niso zadovoljni. Če združimo njihove izjave, lahko ugotovimo, da se pritožujejo predvsem zaradi:

- nestrokovnosti dela urbanistov,
- nerealnih odkupnih cen,
- neprimernih lokacij nadomestne zemlje.

Kmetje so se zaradi tega z raznimi protestnimi pismi obrnili na Skupščino občine Maribor - Tabor in Skupščino Socialistične republike Slovenije, vendar pa zaželenega učinka niso dosegli.

Med drugim so v teh pismih zahtevali:

- da se vrne zemlja tistemu, ki jo obdeluje,
- da se kmetijske površine z odlokom Skupščine občine Maribor - Tabor zaščitijo,
- da se gradnja nadaljuje na površinah, ki niso obdelovalne.

Vidimo torej, da se zaradi težnje po poselitvi mestnega obrobja pojavljajo vedno večji problemi pri pozidavi kmetijskih zemljišč. Na eni strani se pozidavajo najkvalitetnejša zemljišča, na drugi strani pa se v hribovitem zaledju nadaljuje stagnacija, celo depopulacija, kar je povzročilo precejšnje zaraščanje kmetijskih zemljišč z gozdovi (24, str. 65, 113).

Zato je nujno, da se koriščenje kmetijskih zemljišč začne načrtovati dolgoročno.

Tako je cilj urejanja prostora v okviru kmetijskih zemljišč v urbanistični dokumentaciji razvoja mesta Maribor zaščititi najrodovitnejšo in izboljšati manj rodovito zemljo (1). Glede koncepta izgradnje pa naj bi se celotni prostor razvijal kot sistem manjših urbanih naselij okoli mesta Maribor. Na področjih, kjer se urbanizacija hitro širi, predvsem na račun individualnih gradenj, je treba uvesti obliko strnjene atrijske ali vrstne zazidave z gostoto 100 do 120 prebivalcev na ha, s čimer se bodo znižali tako stroški za komunalno ureditev zemljišč, kakor tudi pozidava kmetijskih zemljišč (1, str. 21, 22).

V dosedanjem razvojnem konceptu naj bi imelo mesto v končni fazi možnost porasta na okoli 250 000 prebivalcev. Nadaljnja rast bi se prenesla na satelitska naselja, Dravsko polje pa bi tako ostalo rezervoar za kmetijstvo in zaloge talne vode (1, str. 27-30).

Pri raziskavi problemov tega področja smo torej opazili spore med lastniki zemlje in urbanisti. Ta problem bi morale reševati odgovorne službe z večjo prizadevnostjo. Urbanistične službe bi morale imeti vedno na razpolago odgovarjajoča zemljišča, ki bi jih lahko dobili razlaščeni lastniki urbaniziranega

območja. Bolje bi morali vrednotiti zemljo, ne po trenutni ceni na "občinskem tržišču", ampak bi morali v ceni zemlje upoštevati tudi ceno vseh koristi, ki jih ima lastnik do nje.

Nismo za podpiranje kljubovalnosti lastnikov zemlje, vendar mislimo, da je v samem mestu in ob njem še veliko možnosti za stanovanjsko gradnjo in bi lahko omejili širjenje urbanizacije na izrazito kmetijskih površinah.

Ugotovili smo, da so površine v neposredni bližini mesta mnogo intenzivneje obdelane kot v oddaljenih področjih, zaradi boljše prodaje pridelkov ali pa zaradi psihološkega momenta, ko si zaposleni najdejo neke vrste delovno rekreacijo - sprostitev z delom na zemlji. Tako smo priča širjenju vrtničarskih površin na obmestnem območju, kjer je le možno.

Že naši predniki bi morali pomisliti na razvoj samega mesta in načrtovati višjo in zoženo gradnjo, saj če danes pogledamo mesto iz pučje perspektive, je videti popolnoma razlito.

V razgovorih smo videli, da urbanisti in kmetje niso enakovredni, vendar bi v tem problemu morali imeti eno od glavnih besed tudi občani, ki bi bili koristniki bodočih stanovanj oziroma so porabniki dobrin, ki jih pridelujejo kmetovalci. Dejstvo je, da smo ljudje najbolj poklicani, da presojamo o naših življenjskih vprašanjih, kako bomo živeli sami in naši potomci.

Ena od rešitev za kmetijske površine je zapolnitev mariborskih mestnih plomb, kot so površine:

- ob Pristanu,
- okoli kolodvora,
- od Šentilja do Maribora,
- od Miklavža do Maribora.

Z zapolnitvijo teh plomb bi izboljšali tudi sam izgled mesta. Vendar na drugi strani vidimo, da plombe niso trajna rešitev.

Torej nam ne preostane nič drugega, kot da širimo mesto navzven. Da povzamemo misli enega od anketirancev, ki pravi: "Po trditvah urbanistov so njive pod Pohorjem ravno zato tam, da se pozidajo".

Torej, če smo že začeli zidati projekt Maribor - Jug, ga nadaljujmo, pa čeprav na račun kmetijskih zemljišč. Vendar se kmetje sprašujejo, kdo in v čigavem imenu je pripravil ta načrt. Večina oškodovancev je mnenja, da ta projekt ni postavljen le na račun kmeta, ampak tudi na račun vsega prebivalstva in v škodo bodočih generacij; in ravno tu je pomanjkanje tistega pluralizma, v katerem bi morali odločati vsi občani mesta Maribor, ne pa samo birokracija občine in nekateri urbanistični oblastniki.

Ne strinjamo se s trditvijo, da če pozidamo naselje Maribor - Jug, s tem pre-

hrane Slovencev še ne bomo rešili. Na žalost se spet srečamo z mislijo, da so za hrano potrebna samo prostrana polja. Trdijo, da so kmetijske površine za racionalno pridelavo hrane le na Dravskem polju, ne pa na Betnavski ploščadi, ki zajema celoten kompleks južno od Pekrskega potoka od Betnave do Pekrske gorce. Oškodovani kmetje pa menijo, da je zabloda zidati naprej kompleks Maribor - Jug. Če predpostavljamo, da 80% industrije živi od zemlje in za zemljo, potem res ne bi smelo biti težko prepričati kogarkoli, da tako nestrokovno in potratno ne smemo več graditi.

Kljub posameznim pritožbam radvanjskih kmetov in skupni peticiji za ohranitev Radvanjskega polja Mariborske kmetijske zemljiške skupnosti, ki naj bi bila varuh kmetijske zemlje, ni motilo, da ne bi dala soglasja za poseg v to zemljišče. Torej lahko povzamemo, da v naši družbi razvijamo divje kmetijstvo, brez organizacije, ki bi zaščitila njegove interese, ker kmetijske skupnosti svoje vloge v občinah niso odigrale pozitivno.

Kdo bo torej zaščitil interese kmetov, da bomo lahko prenehali uničevati najbolj plodno zemljo, posledice česar čutimo zdaj sami in nam jih bodo zaradi vseh nepremišljenosti očitali naši zanamci?

Viri in literatura

1. ECM VEKŠ, Prostorski dejavniki družbeno ekonomskega razvoja Maribora do leta 2000, Monografija raziskovalnega projekta Maribor 2000, Maribor 1981
2. Borec Vinko, Maribor, kratka predstavitev in nekaj njegovih problemov
3. Pirkovič - Kocbek Jelka, Izgradnja sodobnega Maribora, Partizanska knjiga, Ljubljana 1982
4. Pak Mirko, Prostorski problemi Maribora s posebnim ozirom na industrijsko delovno silo, Maribor 1978
5. ECM, Analiza razvojnih možnosti Maribora in njegovih občin v obdobju 1986 - 1995 - 2000, Maribor, maj 1984
6. Indok Center, brošura Maribor 86, ČGP Tisk, Maribor 1986
7. Belec Borut, Morfologija mariborske ravnine, Geografski obzornik, 1961
8. Gams Ivan, Pohorsko podravje, Ljubljana 1959
9. Urbanistični načrt Rač, 1982
10. Statistični podatki Indok centra
11. Delegat št. 11, 3.julij 1976
12. Vestnik, Obnova in regulacija mesta Maribora, p. 5., 17.11.1945

13. Humek Ljubo, Regulacijske zasnove Maribora, p. 7., Arhitekt, 1954/15
14. Vrišer Igor, Urbana geografija, Ljubljana 1973
15. Kokole Vladimir, Sodobni trendi urbanizacije v Sloveniji, Ljubljana 1968
16. Stefanović Dušan, Urbanizacija (prvo poglavje), Beograd 1973
17. Klemenčič Vladimir, Zasnove urbanizacije, Zavod SRS za regionalno prostorsko planiranje, GV XL, 68, Ljubljana 1974
18. Kokole Vladimir, Urbanizacija podeželja v Sloveniji, GV 1969
19. Geografsko društvo Slovenije, Ljubljana 1982
20. Ružič Mira, Biti ali ne biti, Prešernova družba, Ljubljana 1982
21. Pulzij Vlado, Eksodus poljoprivrednika, Biblioteka sociologije sela, Zagreb 1977
22. Vrišer Igor, Urbana geografija, FAGG, FF, Ljubljana 1984
23. Šušar Stipe, Izmedju zaseoka i megalopolisa, Centar za sociologiju sela instituta za društvena istraživanja sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1973
24. Mlinar Mojca, Suburbanizacija v ljubljanski regiji (diplomska naloga), Ljubljana 1986
25. Pogačnik Andrej, Urbanistično planiranje, FAGG, Ljubljana 1980
26. Vresk Milan, Osnove urbane geografije, Zagreb 1977
27. Slovensko javno mnenje, RI FSPN, Ljubljana 1986
28. Mušič Vladimir, Urbanizem-bajke in resničnost, CZ Ljubljana 1980
29. MUV, 12.8.1970
30. MUV, 10.3.1972
31. MUV, 26.9.1972
32. MUV, 29.6.1973
33. MUV, 18.1.1974
34. MUV, 15.3.1974
35. MUV, 18.4.1974
36. MUV, 20.2.1975
37. MUV, 3.11.1975
38. MUV, 30.7.1976
39. MUV, 15.3.1976
40. MUV, 31.12.1977
41. MUV, 8.5.1979
42. MUV, 27.7.1979
43. MUV, 22.10.1979
44. MUV, 17.10.1980
45. MUV, 15.7.1981
46. MUV, 6.4.1982

47. MUV, 19.7.1983
48. MUV, 15.8.1983
49. MUV, 31.12.1983
50. MUV, 24.10.1983
51. MUV, 27.7.1984
52. MUV, 24.10.1984
53. MUV, 29.10.1985
54. MUV, 31.12.1986
55. MUV, 10.3.1974
56. MUV, 24.4.1979
57. Klemenčič Tone, Mestna renta in cena stavbnega zemljišča, Inštitut za komunalno gospodarstvo, Ljubljana 1979
58. Mlakar Cveta, Spoznanja ekonomske misli in metode analize zemljiške in posebej mesne rente v: Mestna renta v zvezi s problemom financiranja opremljanja zemljišča s komunalnimi napravami in objekti, Inštitut za komunalno gospodarstvo pri FAGG, Ljubljana 1972
59. Protestna izjava, Maribor 25.8.1987
60. Anke ta
61. Bračič V., Razvoj upravne ureditve v Mariboru Kronika CNZ, letnik 31, 1983

drobne novice

PRIDELAVA ŽITARIC

Svetovna pridelava žitaric je bila leta 1987 1 789 milijonov ton. V primerjavi s prejšnjim letom je upadla. Prvič po več letih ni bil dosežen nov rekord. Razlogi za to so v podnebni pogoji, zlasti v državah v razvoju, pa tudi v zmanjšanju površin posejanih z žitaricami v razvitih državah, ki bi tako rade zmanjšale pridelavo. Prvič po več letih je bila svetovna pridelava žitaric pod porabo. Zaloge so se tako zmanjšale od 444 milijonov ton na 406 milijonov.

Najpomembnejši kupci na svetovnem trgu žitaric so Sovjetska zveza, Japonska in države v razvoju iz Latinske Amerike, Jugozahodne in Jugovzhodne Azije ter Severne Afrike. Sovjetska zveza je veliko žitaric uvozila, ker se je zmanjšala njena pridelava. V državah v razvoju pa je potreba po nakupu večjih količin žita povezana s hitro rastjo prebivalstva (npr. Indija). Veliko žita bi rade kupile najrevnejše države, vendar jim pomanjkanje deviz to preprečuje.

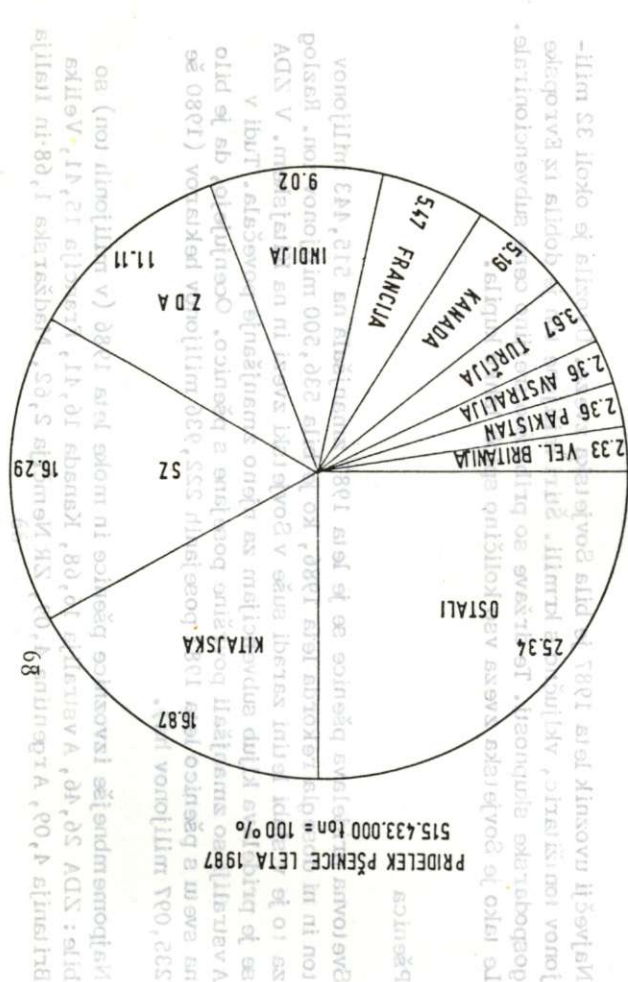
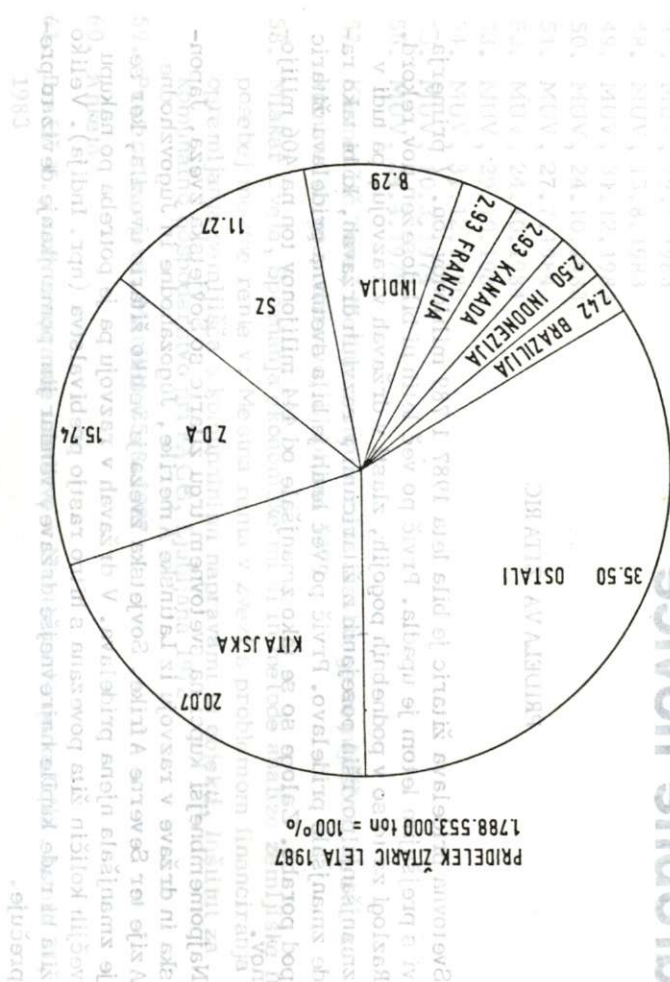
Glavne izvoznice žita so bile ZDA, države Evropske gospodarske skupnosti, Kanada, Avstralija in Argentina. Zaradi naraščajočega povpraševanja in zmanjšane pridelave so se cene na svetovnem trgu dvignile. Za države v razvoju je to pomenilo zmanjšanje uvoza za približno 20%.

Največji uvoznik leta 1987 je bila Sovjetska zveza. Uvozila je okoli 32 milijonov ton žitaric, vključno s krmili. Štiri milijone ton je dobila iz Evropske gospodarske skupnosti. Te države so približno tretjino cene subvencionirale. Le tako je Sovjetska zveza vso količino sploh lahko kupila.

Pšenica

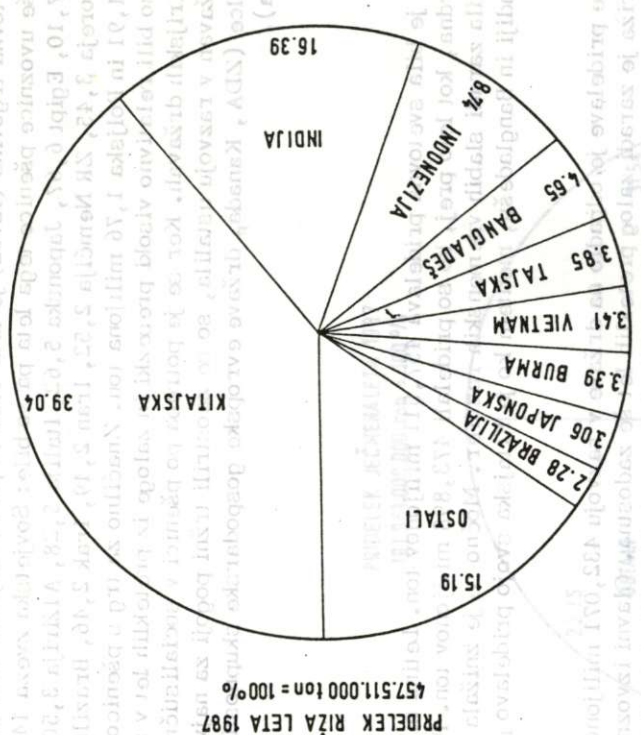
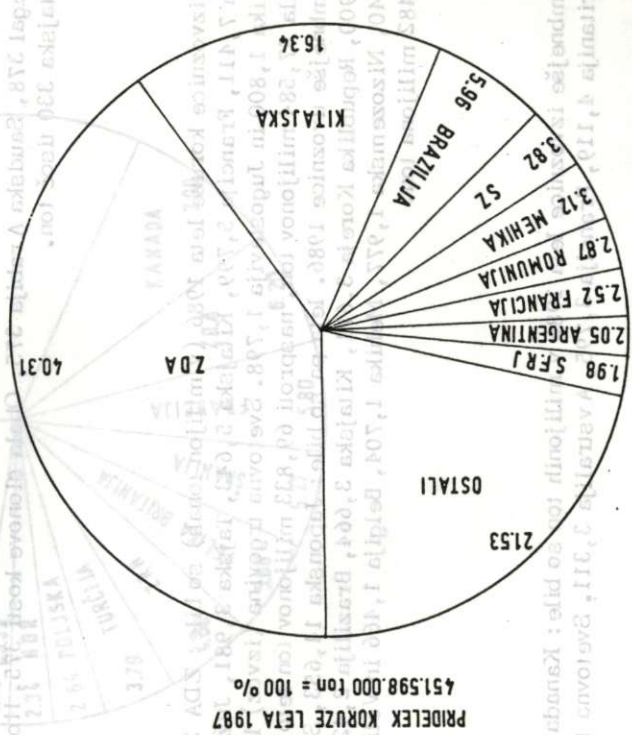
Svetovna pridelava pšenice se je leta 1987 zmanjšala na 515,443 milijonov ton in ni dosegla rekorda leta 1986, ko je bila 536,500 milijonov ton. Razlog za to je v slabi letini zaradi suše v Sovjetski zvezi in na Kitajskem. V ZDA se je pridelava kljub subvencijam za njeno zmanjšanje povečala. Tudi v Avstraliji so zmanjšali površine posejane s pšenico. Ocenjujejo, da je bilo na svetu s pšenico leta 1987 posejanih 222,936 milijonov hektarov (1980 še 235,097 milijonov ha).

Najpomembnejše izvoznice pšenice in moke leta 1986 (v milijonih ton) so bile: ZDA 26,46, Avstralija 16,68, Kanada 16,41, Francija 15,41, Velika Britanija 4,09, Argentina 4,09, ZR Nemčija 2,62, Madžarska 1,68 in Italija



Žitarice - svetovna pridelava 1987 (1986) v milijon tonah

Država	Žitarice (skupaj)	Pšenica	Riž	Koruzna
Kitajska	358,992 (350,096)	87,000 (90,299)	178,600 (174,786)	73,795 (67,072)
ZDA	281,500 (316,346)	57,289 (56,926)	5,870 (6,097)	182,025 (209,630)
Sovjetska zveza	201,509 (202,170)	84,000 (92,306)	2,800 (2,633)	15,000 (12,479)
Indija	148,200 (167,037)	46,500 (46,885)	75,000 (90,700)	7,200 (8,000)
Francija	52,458 (50,443)	28,200 (26,587)	-	11,400 (11,500)
Kanada	52,345 (56,904)	26,342 (31,377)	-	7,008 (5,912)
Indonezija	44,805 (45,324)	-	40,000 (39,388)	4,800 (5,931)
Brazilija	43,330 (37,309)	5,114 (5,638)	10,438 (10,405)	26,930 (20,541)
Turcija	29,523 (29,358)	18,932 (19,032)	-	2,600 (2,300)
Poljska	25,756 (24,974)	7,600 (7,502)	-	-
Mehika	24,996 (23,004)	4,099 (4,772)	0,595 (0,528)	14,099 (12,154)
ZR Nemčija	23,746 (25,589)	9,974 (10,406)	-	1,202 (1,302)
Romunija	23,334 (25,383)	7,500 (7,200)	0,160 (0,169)	13,000 (15,600)
Argentina	23,158 (26,850)	9,500 (8,900)	0,445 (0,378)	9,250 (12,400)
Bangladeš	22,422 (24,184)	1,090 (1,042)	21,300 (23,100)	-
Velika Britanija	21,660 (24,485)	12,000 (13,910)	-	-
Tajska	20,641 (23,422)	-	17,650 (18,890)	2,736 (4,309)
Španija	20,348 (16,280)	5,768 (4,292)	0,496 (0,494)	3,564 (3,405)
Avstralija	19,576 (24,023)	12,203 (16,190)	0,549 (0,688)	0,158 (0,278)
Pakistan	18,447 (20,903)	12,200 (13,923)	4,650 (5,254)	1,000 (1,110)
Italija	17,978 (18,470)	9,160 (9,070)	1,060 (1,085)	5,754 (6,247)
Burma	16,326 (15,952)	-	15,500 (15,219)	-
Vietnam	16,200 (16,850)	-	15,600 (16,197)	-
Japonska	15,330 (15,805)	0,963 (0,876)	14,000 (14,559)	-
Jugoslavija	15,177 (18,237)	5,288 (4,776)	-	8,952 (12,348)
Madžarska	13,959 (14,286)	5,000 (5,793)	-	6,800 (7,261)
Filipini	12,973 (13,506)	-	8,958 (9,350)	4,015 (4,155)
Iran	12,475 (11,999)	7,960 (7,577)	1,920 (1,827)	-
ČSSR	11,609 (10,792)	5,650 (5,319)	-	1,050 (0,987)
DLR Koreja	11,574 (11,155)	-	6,200 (6,000)	2,900 (2,750)
Nemška DR	11,501 (11,664)	4,140 (4,195)	-	-
Nigerija	11,160 (12,106)	-	1,500 (1,416)	1,400 (1,800)
Južna Afrika	10,951 (10,844)	2,400 (2,034)	-	7,800 (8,077)
Svetovna pridelava	1 788,553 (1 860,557)	515,433 (536,500)	457,511 (473,898)	451,598 (477,272)



Statistika - svetovna pridelava leta 1987 (t) v milijon ton

Država	Ječmen	Proso	Oves	Rž
Kitajska	3,000 (2,700)	12,392 (11,039)	0,500 (0,500)	-
ZDA	11,280 (13,292)	18,812 (23,919)	5,359 (5,608)	0,485 (0,496)
Sovjetska zveza	57,400 (53,889)	2,600 (2,480)	23,500 (21,929)	15,000 (15,296)
Indija	2,000 (1,952)	17,500 (19,500)	-	-
Francija	10,563 (10,063)	0,196 (0,194)	1,100 (1,096)	0,264 (0,226)
Kanada	14,382 (14,634)	-	2,995 (3,251)	0,493 (0,609)
Indonezija	-	-	-	-
Brazilija	-	0,470 (0,370)	0,177 (0,134)	0,005 (0,005)
Turčija	6,900 (7,000)	0,016 (0,015)	0,330 (0,300)	0,385 (0,350)
Poljska	4,800 (4,412)	-	2,550 (2,486)	7,150 (7,074)
Mehika	0,592 (0,533)	5,500 (4,905)	0,100 (0,100)	-
ZR Nemčija	8,514 (9,377)	-	2,024 (2,276)	1,591 (1,768)
Romunija	2,500 (2,200)	-	0,110 (0,150)	0,050 (0,052)
Argentina	0,150 (0,150)	3,150 (4,307)	0,500 (0,560)	0,100 (0,094)
Bangladeš	-	-	-	-
Velika Britanija	9,200 (10,010)	-	0,400 (0,505)	0,032 (0,032)
Tajska	-	0,243 (0,211)	-	-
Španija	9,600 (7,331)	0,084 (0,106)	0,503 (0,422)	0,320 (0,220)
Avstralija	3,320 (3,585)	1,218 (1,448)	1,814 (1,560)	0,023 (0,022)
Pakistan	0,130 (0,134)	4,880 (5,517)	-	-
Italija	1,550 (1,548)	0,080 (0,081)	0,335 (0,397)	0,019 (0,022)
Burma	-	0,200 (0,191)	-	-
Vietnam	-	0,050 (0,053)	-	-
Japonska	0,340 (0,344)	-	0,007 (0,006)	-
Jugoslavija	0,537 (0,704)	0,019 (0,021)	0,250 (0,260)	0,076 (0,074)
Madžarska	0,900 (0,857)	0,010 (0,010)	0,120 (0,126)	0,160 (0,172)
Filipini	-	-	-	-
ČSSR	3,700 (3,514)	-	0,500 (0,416)	0,700 (0,547)
DLR Koreja	0,625 (0,600)	0,756 (0,735)	0,200 (0,192)	0,093 (0,088)
Nemška DR	4,255 (4,293)	-	0,575 (0,666)	2,415 (2,406)
Nigerija	-	8,100 (8,780)	-	-
Južna Afrika	-	0,470 (0,453)	0,073 (0,073)	0,004 (0,004)
Svetovna pridelava	181,961 (182,388)	89,774 (98,729)	48,048 (47,453)	31,707 (31,893)

1,64. Svetovna trgovina (izvoz) je leta 1986 96,371 milijonov ton. Najpomembnejše uvoznice pšenice tega leta pa so bile: Sovjetska zveza 14,40, Kitajska 7,10, Egipt 6,67, Japonska 5,62, Italija 5,28, Alžirija 3,50, Republika Koreja 3,45, ZR Nemčija 2,52, Iran 2,49, Irak 2,46, Brazilija 2,26, Pakistan 1,91 in Poljska 1,76 milijona ton. Značilno za trg s pšenico leta 1987/88 so bili relativno visoki presežki in zaloge iz preteklih let v zahodnih industrijskih državah. Ker se je potreba po pšenici v socialističnih državah in državah v razvoju ustalila, so se zaostрили tržni pogoji za največje pridelovalce (ZDA, Kanada, države evropske gospodarske skupnosti, Avstralija).

Riž

Leta 1987 je bila svetovna pridelava 457,511 milijonov ton. Letina ni bila več rekordna, kot leto prej, ko so pridelali 473,898 milijonov ton. Pridelava je upadla zaradi slabih vremenskih razmer. Močno se je znižala predvsem v Indiji in Bangladešu, medtem ko je Kitajska svojo pridelavo ponovno dvignila.

Od celotne pridelave je odpadlo na države v razvoju 432,071 milijonov ton. Ponudba riža je zaradi zalog preteklih let še zadostna. Glavni izvozniki leta 1986 so bili: Tajska 4,131, ZDA 2,392, Pakistan 1,316, Kitajska 0,953, Italija 0,676 in Burma 0,500 milijonov ton. Svetovni izvoz je leta 1986 obsegal le 11,945 milijonov ton. Kar 97,5% pridelka riža so porabile pridelovalke same. Glavne uvoznice riža leta 1986 so bile: Irak 525, Vietnam 500, Iran 405, Senegal 378, Saudska Arabija 375, Obala slonove kosti 375, Hongkong 368 in Kitajska 330 tisoč ton.

Koruza

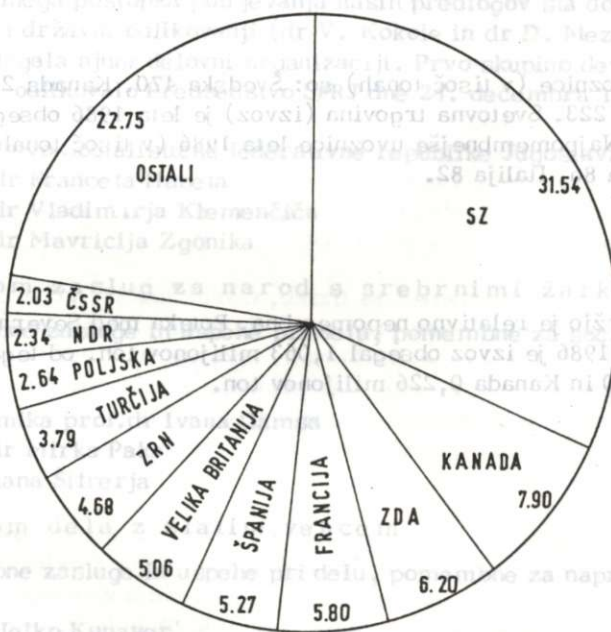
Največje izvoznice koruze leta 1986 (v milijon tonah) so bile: ZDA 27,096, Argentina 7,411, Francija 5,799, Kitajska 5,643, Tajska 3,981, Južnoafriška republika 1,800 in Jugoslavija 1,798. Svetovna trgovina (izvoz) leta 1986 je obsegala 57,584 milijonov ton, nasproti 69,833 milijonov ton leto prej. Najpomembnejše uvoznice 1986. leta pa so bile: Japonska 14,653, Sovjetska zveza 6,900, Republika Koreja 3,671, Kitajska 3,664, Brazilija 2,424, Egipt 2,140, Nizozemska 1,977, Mehika 1,704, Belgija 1,466 in Velika Britanija 1,482 milijona ton.

Ječmen

Najpomembnejše izvoznice leta 1986 v milijonih ton so bile: Kanada 5,986, Velika Britanija 4,119, Francija 3,795, Avstralija 3,311, Svetovna trgovina

PRIDELEK JEČMENA LETA 1987

181.961.000.000 ton = 100 %



ječmena je leta 1986 obsegala 25,270 milijonov ton. Najpomembnejše uvoznice ječmena leta 1986 so bile: Saudska Arabija 3,706, Sovjetska zveza 3,500, Japonska 1,363, Nemška demokratična republika 1,300, Zvezna republika Nemčija 0,918 in Belgija 0,876 milijonov ton.

Proso

Proso gojijo predvsem v državah v razvoju (1987 74% svetovne pridelave). Tam je tudi pogosto glavna hrana, zato ga pretežno porabijo doma. Svetovna trgovina z njim je majhna. Največji izvoznici sta ZDA in Argentina. Poleg omenjenih držav so najpomembnejše pridelovalke leta 1987 (v milijonih ton) še Sudan 2,200, Burkina Faso 1,480, Niger 1,380, Etiopija 1,180, Mali 1,130, Venezuela 0,850, Uganda 0,820 in Kolumbija 0,700.

Oves

Najpomembnejše izvoznice (v tisoč tonah) so: Švedska 470, Kanada 252, Francija 247, Finska 223. Svetovna trgovina (izvoz) je leta 1986 obsegala 1,594 milijona ton. Najpomembnejše uvoznice leta 1986 (v tisoč tonah) so bile: ZDA 437, Švica 86, Italija 82.

Rž

Svetovna trgovina z ržjo je relativno nepomembna. Poteka med Severno Ameriko in Evropo. Leta 1986 je izvoz obsegal 1,063 milijonov ton, od tega sta izvozili Poljska 0,300 in Kanada 0,226 milijonov ton.

Koruz

Največje izvoznice koruze leta 1986 so bile: ZDA 17,584 milijonov ton, Argentina 7,311, Francija 5,789, Nemška demokratična republika 1,800 in Japonska 1,798. Svetovna trgovina (izvoz) leta 1986 je obsegala 57,584 milijonov ton. Najpomembnejše uvoznice 1986. leta so bile: Poljska 14,053, Sovjetska zveza 6,900, Republika Koreja 3,671, Kitajska 1,441, Brazilija 2,421, Egipci 2,140, Nizozemska 1,177, Mehika 1,091, Italija 400 in Velika Britanija 1,182 milijonov ton.

Zbral:

Slavko Brinovec

Ječmen

Najpomembnejše izvoznice leta 1986 v milijonih ton so bile: Kanada 2,240, Velika Britanija 4,119, Francija 1,795, Nemška republika 1,311, Svetovna trgovina

društvene in druge vesti

DRŽAVNA ODLIKOVANJA SLOVENSKIM GEOGRAFOM

Večletno delo sedemčlanske komisije za priznanja in nagrade (mag. S. Brinovec, dr P. Habič, dr M. Klemenčič, dr J. Kunaver, M. Natek, L. Olas in dr M. Pak), ki dela v okviru Izvršilnega odbora Zveze geografskih društev Slovenije, je vendarle obrodilo sad. Prvič v zgodovini naše društvene dejavnosti je bila s strani društva predlagana večja skupina slovenskih geografov za državna priznanja - odlikovanja. Na osnovi postavljenih in soglasno sprejetih kriterijev, ki temeljijo predvsem na dolgoletnem in uspešnem delu v društvu ter v afirmaciji naše stroke v javnosti, je bila izbrana skupina 19 kandidatov za državna odlikovanja. Med zbiranjem in pripravi ustreznih dokumentacije za utemeljitev naših predlogov ter v času samega postopka potrjevanja naših predlogov sta dobila dva naša predlaganca državni odlikovanji (dr V. Kokole in dr D. Meze), in sicer sta ju predlagala njuni delovni organizaciji. Prvo skupino devetih naših kandidatov je odlikovalo Predsedstvo SFRJ dne 24. decembra 1987.

Predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije je odlikovalo:

- prof. dr Franceta Habeta
- prof. dr Vladimirja Klemenčiča
- prof. dr Mavricija Zgonika

z Redom zaslug za narod s srebrnimi žarki

za posebne zasluge in uspehe pri delu, pomembne za socialistično graditev države;

- akademika prof. dr Ivana Gamsa
- prof. dr Mirka Paka
- dr Milana Šifrerja

z Redom dela z zlatim vencem

za posebne zasluge in uspehe pri delu, pomembne za napredek države;

- prof. Jelko Kunaver
- prof. Maro Radinjo
- prof. Ladislavo Rakovec

z Redom zaslug za narod s srebrno zvezdo

za zasluge in uspehe pri delu, pomembne za napredek države.

Svečana podelitev državnih odlikovanj našim geografom je bila 26. februarja 1988, in sicer v okviru programa Ilešičevih dni. Državna odlikovanja jim je izročil podpredsednik Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije tov. Boris Frlec na posebni slovesnosti, ki je bila v veliki dvorani Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije. Slovesnosti je prisostvovalo blizu 60 povablencev.

Na tem mestu objavljamo:

- a) Nagovor podpredsednika Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije dr. Borisa Frleca;
- b) Zahvalne besede odlikovanca prof. dr. Franceta Habeta;
- c) Izvlečke iz utemeljitev, ki so bili prebrani na slovesni izročitvi državnih odlikovanj (Naši odlikovanci).

Dr. Boris Frlec **Podelitev odlikovanj slovenskim geografom**

V življenju sem imel nekajkrat srečo in privilegij, da sem se lahko dolgo pogovarjal s tistimi redkimi ljudmi, ki so gledali in opazovali Zemljo, planet, na katerem živimo, od daleč, iz vesolja, s površja njenega satelita Lune, iz pustega, mrtvega, človeku sovražnega okolja. Ta pogled so vedno znova opisovali kot enkratno vznemirljiv, tak, ki človeka potisne v naravnost religiozno razpoloženje. Zemlja je moder, topel, prijazno vabeč planet sredi mrzlega, neskončnega prostora. Počutil sem se prav enako kot tisti, ki so v naši davni preteklosti ob ognju v podzemeljski votlini poslušali pogumnega lovca, ki se je malo iz potrebe, še bolj pa iz radovednosti podal čez bližnje hribe v neznano in pripovedoval o pokrajinah, rekah in gozdovih, ki jih drugi niso mogli ne videti ne doživeti. Pripovedovanje jim je burilo domišljijo in razvilo željo, da bi sami potovali v tuje kraje.

Kako prav je imel Nobelov nagrajenec za fiziko, Carlo Rubbia, ki je med svojim nedavnim obiskom v Ljubljani predlagal, da bi se morala oznaka človeške vrste *Homo sapiens* – razumni človek, spremeniti v boljšo, v *Homo curiosus* – radovedni človek, da bi tako lažje pojasnili človekovo naravo in vzgibe, ki ga stalno silijo v širitev njegovega znanja. Če kje, potem to gotovo velja za geografijo, vedo, ki popisuje zemljo, njene značilnosti, dobri- ne in pripoveduje, kje je kaj.

Od časov, ko so se spoznanja o tem prenašala z ustnim izročilom lovcev, popotnikov, trgovcev, raziskovalcev, ki so odhajali neznano z najrazličnejšimi motivi, od prvih okornih poskusov, da se ta spoznanja zapišejo kot zemljevid bolj na osnovi domišljije kot realno izmerjenih količin, smo se dodobra odmaknili. Živimo v času, ki ga usmerjajo in vodijo lahko dosegljive informacije. Na zemljevidih ni več belih lis, človek je prodril in spoznal dna morij, opazuje in raziskuje zemeljsko površino in njeno notranjost, ozračje in področja za njim. Radovedni človek vse več ve, pa vendar radovednosti in žeji po novih spoznanjih ni videti meja. Zato geografija ne izgublja ne na svojem čaru, še manj pa na svoji pomembnosti.

Kljub naši maloštevilčnosti smo kot narod imeli in imamo vrsto odličnih geografov, od posameznikov do prvih organiziranih oblik delovanja, ki se- žejo v leto 1922. Klasična osnova slehernega slovenskega geografa in hkrati

zakladnica geografske misli je strokovno delo dr. Antona Melika. Ob njem je zrastle v samostojno geografsko osebnost tudi dr. Svetozar Ilešič, ki je s svojo znanstveno orientacijo uravnotežil razvoj slovenske geografije.

Ilešičevi dnevi, vsakoletno februarsko strokovno posvetovanje slovenskih geografov, so tokrat priložnost, da devetim vidnejšim geografom v imenu širše družbe izročim državna odlikovanja, s katerimi jim Predsedstvo SFRJ izreka vse priznanje za njihovo dolgotrajno strokovno delo.

Spoštovani odlikovanci, dragi gostje,

naj vam na koncu izrazim še svoje iskreno osebno zadovoljstvo in veselje, da sem danes mogel vročiti odlikovanja slovenskim geografom, ki so s svojim dolgotrajnim strokovnim delom vidneje prispevali k razvoju slovenske geografske znanosti, publicistike in šolske geografije. Hkrati pa se odlikujejo z dolgotrajnim in vsestranskim delom v družbenopolitičnih organizacijah in strokovnih institucijah tako doma kot v tujini, za kar so prejeli že vrsto priznanj. Ob tem naj poudarim pomen njihove dolgotrajne dejavnosti in aktivnosti v Zvezi geografskih društev Slovenije, ki je naslednica Geografskega društva Slovenije. Z vso odgovornostjo, vestnostjo in delovno vnemo so prevzemali številne odgovorne naloge in funkcije ter se vključevali v delovna telesa ter delovali pri organiziranju in vsebinskem snovanju zborovanj geografov ter geografskih glasil. Z vsestransko angažiranostjo so prispevali, da ima njihovo društvo za seboj eno najdaljših obdobj svojega obstoja, dosežki slovenske geografske znanosti pa so dosegli zavidljivo raven tudi v mednarodnem merilu.

Kot eden tistih, ki z veseljem poučuje ure in ure po zemljevidih, ki ob člankih, filmih in TV oddajah na krilih domišljije raziskujejo, spoznavajo in odkrivajo novi, neznani svet onkraj obzorja, želim slovenski geografiji in vsem vam še obilo uspehov in seveda osebnega zadovoljstva.

Zahvalna beseda prof. dr. Franceta Habeta ob svečani podelitvi odlikovanj slovenskim geografom:

Spoštovani tovariš podpredsednik, spoštovani gostje in kolegi!

Dovolite, da kot najstarejši med današnjimi odlikovanci spregovorim nekaj besed in se zahvalim v imenu nas vseh za podeljena visoka državna odlikovanja. Ob tem bi rad posebej poudaril, da pomenijo ta odlikovanja predvsem priznanja naši slovenski geografiji, ki so jo vodili mnogi odlični geografi pred nami, tako predvsem prof. dr. Anton Melik in prof. dr. Svetozar Ilešič, kateremu v spomin in počastitev sta posvečena letošnja 26. in 27. februar kot Ilešičeva dneva.

Že takoj po prvi svetovni vojni so se slovenski geografi zavedali svojega

poslanstva in se združili v svojo strokovno organizacijo - Geografsko društvo Slovenije in dobili mesto na novo ustanovljeni slovenski univerzi v Ljubljani. Preučevanje slovenskega prostora s področja geografije ima že dolgo tradicijo, ki sega daleč nazaj v začetke 19. stoletja. Žal pa je bilo to naše preučevanje okrnjeno, saj je rapalska pogodba prepustila Italiji čudoviti kraški svet vse od Planine do morja. Slovenska zemlja je bila usodno razdeljena med štiri države tako, da se je geografsko preučevanje ustavilo na mejah, zarezanih v naše slovensko narodno telo. Šele priključitev Slovenskega Primorja k Jugoslaviji je dala novega zagona slovenskim geografom, ki so se v svoji raziskovalni vnemi temeljito lotili problemov fizične geografije, gospodarskih in narodnostnih vprašanj ter pisanja novih geografskih šolskih učbenikov in drugih pripomočkov. Plod tega dela so številni letniki Geografskega vestnika in Krasoslovnega zbornika, glasila Inštituta za raziskovanje krasa, pa Geografskega zbornika Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, pa Krajevni leksikon Slovenije, Atlas Slovenije in še marsikaj drugega.

Geografi na univerzah v Ljubljani in Mariboru pa so s svojim delom dobili številna priznanja tudi v tujini in povezuje s tujimi znanstveniki - geografi je prinesla slovenski geografski misli doma in v svetu velik ugled.

Slovenski geografi se zavedamo svojih dolžnosti do slovenske in jugoslovanske družbe in lahko na tem mestu zagotavljamo, da je vse naše šolsko in znanstvenoraziskovalno delo na področju geografije namenjeno napredku in dobrobiti naše socialistične domovine.

Naši odlikovanci

Prof. dr. France Habe, sodobnik prve slovenske generacije univerzitetno izobraženih geografov, se s svojim plodnim znanstvenim, strokovnim, javnim in družbenopolitičnim delovanjem uvršča med vidnejše geografe pri nas. Njegovi prvi strokovni in znanstveni članki izvirajo že iz predvojnega obdobja, strokovno aktivnost pa je najbolj razvil po prihodu na Inštitut za raziskovanje krasa SAZU v Postojni. Posebno pozornost je posvetil preučevanju krasa, predvsem obrobju Pivške kotline - predelu Slovenije, kjer se je v veličastni igri narave skozi tisočletja ustvarila čudovita skladnost kamnitih oblik in barv. Devetinsedemdesetletni dr. Habe še vedno aktivno deluje na področju speleologije in je zagovornik zaščite kraških jam in kraškega okolja. S svojo aktivnostjo in strokovnim delom je prispeval, da se je sistem Škocjanskih jam uvrstil v seznam UNESCO-vih svetovnih naravnih znamenitosti - dediščine, ki jo varuje vse človeštvo. Viden je njegov prispevek tudi na področju turizma, saj s pisno in govorjeno besedo seznanja domačo in tujo strokovno javnost z lepotami in turističnimi značilnostmi naše domovine.

Prof. dr. Vladimir Klemenčič je mednarodno priznan strokovnjak za področje socialne geografije in še posebej za probleme geografske funkcije države

meje, obmejnih narodnostno mešanih območij ter sodobnih problemov mednarodnega selitvenega gibanja Slovencev v Jugoslaviji, zamejstvu, zdomstvu in izseljeništvu. V zadnjih desetletjih je skupaj z raziskovalci slovenskih raziskovalnih in univerzitetnih institucij organiziral jugoslovanska in mednarodna strokovna srečanja. K popularizaciji slovenske geografije je prispeval s predavanji na uglednih evropskih univerzah in mednarodnih znanstvenih srečanjih ter z objavljanjem znanstvenih razprav v evropskem geografskem in negeografskem revialnem tisku. Posebno se je uveljavil pri vzgoji znanstvenoraziskovalnega naraščaja geografov kot mentor pri pripravi magisterijev in doktoratov iz Slovenije, drugih delov Jugoslavije in tujih univerz. Za svoja prizadevanja na znanstvenoraziskovalnem in pedagoškem delu doma in po svetu je prejel številna priznanja v Jugoslaviji in v tujini.

Prof.dr Mavricij Zgonik že od prvih povojnih let deluje na področju geografije, zgodovine, spoznavanja družbe in didaktike-metodike omenjenih predmetov kot pisec, učitelj, mentor in organizator. Uvrščamo ga med vodilne didaktike v Sloveniji in Jugoslaviji. Kot odličen in razgledan poznavalec stroke je sodeloval pri pripravah in izdajah učnovzgojnih programov in je avtor številnih osnovnošolskih geografskih in zgodovinskih učbenikov ter učnih pripomočkov ter izvrsten pisec razprav s področja metodike in didaktike geografije in zgodovine. S strokovno razgledanostjo in z najraznovrstnejšimi samostojnimi znanstvenoraziskovalnimi izsledki je nemalo prispeval k razvoju sodobne didaktike in metodike pouka geografije in zgodovine, k vzgoji pedagoškega kadra in k razvoju slovenske geografije nasploh. Vrsto let je bil neutrujen mentor številnim generacijam študentov geografije, zgodovine in domoznanstva. Še vedno z vso zagnanostjo dela na raziskovalnem področju, zlasti še na področju didaktike, geografije, pa v mariborskem geografskem in zgodovinskem društvu. Ne smemo prezreti mnogoterih Zgonikovih zaslug na področju vsestranskega razvoja kulture v Mariboru.

A akademik prof.dr Ivan Gams, vodilni geomorfolog v Jugoslaviji in začetnik detaljnega geomorfološkega kartiranja v Sloveniji, se uvršča med najvidnejše slovenske geografe, zlasti še na področju kraške geomorfologije, klimatogeografije, pokrajinske ekologije, teoretske geografije, geografije Slovenije in speleologije. Pri raziskovanju naravnih nesreč v Sloveniji je opravil pionirsko delo. Kot krasoslovec je posebno pozornost posvetil preučevanju kraške denudacije. V mednarodnem merilu je cenjen kot raziskovalec krasi in kot organizator, saj je kot predsednik dveh mednarodnih teles usmerjal raziskovalno dejavnost.

Prof.dr Mirko Pak je priznan strokovnjak in začetnik ter utemeljitelj socialno-geografskih preučevanj naših mestnih naselij in nekaterih sorodnih vej ekonomske geografije. Z znanjem in razgledanostjo oplaja svoje pedagoško delo, je aktiven društveni delavec, organizator vrste slovenskih in jugoslovanskih

geografskih akcij, urednik in vsestranski družbenopolitični delavec, ki veliko naporov in znanja vplaga v poživitev medrepubliškega in mednarodnega sodelovanja na raziskovalnem področju. Spodbudil je priprave pri medrepubliškem projektu izdelave Atlasa SFR Jugoslavije ter vodil in usmerjal delo pri izdelavi Nacionalnega atlasa Slovenije. Izredno pomembno delo je opravil z urednikovanjem vrste geografskih glasil in tematskih zbornikov. Pri Enciklopediji Jugoslavije in Slovenije je urednik za geografijo ter dolgoletni član strokovnih teles Raziskovalne skupnosti Slovenije. Pri svojem delu se odlikuje s strokovnostjo, vestnostjo, odgovornostjo in gospodarno porabo družbenih sredstev.

Dr Milan Šifrer, znanstveni svetnik SAZU, upravnik Geografskega inštituta Anton Melik pri Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU, je svoj znanstveni opus posvetil preučevanju nastanka in razvoja našega reliefa in njegovih funkcij pri oblikovanju geografskega okolja. Na področje, ki je bilo pri nas domala neznano, je s številnimi temeljnimi študijami doprinesel nove poglede na razvoj reliefa Alp, panonskega obrobja in Slovenskega Primorja. Po njegovi zaslugi je slovenska geomorfološka misel s svojimi izvirnimi izsledki prodrla tudi v širši evropski prostor in pritegnila pozornost številnih uglednih strokovnjakov v tujini. Vzporedno se je na strokovnem področju posvetil tudi geografskim vidikom preučevanja naravnih nesreč in na tem področju je prišlo do plodnega sodelovanja geografske stroke s Štabom za civilno zaščito.

Prof. Jelka Kunaver je dolgo vrsto let opravljala dela in naloge tajnika Geografskega društva Slovenije in bila tudi član njegovega nadzornega odbora. Njene organizacijske sposobnosti in delovna vnema so prišle do polne veljave v času, ko je bila članica pripravljalnih odborov in soorganizatorica najraznovrstnejših strokovnih zborovanj in kongresov slovenskih in jugoslovanskih geografov z mednarodno udeležbo. Vrsto let je bila aktivna sodelavka in članica uredniškega odbora Pionirskega lista in Pionirja, organizatorica hospitacij in delovne prakse študentov, vodja in pobudnik krožkov interesnih dejavnosti na osnovni šoli Franceta Bevka, kjer je tudi pomočnica ravnateljice šole. V zadnjih desetih letih razdaja svoje izredne organizacijske sposobnosti in delovno vnašo v številnih družbenopolitičnih organizacijah na območju občine Ljubljana-Bežigrad.

Prof. Mara Radinja, dvajsetletna glavna in odgovorna urednica Geografskega obzornika - časopisa za geografsko vzgojo in izobraževanje, dolgoletna članica odbora za geografsko vzgojo in izobraževanje, vzorna in strokovno uspešna mentorica za različne dejavnosti, zlasti še v okviru gibanja "Znanost mladini", je z vsem svojim delovnim poletom in nesebično predanostjo stroki nemalo prispevala k uveljavitvi sodobnih, vsebinsko poglobljenih pogledov na geografijo v splošnem izobraževalnem procesu in drugje. V času njenega

urednikovanja je postal Geografski obzornik vsebinsko izredno bogata in razgibana revija, ki je postala nepogrešljivi pripomoček in vodnik številnim geografom v šolah in nepedagoških poklicih. Njena je zasluga, da se je Geografski obzornik stalno bogatil z novimi pogledi in dosežki geografskih raziskav z različnih področij. Kot profesorica geografije na Srednji naravoslovni šoli v Ljubljani zavzeto spremlja in usmerja delo učencev. S poslušom za vzgojno problematiko vzgaja dijake v delovne in poštene mlade ljudi, ki so pripravljeni in sposobni prevzemati odgovorne zadolžitve in obveznosti na različnih področjih.

Prof. Ladislava Rakovec je ena izmed redkih šolnikov na Slovenskem, ki se je z veliko vnemo in zagnanostjo lotila vsestranske prosvetlitve manjšega kraja, odmaknjenega od republiškega središča. Kot geografinja se je uspešno preizkusila in uveljavila tudi na znanstvenoraziskovalnem področju. Zavzeto, nesebično in z velikim smislom za organiziranje in povezovanje geografov je vodila kranjski aktiv Geografskega društva Slovenije vrsto let po zadnji svetovni vojni. Vedno in povsod se je zavzemala za strokovno izpopolnjevanje učiteljev, za utrjevanje in dvigovanje stanovske zavesti ter za posredovanje strokovnih izsledkov v poljudnih oblikah širši javnosti. Kot upokojenka še vedno pomaga pri turističnih agencijah. Pri tem delu je razvila izredno visoko kulturo turističnega vodenja ekskurzij, ki temelji na izkušnjah dolgele in uspešne pedagoške službe kakor tudi na njeni široki strokovni in kulturni razgledanosti.

ILEŠIČEVI DNEVI 1988

Ilešičevi dnevi, ki smo jih ob obletnici smrti našega vzornika profesorja Svetozarja Ilešiča lansko leto priredili že drugič (26. in 27. februarja 1988), so ob tej priložnosti verjetno dobili trajnejšo organizacijsko in vsebinsko obliko. Njihovo osnovno poslanstvo naj bi bilo permanentno izobraževanje učiteljev geografije v osnovnih in srednjih šolah.

Februarski Ilešičevi dnevi so zaradi poznega zimskega časa primerni za poglobljanje teoretičnega geografskega in didaktičnega znanja. Toplejši del leta pa naj ostane bodisi za terensko delo ali za krajše seminarje. Tako je mogoč pogostejši stik med udeleženci in predavatelji permanentnega izobraževanja.

Izbrani termin za Ilešičeve dneve je primeren tudi zato, ker ne sovпада z nobenimi drugimi podobnimi prireditvami v tem času in ker je na začetku poletnega semestra, ko na šolah še ni tako močno čutilu priuska konferenc in drugih dejavnosti. Poleg tega učitelji lahko pridobljeno znanje porabijo takoj po končanem seminarju.

Drugi Ilešičevi dnevi so bili posvečeni nekaterim zaokroženim tematikam. V prvem sklopu so 26. februarja 1988 dopoldne in popoldne predavali akademik Ivan Gams o Geografiji, pokrajinski ekologiji in ekologiji, Dušan Plut o Energetiki in varstvu okolja v Sloveniji, Tatjana Ferjan o Geografiji, ekologiji in pouku, Maja Umek o Problemskem pouku – primer učne enote jedrska energija, Slavko Brinovec o Metodični obravnavi učne enote energetski viri Jugoslavije in Jurij Kunaver o Varstvu okolja v učnih načrtih geografije doma in na tujem. Temu je sledilo predavanje Franca Lovrenčaka o Novostih iz politične in demogeografske podobe Afrike.

Zvečer je po podelitvi odlikovanj Ivanu Gamsu, Jelki Kunaver, Mirku Paku, Mari Radinjevi, Slavi Rakovec in Mavriciju Zgoniku sledil družabni večer, ki ga je prijetno popestrilo predavanje študentov geografije o potovanju po ZDA.

V soboto, 27. februarja 1988 je najprej Mirko Pak poslušalce izčrpno seznanil z nekaterimi ekonomsko-geografskimi problemi Jugoslavije, sledil pa mu je Stanko Buser, ki je v sproščenem predavanju Novosti iz geologije Slovenije in Jugoslavije spregovoril tudi o Odprtih vprašanjih geoloških vsebin pri pouku geografije v osnovni in srednji šoli.

Vsi udeleženci so dobili razmnožene referate vnaprej, žal pa je zato izostala

objava v Geografskem obzorniku. Oboje pač ni mogoče, zato bi morali v bodoče doseči, da je ustrezna številka Obzornika objavljena tik pred naslednjimi Ilešičevimi dnevi.

Ilešičevi dnevi so se zaključili s skupščino Zveze geografskih društev Slovenije.

Rezultati te naše prireditve, ki jo moramo obdržati kot stalno, so spodbudni. Prepričani smo, da bomo predvsem na ta način lahko na najboljši možni način uredili vprašanja permanentnega izobraževanja učiteljev geografije. Razumljivo je, da se samo s to obliko izobraževanja v teku enega leta ne smemo zadovoljiti. Spremljale naj bi jo tudi druge prireditve, predvsem tematsko ožje zastavljeni seminarji in zborovanja ob drugih priložnostih in drugih letnih časih, podobno kot doslej. Ilešičevi dnevi naj bi postali tista prireditve, ki bi se je udeležili po možnosti prav vsi učitelji geografije. Na tem moramo vztrajati, sicer bo uspeh take oblike izobraževanja spet samo delen. Permanentno izobraževanje je tudi v svetu in v vseh strokah postala nujnost, brez katere tudi učitelj geografije, ki ima zahtevno nalogo posredovanja znanja iz nenehno spreminjajočega se sveta, ne more biti. Mnogi učitelji si ne želijo samo pridobivanja novega in osvežitve starega znanja, ampak tudi medsebojne izmenjave izkušenj, krepitev medsebojnega sodelovanja, solidarnosti in ne nazadnje tudi utrjevanja prijateljstva.

Glede vsebine in oblike bodočih Ilešičevih dni bosta razvoj stroke in šolstva zagotovo pokazala pravo smer. Ne vidim razloga, da ne bi tu in tam vpletili v program tudi zahtevnejše teme v obliki krajših simpozijev. V tej zvezi namreč ni mogoče soglašati s posamezniki, ki menijo, da učitelji potrebujejo izključno samo tiste snovi, ki je neposredno uporabna v šoli. Taká opozorila smo slišali zadnji čas tudi v zvezi z načrtovanjem zborovanj slovenskih geografov. Zagovorniki takih stališč pozabljajo, da poenostavljene vsebine lahko tudi poneumljajo uporabnike in da posebno uspešnih bližnjic do znanja ni. Zaenkrat predvsem manjkajo poročila o raziskovalnem delu na področju didaktike geografije, verjetno tudi zato, ker je tega zelo malo. Lahko bi vključili tudi več poročil iz neposredne pedagoške prakse. Vendar se ob tem postavlja vprašanje, kaj od tega prihraniti za zborovanja, ki jih imamo vsaka tri leta. Zagotovo pa drži eno, Ilešičevi dnevi bodo privlačni in koristni toliko časa, dokler bodo organizatorji sposobni zagotoviti zanimive teme in pester program. Doseči to pa je mogoče predvsem z zavzetostjo in sprotnim razgledovanjem po geografskih novostih doma in na tujem.

Odziv udeležencev je bil proti pričakovanjem izreden. Prvi dan dopoldne smo našli v predavalnici 18 na Filozofski fakulteti, ki ima 150 sedežev, kar 210 prisotnih. Zato bodo organizatorji morali najti za naslednjo prireditev bolj ustrezen prostor. Tudi zato se kotizaciji ne bo mogoče izogniti. Žal Filozofska fakulteta za take priložnosti še lep čas ne bo mogla ponuditi vsajeno večjo predavalnico.

Kljub tem zagatam so Ilešičeve dneve kot celoto udeleženci v anketi skoraj enoglasno pozitivno ocenili. Strnjeno povzemamo nekaj pomembnejših mnenj udeležencev, ki smo jih prosili, naj odgovorijo na dve vprašanji: 1. kaj menite o programu in poteku Ilešičevih dni, 2. vaši predlogi za vsebino naslednjih Ilešičevih dni oziroma permanentnega izobraževanja.

Odgovori na 1. vprašanje:

- še naprej si želijo tako obliko dela, da so vsi udeleženci skupaj, ne v skupinah,
- ugajala je polemična oblika dela,
- čeprav vsega pridobljenega znanja ni mogoče neposredno uporabiti v razredu, pa je vse novo dobrodošlo,
- osvežili smo si geografska znanja,
- osvežili smo si geološka znanja, predavanje iz geologije je bilo zanimivo in kvalitetno,
- s področja didaktike geografije so bile prikazane sodobne oblike.

Odgovori na vprašanje št. 2:

- na naslednjih Ilešičevih dnevih prikazati več raziskovalnih rezultatov s področja didaktike geografije z utemeljitvijo prednosti uporabe novih didaktičnih metod (izkušnje z računalniki, izkušnje z dodatnim poukom, izkušnje s sekvencami),
- predlogi za organizacijo strokovnih predavanj iz področja ekologije, energetike, ekonomske geografije, geografije turizma, geografije Jugoslavije in sveta po organizacijskih enotah Zavoda za šolstvo,
- nova tematika: nerazvita območja Slovenije, Albanci v Jugoslaviji, onesnaževanje zraka in vod v Sloveniji, geografija prebivalstva SFRJ, kmetijstvo v socialističnih državah, nove raziskovalne metode v geografiji, predavanja iz pomožnih ved geografije (pedologija, ekonomija, meteorologija, geologija), povabiti na Ilešičeve dneve priznanega geografa iz zamejstva ali iz drugih republik,
- didaktična tematika za bodoče Ilešičeve dneve: kako prenesti strokovno znanje, zlasti novo, v razred, pri vsaki temi poudariti tisto, kar bi učenci lahko ali morali vedeti, znati,
- potrebne so strokovne ekskurzije na izbrana območja Slovenije pod vodstvom izbranih slovenskih geografov,
- razmisliti je treba o predstavitvi posameznih regij Slovenije na filmu ali videokasetah za popestritev predstavitve Slovenije učencem,
- tako kot Afrika (ugajalo je predavanje dr. Lovrenčaka), bi morali biti prikazani tudi ostali kontinenti, zlasti Latinska Amerika, Azija in Avstralija,
- zemljevide in diagrame s prosojnic je treba priložiti tekstu gradiva,
- za organizacijo ekskurzij po Sloveniji potrebujemo izčrpna navodila, ki naj bodo objavljena v Geografskem obzorniku ali kako drugače,
- Geografski obzornik: manj teoretičnih in ohlapnih člankov, več konkretnih informacij, ankete, knjige, izbor vprašanj za raziskovanje onesnaženosti

obale.

Na predavanju dr Buserja so bili izrečeni naslednji predlogi za dopolnilno izobraževanje iz geologije:

- učiteljem, ki imajo z geološkimi vsebinami največ opravka, je treba nuditi še dodatna znanja,
- informacije o geoloških kartah in geološki literaturi naj prinaša tudi Geografski obzornik,
- koristne bi bile regionalne geološke ekskurzije za učitelje geografije, na primer v organizaciji regionalnih zavočlov za šolstvo,
- priročniki za učitelje geografije bi morali vsebovati razlago preprostih laboratorijskih in terenskih geoloških metod,
- metode določanja kamnin naj bodo praktično prikazane, vsaj za ožjo skupino učiteljev, ki imajo s tem neposredno opravka v šoli.

Na zaključku tega poročila povejmo še, da se je teh Ilešičevih dni udeležila, kljub pozitivnemu izidu celotne akcije, le ena tretjina vseh učiteljev geografije oziroma zemljepisa v naših srednjih in osnovnih šolah. Čemu naj pripišemo znano dejstvo, da se približno isto število, katerega jedro sestavljajo pogosto eni in isti učitelji, udeležuje tudi zborovanj geografov. Kje so vzroki za odsotnost ostalih? So zanje krivi učitelji sami, ali vodstva šol ali pa tudi geografske organizacije še niso našle poti do njih? Ni dvoma, da je največja teža odgovornosti za njihovo odsotnost na vodstvih šol, kajti imamo konkretne podatke o skrivanju obvestil o strokovnih zborovanjih, katerega ozadje je lahko kratkovidnost in neznanje vodstev šol ali pa njihove finančne težave.

Zato bi morali organizatorji Ilešičevih dni, to pa so bili doslej Zveza geografskih društev Slovenije oziroma njena komisija za geografsko vzgojo in izobraževanje, oddelek za geografijo Filozofske fakultete oziroma njegova katedra za didaktiko geografije ter Geografsko društvo Ljubljana, razmisliti, kako bi pritegnili še večji krog geografov iz šol in tudi izven njih, ne da bi s tem škodili kvaliteti Ilešičevih dni. Menim, da bi storili prav, če bi se geografi tudi ne zapirali preveč samo v lasten krog in v lastne probleme, temveč bi morali dopustiti tudi nastope strokovnjakov sorodnih ved.

Predsednik ZGDS

dr Juri Kunaver

ocene in poročila

SEZNAM DIPLOMANTOV DRUGE STOPNJE GEOGRAFIJE, MAGISTROV IN DOKTORJEV ZNANOSTI NA ODDELKU ZA GEOGRAFIJO FILOZOFSKE FA KULTETE V LJUBLJANI LETA 1987

Diplomanti druge stopnje geografije:

1. Gojčič Stojan: Geografija zahodnega dela Dravskega polja
2. Mršol Nataša: Agrarnogeografska preobrazba v občini Domžale
3. Hostnik Jože: Krajinska zasnova doline zgornje Krke
4. Povirk Tea: Geografski učinki malih industrijskih obratov na podeželje
5. Juri Franco: Italijanska narodnost v luči prostorskega razvoja Kopra
6. Kalan Ana: Spremembe socialne strukture gospodinjstev kot dejavnik preobrazbe agrarne pokrajine
7. Horvat Uroš: Geografska tipizacija turističnih krajev v Sloveniji
8. Kukanja Teja: Melioracije v Vipavski dolini z vidika varstva okolja
9. Počkaj Damijana: Geografska tipizacija območij dnevne migracije delovne sile v Železarno Ravne
10. Polajnar Janez: Vzhodna cestna obvoznica v Ljubljani in njeni učinki v preobrazbi prostora
11. Zupančič Mojca: Črnuče - razvoj obmestnega naselja Ljubljane
12. Rejec Irena: Vpliv pojezerja na onesnaženost Blejskega jezera

Zbrala:

Mojca Dolgan-Petrič

ZAPISNIK

skupščine Zveze geografskih društev Slovenije, ki je bila 27.2.1988 ob 12. uri na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Dnevni red:

1. Poročilo predsednika IO ZGDS
2. Finančno poročilo
3. Poročilo predsednikov komisij
4. Poročilo nadzornega odbora
5. Poročilo geografskih društev
6. Razprava o poročilih
7. Razno

Skupščino je odprl predsednik IO ZGDS dr. Jurij Kunaver, ki je predlagal delovno predsedstvo skupščine. Izvoljeno je bilo delovno predsedstvo v sestavi:

predsednik dr. Peter Habič

član mag. Drago Natek

zapisnikar Dora Černe

overovatelj mag. Milan Orožen-Adamič

verifikacija Matej Gabrovec

komisija Milan Natek

Nevenka Cigler

Verifikacijska komisija je ugotovila, da je prisotno 36 delegatov in da je skupščina sklepčna.

AD 1. Poročilo IO ZGDS je podal predsednik dr. Jurij Kunaver (priloga)

AD 2. Poročilo finančne komisije je podal mag. Milan Orožen-Adamič (priloga).

Sklep 1

Skupščina izreka priznanje in zahvalo za požrtvovalno in vestno računovodsko delo tovarišici Jožici Kocjan.

AD 3. - Poročilo komisije za znanstveno delo je podal dr. Andrej Kranjc (priloga).

- Poročilo komisije za vzgojo in izobraževanje sta v kratkem podali Maja Umek in Mira Verbič, ker predsednik Bojan Ančik ni bil prisoten.

Mira Verbič

Komisija za geografsko vzgojo in izobraževanje ugotavlja, da so nekatere rešitve pri prenovi srednješolskih vzgojnoizobraževalnih programov potekale mimo geografske stroke ali pri prenovi programov niso bile upoštevane naše utemeljene strokovne pripombe. Ugotavljamo, da gre krčenje naravoslovnih dejavnosti v škodo geografije. Vključevanje nekaterih vsebin strokovnih predmetov v učni načrt za geografijo v VIP železniški promet

in VIP turistična dela gre na račun fonda ur geografije. Pri oblikovanju teh vsebin stroka ni bila povabljenja k sodelovanju, hkrati pa so za izvajanje teh vsebin določeni učitelji drugih strok (prometni ing. oz. ekonomist). Zato menimo, da prikazovanje teh ur v okviru prometne geografije dejansko predstavlja popačeno oz. neresnično stanje. Zato ponovno prosimo pristojne SS PIS in Zavod SRS za šolstvo, da nam omogoči sodelovanje v strokovnih javnih razpravah in nas obvešča tudi o razlogih, ki so vodili za našo stroko nesprejemljive in vprašljive rešitve.

Sklep 2

Na osnovi poročila Mire Verbič je bil oblikovan sklep, da se ponovno pošlje dopis na Zavod SRS za šolstvo in Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje stališče skupščine, da nam omogočijo sodelovanje v strokovnih javnih razpravah in nas obveščajo o sprejetih rešitvah. Posebno še v zvezi z geografijo v posameznih VIP, ki so po našem prepričanju strokovno vprašljive in nesprejemljive.

- Poročilo komisije za tisk je podal Milan Natek (priloga).
- Poročilo komisije za priznanja in kadrovske zadeve je podal Milan Natek (priloga).
- Poročilo podkomisije za geografsko terminologijo in imenoslovje je podal dr Ivan Gams.

AD 4. Poročilo nadzornega odbora je podal dr Vladimir Klemenčič (priloga).

AD 5. - Poročilo GD Maribor je podal Ludvik Olas (priloga).

- Poročilo GD Gorenjska je podala Mara Črnilec (priloga).

- Poročilo GD Primorske je podal Jože Žumer (priloga).

- Poročilo GD Nova gorica je prebral dr Jurij Kunaver, ker se predsednik zaradi zdravstvenih razlogov ni mogel udeležiti skupščine (priloga).

- Poročilo Ljubljanskega geografskega društva je podal mag. Drago Natek (priloga).

Predsednik IO ZGDS je podal informacijo, da se ustanavlja GD Dolenjske, ki bo predvidoma uredilo vse formalnosti do naslednje skupščine. Vso pomoč in informacije, ki jih potrebujejo, lahko dobi jo od IO-ja.

AD 6. Razprava o poročilih in sklepi

V. Klemenčič

Predlaga, da znanstvena sekcija razpravlja o kompleksnosti in specializaciji v geografiji in interpretira novosti v geografiji po svetu.

J. Žumer

IO naj poskrbi za aktivnejše oblike delovanja. Ilešičevi dnevi naj imajo vedno takšno obliko, ki bi ustrezala permanentnemu izobraževanju, da bi bila zanimiva za šolnike, tudi če bi bila bolj znanstvena.

Sklep 3

Društvom, ki še ne delujejo, naj IO ZGDS pomaga pri urejanju formalnosti in tudi finančno.

Sklep 4

Društva naj odvedejo za ZGDS za leto 1987 200 din za člana, za leto 1988 pa 500 din na člana. (žiro račun ZGDS 50100-618-44109).

M. Orožen-Adamič
Povezava med društvi je slabo organizirana in je potrebno več pozornosti posvetiti povezovanju.

Aktivnosti Društev in Zveze se morajo bolj pojavljati v javnosti. Naše publikacije gredo mimo javnosti. O teh problemih je potrebno razpravljati.

L. Jovanič

Geografi se med seboj slabo poznajo. Seznam geografov z naslovi naj bo nekje objavljen ali dostopen.

J. Žumer

Vse osnovne podatke in zapisnike ter dokumentacijo (naslovi) naj hrani Zveza.

P. Habič

Seznam in naslovi geografov naj bi bil objavljen v Geografskem obzorniku.

Sklep 5

Društva naj pošljejo podatke o članstvu, Zveza jih bo uredila in po potrebi posredovala.

Zveza bo vsako leto obnavljala sezname in naslove geografov, oziroma članstva. V ta namen morajo društva te naslove oziroma spremembe posredovati Zvezi.

Skupščina zadoži IO ZGDS, da najde najboljšo obliko informiranja o članstvu.

Sklep 6

Vsa društva naj obveščajo ostala društva o ekskurzijah, ki jih organizirajo.

Sklep 7

IO naj imenuje organizacijski odbor za naslednje Zborovanje slovenskih geografov.

Poročilo o poteku in delu Ilešičevih dni naj pripravi Milan Natek v Naših razgledih.

Sklep 8

Na predlog dr. Kunaverja je Mitja Bricelj kooptiran član IO ZGDS in je zadolžen za poročanje o geografski problematiki v časopisju.

M. Pak

V poročilu o Ilešičevih dnevih v Naših razgledih naj bi še nekaj napisali o stroki.

P. Habič

Denar, ki je ostal od Zborovanja v Postojni, naj se da Geografskemu obzor-
niku. Ta predlog naj potrdi IO.

Sklep 9

Podana poročila so bila sprejeta.

Sklep 10

Za novega predsednika komisije za znanstveno delo je bil izvoljen dr. Franc
Lovrenčak, ker dr. Andrej Kranjc zaradi drugih obveznosti tega ne more
več opravljati.

Sklep 11

Za novega predsednika komisije za tisk je bil namesto Milana Natka izvo-
ljen mag. Anton Gosar.

AD 7.

D. Natek

IO je pooblastil Ljubljansko geografsko društvo, da predlaga iniciativni
odbor za Melikovo leto, to so prireditve, ki se bodo vrstile ob obletnici
Melikovega rojstva.

Sklep 12

Na predlog Ljubljanskega geografskega društva je skupščina potrdila na-
slednje člane iniciativnega odbora:
dr. J. Kunaver
dr. P. Habič
mag. D. Natek

Sklep 13

Udeležbo na skupščinah ZGDS je treba omogočiti vsem delegatom društev
in jim povrniti finančna sredstva za pot, in sicer na predlog društva, če
le to nima dovolj finančnih sredstev.

Zapisala

Predsednik IO ZGDS

Dora Černe

overovatelj

mag. Milan Orožen-Adamič

Matej Gabrovce

POROČILO O DELU KOMISIJE ZA GEOGRAFSKO VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE V LETU 1987

Sekretariat komisije se je v letu 1987 sestal sedemkrat.

Večina sestankov je bila namenjena pripravam na 14. Zborovanje slovenskih geografov, ki je bilo 15. - 17.10.1987 v Postojni. Člani sekretariata so tesno sodelovali s pripravljalnim odborom. Pri tem je komisija pripravila razpis tem s pedagoško tematiko za zborovanje.

Teme:

- Vloga geografije v naši družbi in času
- Specifične geografske metode pri pouku geografije
- Računalnik pri pouku geografije
- Metodična obravnava krasa na različnih stopnjah šolanja

Člani sekretariata so na zborovanju sodelovali tudi z referati.

Komisija je pregledala in dopolnila poslovnik o delu komisije in pripravila pet razpravljalnih večerov s temami: Didakta 87, prenova učnih programov z vidika ključitve geografije, geografske ekskurzije, novi koncept Geografskega obzornika in predavanje dr. Brazde iz Zagreba - Mesto geografske vzgoje na Hrvaškem.

Tov. Umekova je organizirala sestanek z mentorji geografskih krožkov.

Pri pripravi na Ilesičeve dneve v februarju 1988 je sodelovala tudi komisija za vzgojo in izobraževanje, vendar je bila pri tem premalo aktivna.

Jako priporočamo, da tudi v naših glasilih najdemo več prostora člani ob življenjskih in delovnih jubilejih geografov. Poskrbeli smo, da so bili jubileji nekaterih vidnejših slovenskih geografov zabeleženi tudi v osrednjem slovenskem tiskovnem Delu.

Delo komisije za uskl. je izredno razvejano in njena dejavnost lahko sega na najrazličnejša področja. Zato predsedujoči prosi, da

Predsednik komisije

Bojan Ančik

in vseh drugih, ki bi se lahko vključili in da se njegove dejavnosti razširijo na druga področja, na katera smo se doslej le plaho ozirali (npr. izdajanje strokovnih priročnikov, statistično-informativnih biltenov idr.).

Milad Navek

POROČILO O DELU KOMISIJE ZA ZNANSTVENO DELO V LETU 1987

Novi odbor komisije se je konstituiral 5.2.1987 in v tem času je komisija opravila sledeče delo:

- sklicala je 7 rednih mesečnih sestankov, na katerih so bile podrobneje predstavljene različne aktualne teme ter ob barvnih diapozitivih, prikazani razni deli Jugoslavije in tuje dežele; povprečno se jih je udeleževalo po 16 članov;
- odbor je imel še štiri posebne sestanke;
- sodelovala je pri delu ZGDS in sploh dejavnosti slovenskih geografov (sodelovanje v časopisnem svetu GV in GO, pomoč pri udeležbi slovenskih predstavnikov na svetovnem geografskem kongresu, sodelovanje z jugoslovansko "komisijo za naučni rad", s slovensko komisijo za vzgojo in izobraževanje, pomoč pri organizaciji in izpeljavi 14. zborovanja slovenskih geografov);
- skušala je izboljšati organiziranje same komisije (ažuriranje seznama članov) ter pospešiti pretok informacij med člani.

Načrt za delo v letu 1988:

- organiziranje rednih mesečnih sestankov (del tematike že pripravljen oziroma predviden);
- posvetiti še več pozornosti vprašanjem regionalnega razvoja Slovenije, teoretičnim vprašanjem geografije in zgodovini slovenske geografije;
- v zvezi z najpomembnejšo tematiko organizirati tudi širše posvete;
- ažuriranje poslovnika komisije.

dr. Andrej Kranjc

POROČILO KOMISIJE ZA TISK

Komisijo za tisk sestavljajo urednika in upravnika Geografskega vestnika in Geografskega obzornika, predsednik IO ZGDS, bivši predsednik komisije in na skupščini ZGDS izvoljeni predsednik, ki je tudi član IO ZGDS. Člani komisije so: mag. S. Brinovec, mag. A. Černe, dr. V. Klemenčič, dr. J. Kunaver, prof. C. Marjetič, M. Natek (predsednik) in dr. D. Radinja.

Osnovna naloga članov komisije za tisk v preteklem letu je bila usmerjena v pripravo osnutka Akta o ustanovitvi Geografskega vestnika in Geografskega obzornika. Le tega smo poslali v javno razpravo, in sicer med člane različnih teles in komisij ZGDS. Na podlagi nekaterih dopolnil in pripomb je bilo sredi leta oblikovano dokončno besedilo ustanovitvenega akta GO in GV, ki ga je potrdil IO ZGDS. Na tej osnovi, ki je usklajena z Zakonom o javnem obveščanju, je bil sestavljen skupni izdajateljski oziroma časopisni svet obeh društvenih publikacij in oblikovana sta bila tudi uredniška odbora za GV in GO. Tik pred koncem leta 1987 sta bili obe naši društveni periodični publikaciji - na podlagi predloženega in sprejetega Akta o ustanovitvi časopisov - vpisani v register javnih občil pri Republiškem komiteju za informiranje.

Prav tako so posamezni člani komisije skrbeli, da so bila poročila o geografskih periodičnih publikacijah in drugih knjigah redno objavljena v dnevnem ali drugem časopisju.

Komisija za tisk je sestavila širši in ožji program dela. Toda celoletno njeno delo je bilo namenjeno sprotnemu reševanju in odpiranju vprašanj, ki so bila v njeni domeni. Obema urednikoma društvenih glasil smo predlagali, da naj sistematično spremljata in objavljata društveno kroniko. Prav tako priporočamo, da tudi v naših glasilih najdejo več prostora članki ob življenjskih in delovnih jubilejih geografov. Poskrbeli smo, da so bili jubileji nekaterih vidnejših slovenskih geografov zabeleženi tudi v osrednjem slovenskem dnevniku Delu.

Delo komisije za tisk je izredno razvejano in njena dejavnost lahko sega na najrazličnejša področja. Zato predsedujoči prosi, da se ga razreši dela in vseh drugih obveznosti v tej komisiji in da se njegovo mesto prepusti drugemu, ki bo znal oživeti in tudi razširiti dejavnost tiskovne komisije tudi na področjih, na katera smo se doslej le plaho ozirali (npr. izdajanje strokovnih priročnikov, statistično-informativnih biltenov idr.).

Milan Natek

POROČILO KOMISIJE ZA PRIZNANJA IN KADROVSKE ZADEVE

Sestava komisije: prof. mag. S. Brinovec, dr. P. Habič, dr. M. Klemenčič, dr. J. Kunaver, M. Natek (predsednik), prof. L. Olas in dr. M. Pak.

V času med zadnjima skupščinama ZGDS je bilo poglavitno delo komisije usmerjeno v dokončno oblikovanje predlogov za državna odlikovanja. Veliko najraznovrstnejšega administrativnega in usklajevalnega dela je bilo opravljenega v prvi polovici lanskega leta, ko je bilo tudi dokončno oddano celotno dokumentacijsko gradivo z vsemi potrebnimi in zahtevanimi utemeljitvami za državna odlikovanja 17 geografom. Da bi pospešili delo pri obravnavanju in sprejemanju naših predlogov v okviru občinske oziroma republiške komisije za državna odlikovanja, so člani komisije za vse naše zaposlene kandidate dobili tudi vsa potrebna soglasja njihovih delovnih organizacij, kakor tudi vso dopolnilno dokumentacijo, ki so jo terjale ustrezne strokovne službe komisij, ki so obravnavale naše kandidate.

Izbor kandidatov: Komisija je najprej sestavila kriterije, na podlagi katerih je nato soglasno izbrala vse naše predloge za državna odlikovanja. V ospredje naših kriterijev za izbor kandidatov so bile postavljene najodgovornejše funkcije, ki so jih posamezniki imeli v GDS in v njegovih telesih (predsednik GDS, dolgoletni in uspešni ter prizadevni predsedniki šolske in znanstvene sekcije, bi vsi uredniki in upravniki Geografskega vestnika in Geografskega obzornika, aktivni vodje oziroma predsedniki posameznih podružnic GDS (itd.)). Poleg tega nismo zanemarili vloge posameznika pri delu in utrjevanju geografije v širši družbeni praksi. Na tej osnovi smo izbrali 19 kandidatov. To so: dr. I. Gams, dr. F. Habe, dr. P. Habič, dr. V. Klemenčič, prof. Z. Knez-Šterbenc, dr. V. Kokole, prof. J. Kunaver, dr. J. Kunaver, dr. A. Lah, dr. F. Lovrenčak, prof. C. Marjetič, dr. D. Meze, dr. M. Pak, dr. D. Radinja, prof. M. Radinja, prof. L. Rakovec, dr. M. Šifrer, dr. I. Vrišer in dr. M. Zgonik. Ker sta med tem časom dr. V. Kokole in dr. D. Meze že prejela državno odlikovanje, je ostalo v našem predlogu še 17 kandidatov.

Število naših predlogov oziroma kandidatov je bilo preveliko. Zato nam je občinska komisija na priporočilo republiške komisije za državna odlikovanja predlagala, da naš predlog kandidatov predložimo v dveh skupinah. Na predlog priporočenih kriterijev (v prvo skupino naj pridejo vsi tisti, ki še niso dobili državnih priznanj; starejši kandidati, ki so že prenehali z aktivnim delom ali v društvu ali v stroki; samo po eden družinski član oziroma zakonec, v kolikor sta predlagana oba; ustrezna regionalna in spolna zastopanost; kandidate, ki so v lanskem ali bodo v letošnjem letu praznovali svoje "okrogle" življenjske in delovne jubileje itd.) so bili s soglasjem vseh članov naše komisije v prvo skupino uvrščeni: dr. I. Gams, dr. F. Habe, dr. V. Klemenčič, prof. J. Kunaver, dr. M. Pak, prof. M. Radinja, prof. L. Rakovec, dr. M. Šifrer in dr. M. Zgonik.

Komisija za državna odlikovanja skupščine občine Ljubljana-Center je o naših predlogih razpravljala in jih v celoti sprejela na seji 8. julija 1987. Komisija SRS za državna odlikovanja je sprejela naše predloge na svoji seji 20. julija 1987.

Vsi predlogi za drugo skupino naših kandidatov so bili že sprejeti na občinski komisiji. V nadaljnji postopek bodo prišli takoj po razdelitvi odlikovanj (26.2.1988), to je v mesecu marcu letošnjega leta.

Poudariti moram, da so vsi člani naše komisije opravili veliko administrativnega dela. Ob marsikaterem predlogu je bilo posamezniku in komisiji kot celoti delo nenavadno otežkočeno, in sicer zato, ker ni bilo vedno na voljo vseh željenih in potrebnih podatkov. To in še vrsta drugih objektivnih in subjektivnih okoliščin je nemalo prispevalo, da se je ves postopek od naših predlogov do podelitve odlikovanj raztegnil preko vseh razumnih časovnih meja.

Ponovno naj poudarim, da je bilo delo naše komisije vedno javno in vsi njeni predlogi so bili tudi vedno soglasno sprejeti. Pri vsaki pomembnejši odločitvi in nadaljnji izbiri kandidatov smo najprej postavili okvirne kriterije. Zato tudi ves nadaljnji postopek in izbira najustreznejših kandidatov nista bila zamotana.

Člani komisije in IO ZGDS so soglašali tudi s kriteriji, na podlagi katerih je bil sestavljen seznam naših povablencev na prvo podelitev državnih odlikovanj slovenskim geografom. Vsa organizacija in tehnično delo v zvezi s to slovesnostjo je bila v rokah protokolarne službe Izvršnega sveta skupščine SRS.

Z drugimi, kadrovskimi vprašanji, ki sodijo v sklop dela naše komisije, se v zadnjem letu nismo ukvarjali. Posredovali smo samo nekaj mnenj in priporočil za sestavo časopisnega sveta geografskih revij (Geografskega vestnika in Geografskega obzornika).

Milan Natek

POROČILO O KNJIGOVODSKEM IN RAČUNOVODSKEM POSLOVANJU ZGDS V LETU 1987

Spodaj podpisana sva se seznanila s knjigovodstvom ZGDS in ugotovila:

1. da je ZGDS v letu 1987 računovodsko in knjigovodsko poslovala po predpisih.
2. Predlaga odgovornim v ZGDS, da izpopolni poslovanje in pregled nad zalogami, ki so zaradi izdajateljske aktivnosti vse večje.
3. Spodaj podpisana izraža vse priznanje tov. mag. Orožnu za uspešno zasnovano knjigovodsko in računovodsko poslovanje, ki je prispevalo k široko zasnovani izdajateljski dejavnosti in dobri organizaciji strokovnih srečanj.
4. Organi Zveze geografskih društev Slovenije naj se zavzemajo za tiskanje A tisa Slovenije, saj nas zato obvezujejo sklepi posvečeni slovenskim geografov v Poslojini.

Predsednik

prof. dr. Vladimir Klemenčič

Število naših predlogov ostrona kandidatur je bilo preveliko. Zato nam je očitna komisija na priporočilo republiške komisije za državno odločanje predlagala, da naš predlog kandidatov predložimo v obeh sklopih. Na predlog prijaviteljev (v prvo skupino naj pridejo vsi usni ki so niso izšli iz zbirke prijavljenih; izdajatelj kandidati, ki so že prejeli z aktivnim delom ali v preteklosti v stroki; samo po eden uraznaka član ostrona zakonec, v kolikor sta predlagana oba; udeležba registratorja in apoln, za- stopnost; kandidati, ki so v letnem ali letno v letušnjem letu priznali svoje "okrožje" življenjske in delovne okolice itd.) so bile in soglasjem vseh članov naše komisije v prvo skupino uvrščeni: dr. I. Gams, dr. F. Hala, dr. V. Klemenčič, prof. J. Kramar, dr. M. Pak, prof. M. Radulja, prof. L. Rakover, dr. M. Sitar in dr. M. Zgonik.

UDK 911.2:551.581+581.9(47+57) = 863

Borovšak Stanislava

63320 Titovo Velenje, YU, OŠ Anton A škerc, Jenkova 2

SOVJETSKA ZVEZA - PODNEBJE, RASTJE, RASTLINSKI PASOVI

Prikazana je učna ura v 7. razredu osnovne šole. Podnebje in rastje obravnava v skupinski obliki.

UDK 911.3:161.1 = 864

Košak Marija

61000 Ljubljana, YU, Pedagoška akademija, Kardeljeva ploščad

OBRAVNAVA GEOGRAFSKIH POJMOV

Obravnavanje naravnogeografskih pojmov je težko. Njihovo oblikovanje je možno z neposrednim opazovanjem. Prikazano je obravnavanje pojma podnebje, vode, relief na različnih starostnih stopnjah in razredih.

UDK 91:371.12:371.3:(075.5) = 863

Brinovec Slavko

64000 Kranj, YU, Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve, Koroška cesta 13

UČITELJEVA PRIPRAVA NA POUK

Pripravljanje na pouk je zapletena dejavnost. Prikazano je letno pripravljanje na pouk. Pri njem mora učitelj spoznati učni načrt, pripraviti izbor strokovne literature. Temeljito mora spoznati učbenik, pregledati izobraževalno tehnologijo. Predlagati mora nakup učil in sestaviti letni učni načrt.

UDK 911.2:551.58:371.333 = 863

Veber Marjan

64000 Kranj, YU, Srednja šola pedagoške, računalniške in naravoslovno matematične usmeritve, Koroška cesta 13

PLANETARNO KROŽENJE ZRAKA

Uporabi videorekorderja pri pouku geografije je namenjena učna priprava. Kaže posamezne etape učne ure in uporabo učil v njih.

UDK 504.054:662.613(497.12 "Šaleška dolina") = 863
Prevalnik S., Aristovnik P., Bešković M., Piki J.
63320 Titovo Velenje, YU, Center srednjih šol, Rudarsko
tehnična šola
EKOLOGIJA IN ODPELJEVANJE

UDK 911.167:373.54 = 863
Špes Metka
61000 Ljubljana, YU, Institut za geografijo, Filozofske
fakultete, Trg Francoske revolucije 7
POROČILO O PRISPEVKU MLADIH RAZISKOVALECEV
GEOGRAFOV NA XXII. SREČANJU MLADIH RAZISOVALECEV
IN INOVATORJEV SLOVENIJE
Predstavljeno je 16 novih geografskih tem, ki so jih pripra-
vili mladi raziskovalci s pomočjo mentorjev. V saka naloga
je predstavljena s kratko vsebino. Dodana je tudi ocena
raziskave.

UDK 911.2:551.581+581.9(47+57) = 20
Borovšak Stanislava
66320 Titovo Velenje, YU, OŠ Anton Aškerc,
Jenkova 2

SOVIET UNION - CLIMATE, VEGETATION,
VEGETATION ZONES

A teaching lesson in the seventh class of the primary
school is being demonstrated. Climate and vegetation
are discussed in groupwork form.

UDK 911.2.551.58:371.333 = 20
Veber Marjan
64000 Kranj, YU, Srednja šola pedagoške,
računalniške in naravoslovno matematične
usmeritve, Koroška cesta 13

PLANETARY CIRCULATION OF AIR
Video recorder is being used at geography teaching
and preparation for teaching with it is shown. It
includes individual stages of teaching lesson with
the teaching media used in them.

UDK 911(417.1) (05) = 863
Turk Janja
61000 Ljubljana, YU, Filozofska fakulteta, Oddelek
za geografijo, Aškercova 12
GEOGRAFSKE PERIODIČNE PUBLIKACIJE - SR
HRVATSKA

UDK 911.63:33(497.1) = 863
Pak Mirko
61000 Ljubljana, YU, Filozofska fakulteta, Oddelek
za geografijo, Aškercova 12
NEKATERI EKONOMSKO GEOGRAFSKI PROBLEMI V
JUGOSLAVIJI
Jugoslavija sodi med srednje razvite države na
svetu. Regionalne razlike so prikazane na podlagi
naravnega prirastka, narodnega dohodka, deleža in-
dustrije in kmetijstva v narodnem dohodku in prometa
v trgovini.

UDK 911.3:161.1 = 20
Košak Marija
61000 Ljubljana, YU, Pedagoška akademija, Kardeljeva
ploščad

DISCUSSING BASIC NATURALLY-GEOGRAPHIC CONCEPTIONS

Discussing naturally-geographic conceptions is difficult.
They can be formed by direct observation. The conception
of climate is being treated, as well as waters, relief on
different age levels and classes.

UDK 91:371.12:371.3:(075.5) = 20
Brinovec Slavko
64000 Kranj, YU, Srednja šola pedagoške, računalniške
in naravoslovno matematične usmeritve, Koroška cesta 13

TEACHER'S PREPARATION FOR WORK
Preparation for lessons is a complicated activity. Annual
preparation is being shown here. The teacher has to reco-
gnize the teaching plan and prepare the selection of the pro-
fessional literature. He has to get acquainted thoroughly with
the textbook and check the teaching technology. He has to
propose which teaching media to buy and he also has to work
out the annual teaching plan.

UDC 911:167:373:54 = 20
Špes Metka
61000 Ljubljana, YU, Institut za geografijo
Filozofske fakultete, Trg francoske revolucije 7

REPORT ABOUT YOUNG RESEARCHERS-GEOGRAPHERS CONTRIBUTION FROM THE XXII. MEETING OF YOUNG RESEARCHERS AND INNOVATORS OF SLOVENIA

Sixteen new geographic topics are presented which
were prepared by young researchers with their mentors.
Every explanation has its own short content and the
assessment of this research is also demonstrated.

UDC 504.054:662.613(497.12 "Šaleška dolina") = 20
Prevalnik S., Aristovnik P., Beškovnik M. Pikel J.
63320 Titovo Velenje, YU, Center srednjih šol,
Rudarsko tehnična šola

ECOLOGY AND ASH-DEPOSITING

The field study of young researchers demonstrates a
sunk lake in Šaleška dolina. The origin of ash has been
explained in details, as well as the basic properties of
ash are being analyzed. The study warns against the
depositing of ash in future, pointing out the possibility
of its use in industry and agriculture.

UDC 911.63:33(497.1) = 20
Pak Mirko
61000 Ljubljana, YU, Filozofska fakulteta, Oddelek za
geografijo, A škerčeva 12

SOME ECONOMICALLY-GEOGRAPHIC PROBLEMS IN YUGOSLAVIA

Yugoslavia ranks among medium-developed countries in the
world. Regional differences are demonstrated on the basis
of natural net reproduction rate, national income, share of
industry and agriculture in national income and in trade.

UDC 911(497.1)(05) = 20
Turk Janja
61000 Ljubljana, YU, Filozofska fakulteta, Oddelek za
geografijo, A škerčeva 12

GEOGRAPHIC PERIODICALS - SR CROATIA

All geographic periodicals in Croatia are being presented.
Each periodical has its title, subtitle, seat of editor, start
of publishing and frequency of editing them.

UDC 911:911.2:71(497.12 "Maribor-Tabor") = 863
Jojč D., Pinaric M., Sagadin B., Schmirman I., Škrlj
Skok V., Vičar B.
62000 Maribor, YU, Srednja ekonomska šola, Trg
Boris Kidriča

URBANIZACIJA OBČINE MARIBOR-TABOR

UDC 911:911.2:71(497.12 "Maribor-Tabor") = 863
Jojč D., Pinaric M., Sagadin B., Schmirman I., Škrlj
Skok V., Vičar B.
62000 Maribor, YU, Srednja ekonomska šola, Trg
Boris Kidriča

UDC 911.911.2:71(497.12) = 20

Špek Matka

61000 Ljubljana, YU, Institut za geografijo
Filozofska fakulteta, Trg francoske revolucije 7

REPORT ABOUT YOUNG RESEARCHERS- GEOGRAPHERS
CONTRIBUTION FROM THE XXII. MEETING OF YOUNG
RESEARCHERS AND INNOVATORS OF SLOVENIA

Eight new geographic topics are presented which
were prepared by young researchers with their mentors.
Each explanation has its own short content and the
assessment of the research is also demonstrated.

UDC 554.554.662.613(497.12) "Šaleška dolina" = 20

Božiček S., Žigon P., Božiček M., Pold J.
61000 Novo mesto, YU, Univerza srednjih šol,
Vojkova tehnična šola

COAL AND ASH-DEPOSITING

The first study of young researchers demonstrates a
new look on the Šaleška dolina. The origin of ash has been
explained in details, as well as the basic properties of
ash are being analyzed. The study warns against the
wrecking of ash in future, pointing out the possibility
of its use in industry and agriculture.

UDC 911.911.2:71(497.12) "Maribor-Tabor" = 20

Jožić D., Pintarič M., Sagadin B., Schmirmaul I.,
Skok V., Vičar B.

62000 Maribor, YU, Srednja ekonomska šola, Trg Borisa
Kidriča

URBANIZATION OF THE COMMUNE MARIBOR-TABOR

Young researchers demonstrate the development of the
commune Maribor-Tabor. The process of suburbanization
and the origin of new settlements on the town outskirts is
being shown. Parallely to this the soil use is being changed,
especially due to transforming agricultural areas into
building ones.

UDC 911(497.1)(66) = 20

Turk Janja

61000 Ljubljana, YU, Filozofska fakulteta, Oddelek za
geografijo, Aškerčeva 12

GEOGRAPHIC PERIODICALS - SR CROATIA

All geographic periodicals in Croatia are being presented.
Each periodical has its title, subtitle, seat of editor, start
of publishing and frequency of editing them.

UDK 517.511.2:71(497.13 "Maribor-Tabor") - 20
Jofić D., Pintarič M., Sagadin B., Schmirmaul I.,
Skok V., Vičar B.
62000 Maribor, YU, Švednja ekonomska šola, Trg Borisa
Kjariča

URBANIZATION OF THE COMMUNE MARIBOR-TABOR

Young researchers demonstrate the development of the
commune Maribor-Tabor, the process of suburbanization
and the origin of new settlements on the town outskirts is
being shown. Paralelly to this the soil use is being changed,
-especially due to transforming agricultural areas into
building ones.

102



